

Laura Ukkonen

RIKOSJOURNALISMIN VISUAALISUUS
Sisällönanalyysi Ylen ja Ilta-Sanomien
verkkouutisoinnin rikoskuvista vuonna 2021

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

toukokuu 2022

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	RIKOSJOURNALISMIN TUTKIMUS	3
2.1	Taustoittavia tutkimusnäkökulmia rikosjournalismiin	3
2.1.1	Rikollisuuden pelon ja median suhde	4
2.1.2	Kriminologiset aikakausiteoriat	6
2.2	Rikosuutisointi journalismin tutkimuskentällä	9
2.2.1	Rikosjournalismin asema nykyisessä mediakentässä	9
2.2.2	Rikosjournalismin laadulliset ja määrälliset muutokset	12
2.2.3	Visuaaliset muutokset rikosjournalismissa	14
2.2.4	Yleisön esittämä kritiikki ja sen vaikutukset uutisointiin	18
2.2.5	Rikosuutisointi siirtyy lööpeistä verkkoon	20
3	RIKOSUUTISOINTIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	22
3.1	Rikosprosessin eteneminen ja julkisuusperiaate	22
3.2	Journalistin ohjeet ja muu itsesääntely alalla	23
3.3	Kuvajournalistinen etiikka	26
3.4	Kuvatyytit osana uutistyötä ja kuvantulkintaa	29
4	TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT	33
4.1	Visuaalisen aineiston sisällönanalyysi	33
4.2	Aineiston kerääminen ja rajaaminen	34
4.3	Otos	37
5	TULOKSET	38
5.1	Rikosuutisten kuvatyytit	38
5.2	Kuvituskuvien aiheet rikosuutisissa	42
5.3	Kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus	44
5.4	Uutiskuvien aiheet rikosuutisissa	47
5.5	Väkivalta rikosuutisten kuvissa	48
5.6	Lähilukua	49
5.6.1	Poliisi ja oikeuslaitos kuvituskuivissa	49
5.6.2	Koskelan teinisurman uutisoinnin visuaalisuus	55
5.6.3	Kankaanpään terroristiepäilyn uutisoinnin visuaalisuus	59
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	66
7	LOPUKSI	69
8	LÄHTEET	73

TIIVISTELMÄ

Laura Ukkonen: Rikosjournalismin visuaalisuus. Sisällönanalyysi Ylen ja Ilta-Sanomien verkkouutisoinnin rikoskuvista vuonna 2021

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Visuaalisen journalismin maiseriohjelma

Toukokuu 2022

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee rikosuutisten visuaalisuutta. Työn tavoitteena on järjestelmällisesti kartoittaa, millaisia kuvia suomalaisen rikosuutisoinnin yhteydessä käytetään ja millaista kuvaa ne tuottavat rikollisuuden tilasta Suomessa. Rikosuutisoinnin visuaalisuuden aiempi tutkimus on keskittynyt suomalaisiin lööppeihin ja etusivuihin, mutta esimerkiksi verkkouutisointia ja sen visuaalisuutta ei ole aiemmin tutkittu. Tutkielman aineisto koostuu systemaattisella otannalla kerätystä joukosta Ylen ja Ilta-Sanomien vuonna 2021 verkossa julkaisemia rikosuutisia. Jutuista 57 prosenttia on julkaistu Ylen verkkosivuilla ja 43 prosenttia Ilta-Sanomien verkkosivuilla.

Tutkimusmenetelmänä käytetään sisällönanalyysiä, jossa yhdistetään määrällistä ja laadullista analyysiä. Tutkimuksessa muodostetaan aineistolähtöisesti viisi uutisten kuvia kuvailevaa muuttujaa, joiden perusteella aineistoa tarkastellaan. Ensimmäiseksi ja aineistoa kokonaisuutena tarkastelevaksi muuttujaksi on määritelty journalistinen kuvatyyppi erilaisia aiempia genremäärittelyjä hyödyntäen. Kuvatyyppit ovat uutiskuva, journalistinen henkilökuva, kuvituskuva, arkistokuva, ulkopuolisen tahon jakama kuva henkilöstä, ulkopuolisen tahon jakama muu kuva, video, muu kuva ja ei kuvaa. Muut muuttujat ovat kuvituskuvien aiheet rikosuutisissa, rikosuutisten kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus, uutiskuvien aiheet rikosuutisissa sekä rikosuutisten kuvissa esiintyvä väkivalta tai sen uhka. Sisällönanalyysin muuttujien lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan kolmea tapausesimerkkiä lähiluvun keinoin. Lähiluettavat aiheet ovat poliisi ja oikeuslaitos kuvituskuvissa, Koskelan teinisurman uutisoinnin visuaalisuus ja Kankaanpään terroristiepäilyn uutisoinnin visuaalisuus.

Eniten aineistossa esiintyvä kuvatyyppi on kuvituskuva, jonka käyttö kattaa yli kolmanneksen aineiston kuvista. Kuvituskuvissa eniten esiintyvät aiheet ovat poliisia ja oikeuslaitosta symboloivat kuvat. Toimijoina kuva-aineistossa esiintyy eniten kuvia henkilöitä, jotka aktiivisesti liittyvät uutisoituun rikostapaukseen, eli rikoksesta epäiltyjä, syytettyjä tai tuomittuja henkilöitä. Uutiskuvien aiheista yleisin on rikoksen tapahtumapaikka. Aineiston kuvista vain reilussa prosentissa esiintyy väkivaltaa tai sen uhkaa, eli kyseessä on marginaalinen ilmiö. Aineiston kuvat kuin myös niiden tuottama kuva rikollisuudesta ovat varsin hillittyjä. Aineistossa havaittava visuaalinen järjestys korostaa poliisin ja oikeuslaitoksen läsnäoloa suomalaiseen rikollisuuteen liittyen.

Avainsanat: rikosjournalismi, rikosuutinen, kuvajournalismi, sisällönanalyysi, uutiskuva, kuvituskuva

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

1 JOHDANTO

Rikosjournalismista ja muista rikollisuudesta kertovista mediasisällöistä on tullut osa päivittäistä mediatarjontaamme. Uutismediat ja lukijat seuraavat kuohuttavia väkivaltarikoksia ja niistä seuraavia pitkiä oikeudenkäyntejä. Kiinnostus rikollisuutta kohtaan näkyy myös median viihteellisellä puolella, kun true crime -podcastit ja dokumentit pysyttelevät suoratoistopalveluiden kärkilistoilla. Media pyrkii taustoittamaan rikoksia ja niihin johtaneita syitä.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee rikosuutisten visuaalisuutta. Oma aiempi mielenkiintoni rikollisuudesta kertovaa mediaa kohtaa on ollut sen viime vuosien suuren suosioon nähden varsin hillittyä. Päädyin kuitenkin ystäväieni ehdotuksesta kriminologian peruskurssille, kun tuskailin tutkintoni sivuaineopintoihin liittyvää valinnanvaikeutta. Kurssi osoittautui yhdeksi opintojeni kiinnostavimmista, ja viimeistään kurssin mediaa ja rikollisuutta käsitellyt luento herätti ajatuksen ja innostuksen rikosjournalismiaiheistä pro gradu -tutkielmasta.

Rikosuutisoinnista ovat olleet kiinnostuneita niin journalismin tutkijat kuin kriminologitkin, ja erityisesti rikosjournalismin ja yleisön välistä suhdetta on tutkittu paljon. Mediavälitteisyys on yksi rikollisuudenpelon ulottuvuuksista (Kivivuori ym. 2018, 257). Esimerkiksi Smolej ja Kivivuori (2006) ovat todenneet iltapäivälehtien etusivujen lukemisen liittyvän korkeampaan huoleen siitä, että yksilö joutuu rikoksen uhriksi sekä lisäävään yksilön välttämiskäyttäytymistä.

Vuosituhanen vaihteen jälkeen havaittiin, että rikosuutisoinnin määrä on kasvanut huomattavasti, kuten myös uutisoinnin visuaalisuus (Kivivuori, Kemppe ja Smolej 2002, 53). Merkittävä rikosuutisoinnin visuaalisuuteen liittyvä tutkimus on Ovaskaisen (2007) tekemä sisällönanalyysi, jonka mukaan väkivaltaa tai sen uhkaa on nähtävissä vain pienessä osassa väkivallasta kertovien suomalaisten lööppien kuvia. Rikosuutisoinnin visuaalisuuteen liittyvä tutkimus on ollut aiemmin lööppi- ja etusivupainotteista, mutta aiheen tutkimuskenttä on ollut viime vuosina hiljainen. Esimerkiksi verkkouutisoinnin visuaalisuutta käsittelevää tutkimusta ei ole tehty. Yleisesti ottaen Suomessa yleisöille ei

haluta näyttää kuvia väkivallasta tai kuolemasta (Mäenpää 2021, 11), vaikka laajentuneet median käytön tavat ovat totuttaneet yleisöjä graafisten materiaalien näkemiseen (McKinley ja Fahmy 2011, 81) ja tietoja rikoksista etsitään myös perinteisten uutismedioiden ulkopuolelta (Haara ym. 2017, 48–65). Kuvat ovat merkittävä osa journalismia, eivätkä rikosuutiset eroa muista uutisaiheista visuaalisen tarpeen osalta. Tästä johtuen kiinnostuin siitä, millaisia kuvia rikosuutisoinnissa nykyään käytetään.

Pikaisella uutismedioiden selailulla voidaan todeta, että rikosuutisia kuvitettaessa visuaalisia keinoja käytetään laidasta laitaan. Rikosuutisoinnissa käytetään paljon kuvituskuvia vaikeiden aiheiden ja yksityisyydensuojan kunnioittamisen takia. Yhteiskunnallisesti merkittäviä tai muuten yleisöjä kiinnostaviksi arvioituja uutisia kuvitetaan esimerkiksi oikeudenkäynneistä otetuilla kuvilla tai kuvilla tapahtumapaikoilta. Uutisia kuvitetaan myös viranomaisten jakamilla kuvilla tai videoilla, samoin infografiikkaa käytetään varsinkin suurten uutisten ja pitkien rikosseurantojen yhteydessä. Pienimmät uutiset näyttävät jäävän usein ilman kuvitusta. Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa järjestelmällisesti, millaisia kuvia rikosuutisoinnin yhteydessä käytetään ja millaista kuvaa ne luovat rikollisuuden tilasta Suomessa.

Pro gradu -tutkielmani tutkimuskysymykset ovat millaisia kuvia suomalaisessa uutismediassa käytetään rikosuutisoinnin yhteydessä ja millaista kuvaa rikollisuudesta rikosjournalismin yhteydessä käytettävät kuvat tuottavat.

Tutkielmani aineisto koostuu systemaattisella otannalla kerätystä joukosta Ylen ja Iltasanomien vuonna 2021 verkossa julkaistuja rikosuutisia. Tarkastelen tutkielman toisessa luvussa rikosjournalismin aiempaa tutkimusta kriminologian ja journalismin tutkimuskentillä. Kolmannessa luvussa esittelen rikosuutisointiin nykyään liittyviä tekijöitä, kuten alan sisäisiä eettisiä ohjeistuksia. Esittelen tutkielman aineiston ja tutkimusmenetelmät neljännessä luvussa. Viides luku koostuu tutkimuksen tuloksista määrällisesti sekä laadullisesti tarkasteltuina, ja luvussa kuusi kerron johtopäätökseni tuloksista. Viimeiseksi tarkastelen tutkielmaan vaikuttaneita tekijöitä sekä teen ehdotuksia mahdollisista jatkotutkimusaiheista luvussa seitsemän.

2 RIKOSJOURNALISMIN TUTKIMUS

Tässä luvussa perehdytään rikosjournalismin aiempaan tutkimukseen. Rikosuutisointia on tutkittu niin journalismin, kriminologian kuin sosiologiankin kentällä. Aluksi luvussa *2.1 Taustoittavia tutkimusnäkökulmia rikosjournalismiin* taustoitan rikosuutisointia kriminologisilla näkemyksillä rikostietoon reagoinnista ja rikollisuuden pelosta. Esittelen myös muutaman kriminologisen aikakausiteorian, joiden voidaan nähdä selittävän suhtautumista rikollisuuteen ja rikostietoon. Tämän jälkeen tarkastelen luvussa *2.2 Rikosuutisointi journalismin tutkimuksen kentällä* rikosuutisten asemaa nykyisessä mediakentässä, rikosjournalismin laadullisia, määrällisiä ja visuaalisia muutoksia sekä uutismediaan aiemmin kohdistunutta kritiikkiä ja sen seurauksia. Luvun lopuksi tarkastelen rikosuutisten siirtymistä etusivuilta ja lööpeistä verkkoon.

2.1 Taustoittavia tutkimusnäkökulmia rikosjournalismiin

Tässä luvussa käsitellään ensimmäisenä rikollisuuteen ja rikostietoon kohdistuvia reaktioita, jonka jälkeen esitellään rikospelon ja median välistä suhdetta. Luvun lopuksi esittelen kriminologisista aikakausiteorioista *pelon kulttuurin*, *riskiyhteiskunnan* ja *herkistymisteorian*.

Väkivaltaa ja rikollisuutta puivat julkisuudessa paljon niin uutismediat kuin yleisötkin. Rikollisuuteen kohdistuvien reaktioiden kenttä on laaja, ja reaktiot riippuvat muun muassa ajasta, paikasta, yhteiskuntaryhmästä ja yksilöstä. Rikollisuuteen kohdistuvat reaktiot voidaan karkeasti jakaa virallisiin ja epävirallisiin reaktioihin. Viralliset reaktiot liittyvät pitkälti kontrollitoimiin, jotka perustuvat virallisiin normeihin, ovat torjuvia ja pyrkivät vähentämään rikollisuutta ja sen haittoja. Virallisiin reaktioihin voidaan luokitella rangaistukset, valvonta ja tuen antaminen rikollisuutta torjuville toimille. Epäviralliset reaktiot tarkoittavat arkisia kansalaisyhteiskunnan toimijoiden reaktioita ja toimintaa. Epäviralliset reaktiot voidaan jakaa myönteisiin, neutraaleihin ja kielteisiin. (Kivivuori ym. 2018, 246–248.)

Kivivuori ym. (2018, 253–254) toteavat medioiden rikollisuuteen kiinnittämän huomion olevan yksi reaktioiden muoto, joka voidaan määritellä neutraaliksi. Moderneissa

yhteiskunnissa rikoksista olemassa oleva tieto on pitkälti medioitunutta. Rikosuutisointi on tyyppillisesti neutraalia ja kuvailevaa, pois lukien selkeästi kantaaottavat jutut ja kirjoitukset. Kriminologian kentällä on kuitenkin todettu, että uutisten kokonaisuus ei silti muodosta oikeasuhtaista kuvaa rikollisuudesta, vaikka yksittäiset uutiset olisivat täydellisen totuudenperäisiä ja objektiivisiä. Usein rikostapahtumien uutisarvo ei liity niiden yleisyyteen vaan pikemminkin poikkeuksellisuuteen. Näin ”tavanomaiset” rikostyytit saavat mediassa vain vähän huomiota, jos laisinkaan. Tätä pidetään kriminologian tutkimuksessa merkittävänä, sillä vain osalla ihmisistä on rikollisuuteen liittyviä omakohtaisia kokemuksia. Tämä johtaa siihen, että osa rikollisuuden herättämistä reaktioista perustuu yhteiskunnassamme median välittämään rikollisuuskuvaan. (Kivivuori ym. 2018, 253–254.)

Rikollisuuteen torjuvasti suhtautuvat reaktiot voidaan jakaa defensiivisiin ja retributiivisiin reaktioihin. Näistä jälkimmäisellä tarkoitetaan moraalitunteisiin perustuvia reaktioita, jotka tapahtuvat rikosten jälkeen. Retributiiviset reaktiot tarkoittavat rikoksen moraalista arviointia ja sen mahdollisesti motivoivaa, rankaisevaa toimintaa. Defensiiviset reaktiot puolestaan tarkoittavat tapoja suojautua ja puolustautua rikollisuudelta sekä ennaltaehkäistä rikoksen kohteeksi joutumista. (Kivivuori ym. 2018, 254.)

2.1.1 Rikollisuuden pelon ja median suhde

Pelko on tunnereaktio, joka heijastaa ihmisen luonnollisia valmiuksia ennakoida ja välttää itseensä kohdistuvia uhkia. Kriminologian tutkimustraditiossa rikoksen pelko määriteltiin jo varhaisessa vaiheessa jakautuvan useampaan ulottuvuuteen. Kokemuksellinen rikoksen pelko (*experimental fear*) viittaa yksilön pelkoon, jossa hän tai hänen läheisensä joutuu rikoksen uhriksi. Sijaispelkoteoriaksikin nimetty, ilmaisevan rikoksen pelko (*expressive fear*) puolestaan johtuu yksilön elämäntilanteeseen yleisesti liittyvästä epävarmuudesta, kuten työttömyydestä tai köyhyydestä, mutta epävarmuus saa muodokseen rikollisuuden pelon. Kolmanneksi rikoksen pelon ulottuvuudeksi on nimetty rikosviihteestä ja -uutisoinnista johtuva mediaperustainen pelko. (Kivivuori ym. 2018, 257.)

Smolej ja Kivivuori (2006, 221–222) toteavat, että nämä kaikki kolme ulottuvuutta ovat yhteydessä rikollisuudesta koettuun huoleen. Niin omat tai läheisten rikosuhrikokemukset kuin iltapäivälehtien etusivujen seuraaminenkin lisäsivät pelkoa väkivallasta. Myös rikollisuuteen liittyvä tiedonhankinta useasta eri lähteestä lisäsi tätä pelkoa. On kuitenkin huomioitava, ettei median ja huolien välinen yhteyttä pidetä yksinomaan median aiheuttamana, vaan on todennäköistä, että jo ennestään huolestuneet ihmiset alkavat seuraamaan rikosuutisoitua. Samassa tutkimuksessa havaittiin, että työttömyys lisää rikospelkoja riippumatta tottumuksista median käytössä tai rikosuhrikokemuksista. (Emt. 2006, 221–222.)

Smolej (2011) pyrkii väitöskirjassaan edelleen selvittämään, liittyvätkö havaitut rikollisuuden pelon ja rikosuutisten määrän kasvaminen toisiinsa. Tutkimuksen johtopäätöksen mukaan medialla oli todennäköisesti ainakin jonkin verran vaikutusta rikoksen pelon kasvuun 1990-luvulla, mutta mekanismi näiden välillä ei ollut niin yksiselitteinen, kuin on usein esitetty. Todennäköisesti lukuisat muut tekijät vaikuttivat sekä rikosuutisoinnin että pelkojen kasvuun. Esimerkkeiksi näistä tekijöistä esitellään rikostoimittajien ammattimaisuuden kehittyminen, yhteiskunnan oikeudellistuminen, taloudelliset epävarmuudet, uhrien aiempaa laajempi esillä oleminen sekä muutokset yksilöiden käsityksissä rikollisuudesta ja ihmisten käyttäytymisessä yleisesti. (Smolej 2011, 57–60, 75.)

On tärkeää huomioida, että median käyttäjät ja yleisöt eivät sokeasti vastaanota median tarjoamia viestejä, vaan pikemminkin kokoavat ja järjestävät median tarjoamista aiheista omat käsityksensä ja tulkintansa. Käyttäjien tulkinnat voivat erota suurestikin siitä, miten median tuottajat ovat ne tarkoittaneet. Tulkintoihin vaikuttavat ja niitä suuntaavat muun muassa yksilöiden mieltymykset, elämäkokemukset, persoonallisuus, identiteetti, tarpeet, tavoitteet, ajattelun rakenteet ja erilaiset ryhmäjäsenyydet. (Mustonen 2000, 59.)

Haara ym. (2017) tutkivat suomalaisten rikostiedon lähteitä ja uhkan kokemuksia. Tutkimuksessa nousi myös esiin yksimielinen näkemys siitä, että väkivaltaa korostetaan

mediassa, mikä lisää ihmisten pelkoja. Tulos on huomionarvoinen, sillä tutkimuksen haasteltavat oli rekrytoitu hyvin erilaisista taustoista. Haastateltavat kertoivat väkivallan ”tulleen iholle”, sillä tietoa väkivallasta ja rikollisuudesta on saatavilla aiempaa helpommin ja runsaammin laajempien kommunikointi- ja tiedonvälitystapojen myötä. Haastatteluissa nousi esiin viisi tapaa reagoida runsaaseen median välittämään rikostietoon ja käsitellä sen aiheuttamia kuormittavia tunteita:

1. itsensä sulkeminen rikostiedon ulkopuolelle
2. saadun tiedon suhteuttaminen omaan elämään ja maailman tilanteeseen
3. turtuminen ja tottuminen
4. kyynistyminen
5. ärtymyksen tunteet mediaa kohtaan

Tunteita säädeltiin rajoittamalla uutisten lukemista tai väkivaltaisten sisältöjen kuluttamista sekä järkipäisellä selittelyllä. Tunnereaktioiksi rikostietoa kohtaan tunnistettiin turtuminen ja tottuminen, kyynistyminen sekä ärtymys. Haastateltavat pitivät turtumista epätoivottuna reaktiona, ja osa heistä näki väkivaltaan turtumisen epätodennäköisenä reaktiona. Tottumisesta kertoi esimerkiksi väkivaltasisältöjen ohittaminen niihin perehtymättä sekä väkivaltasisältöjen muuttuminen osaksi arkipäiväistä uutisvirtaa. Kyynistyminen ei haastateltavien puheissa ollut kuultavissa kielteisenä tai välinpitämättömänä asenteena maailmaa tai muita ihmisiä kohtaan, vaan pikemminkin näkemysnä ja huolena raa’asta maailmasta ja kokemuksena siitä, ettei väkivaltatarinoilta voi nykypäivänä välttyä, vaikka niiden luota pyrkisi pois. Haastatteluista erityisesti nuoret kertoivat ärtymyksen tunteista, jotka kohdistuivat mediaan ja sen toimintatapoihin. Ärtymyksen syiksi kerrottiin esimerkiksi klikkiotsikot ja niihin liittyvä kaupallisuus sekä näkemys siitä, että uutismedia lisää pelon tunnetta ja luo vastakkainasettelua ihmisten välille. (Haara ym. 2017, 79–83.)

2.1.2 Kriminologiset aikakausteooriat

Seuraavaksi kerron lyhyesti kriminologisista aikakausteorioista, jotka tarkastelevat rikollisuuteen suhtautumisen ja rikollisuuskontrollin muutoksia ja suhteuttavat niitä

laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin prosesseihin (Kivivuori ym. 2018, 282). Esitelen aikakausteorioista *pelon kulttuurin, riskiyhteiskunnan ja herkistymisteorian*.

Pelon kulttuuri on sosiologi Frank Furedin kehittämä teoria vuodelta 1998. Teorian mukaan länsimaisten yhteiskuntien elämää jäsentävät erilaiset pelot ja tavat ennakoida erilaisia riskitekijöitä. Turvallisuuden tunnetta uhkaa jatkuvasti pelon olotila, joka ei suoranaisesti liity mihinkään ongelmaan. Pelot kohdistuvat moniin eri asioihin terveysriskeistä rikospelkoihin. Teorian takana on ajatus riskituntemusten herkistymisestä yhteiskunnassa, jossa eletään aiempaan verrattuna erittäin turvallisissa oloissa: sairauksien riskit ovat pienenneet, elinajan odote pidentynyt ja lapsikuolemat vähentyneet, mutta uhkakuvia nähdään silti. Furedi myös näkee median vaikuttavan ihmisten riskituntemuksiin. Hän ei näe yhteyttä kausaalisenä, vaan pelon kulttuuri aiheuttaa riskijournalismin lisääntymisen ja ihmisten nousevat pelot. Media kuitenkin muokkaa ihmisten riskihavaintoja voimistavasti. (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 3.)

Toisena kriminologisesti kiinnostavana sosiologisena teoriana voidaan pitää Ulrich Beckin (1993) ajatusta siitä, että nyky-yhteiskunnassa vallitsevien riskien luonne on muuttunut aiemmista ajoista. Beckin teorian mukaan elämme nykyään *riskiyhteiskunnassa*, jossa tarkkailemme jatkuvasti erilaisia mahdollisia riskejä. Uusi piirre riskiyhteiskunnassa on riskien tietovälitteisyys. Parhaiten tiedotetut ihmisryhmät voivat kokea enemmän uhkaa ja pelkoa, eli näin ollen riskitietoisuus onkin herkintä vauraissa asemassa olevilla ihmisillä. Kriminologisissa aikakausteorioissa toistuukin Beckin muotoilema ajatus siitä, että objektiivinen turvallisuuden lisääntyminen voi lisätä subjektiivisia pelkoja. (Kivivuori ym. 2018, 283.)

Yhteiskuntien vaurastuttua myös riskien tuotanto on lisääntynyt. Beckin mukaan nykyaikaiselle yhteiskunnalle on tyypillistä riskien erkaantuminen yksilöiden omista valinnoista. Riskikokemukset ovat muuttuneet entistä välillisemmiksi. Riskien hahmottamisesta on tullut riippuvaista saatavilla olevasta tiedosta, jonka välittäjinä toimivat erilaiset asiantuntijat. Riskien tekeminen sosiaalisesti näkyviksi edellyttää Beckin mukaan tieteellisiä teorioita ja tutkimustuloksia sekä asiantuntijoiden lausuntoja.

Riskiyhteiskunnan teoria ei kuitenkaan erikseen ota huomioon mediaa tai sen vaikutuksia yleisöihin. (Kivivuori, Kemppe ja Smolej 2002, 4–5.) Tutkijat (Eml. 2002, 4) toteavat Furedin ja Beckin teorioiden yhdistävänä tekijänä olevan tietynlainen tulkinta herkistymisestä eli ajatuksesta, että lisääntyvät riskikokemukset ja ehkä pelotkin ovat seurausta modernista materiaalisesta vauraudesta.

Nykykriminologian *herkistymisteoria* noudattaa logiikkaa, jonka Émile Durkheim esitti aikoinaan ajatuskokeessaan. Logiikan mukaan täydellisessäkin yhteiskunnassa olisi rikollisuutta, sillä rikollisuuden rajat piirtyisivät aina uudelleen siinä missä yhteiskunnan normeja rikotaan. Vaikka rikollisuus vähenisi, rikollisuuden käsitteen ala laajenisi ja yhteiskunnan jäsenet määrittelisivät yhä herkemmin pienempiä poikkeamia normista kontrollitoimia ja rankaisua vaativiksi. Herkistymisteorian mukaan ero rikoskäyttäytymisen ja muun käyttäytymisen välillä vaihtelee sosiaalisesti ja historiallisesti. Teoria kuvaa yhteiskunnallista muutosta. Herkistymisteoreettisten tutkimusten mukaan ihmisten nykyään käyttämät rikoksen ja väkivallan käsitteet ovat laajenneet viimeisten vuosikymmenien aikana. Tutkimuksissa on havaittu, että naiset, korkeasti koulutetut, toimihenkilöt ja ns. hyväosaisilla alueilla asuvat ovat alttiimpia määrittelemään toimintaa tai tapahtumia väkivallaksi. (Kivivuori ym. 2018, 284.) On esitetty, että tämän herkistymisen myötä rikollisuuden ilmoitusalttius nousee, mikä vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden rakenteeseen. Herkistyminen voi vaikuttaa myös siihen, miten avoimesti tai halukkaasti erilaisiin rikollisuutta kartoittaviin kyselyihin halutaan vastata. (Kivivuori ym. 2018, 285.)

Ruotsissa tehdyn rikospelkoja käsittelevän tutkimuksen (Von Hofer, 2000) lopputulemana oli, että rikollisuuden pelko ja huoli rikollisuudesta ovat selvästi lisääntyneet, vaikka uhkakokemusten määrä ei ollut merkittävästi kasvanut. Tutkimuksen tehneen kriminologi Harms von Hoferin ajatusten mukaan ihmisten väkivallan pelkoa ja huolta rikollisuudesta selittää ensisijaisesti yhteiskunnan nykyinen, reippaasti noussut turvallisuustaso.

Tutkimuksessa argumentoidaan, että luontoon liittyvät uhkat, kuten luonnonkatastrofit sekä kulkutautien ja nälänhädän leviäminen ovat modernissa yhteiskunnassa lähes olemattomia. Elämästä on yleisesti tullut helposti ennustettavaa ja arkea horjuttavat poikkeamat ovat vähentyneet huomattavasti. Pitkällä aikavälillä tapahtunut kehitys ympäristön lisääntyneestä kontrollista on saanut aikaan sen, että väheneviä häiriötekijöitä siedetään huonommin. Valmius hyväksyä rutiinien katkeamisia on vähentynyt, ja yleinen sietokyky kestää epämukavuutta ja vastoinkäymisiä on alentunut. Hyvinvointivaltio on minimoinut laajan mittakaavan niukkuuden ja kärsimyksen, ja näin ollen myös valmiuden sietää kipua. Vähentynyt sietokyky poikkeamille normaalista elämästä on luonut hedelmällisen maaperän ajatukselle, jonka mukaan väkivalta on kasvava sosiaalinen ongelma huolimatta siitä, että väkivalta oli historiassa paljon yleisempää kuin nykyaikana. (Von Hofer 2000, 66–67.)

Von Hoferin tutkimus on jo verrattain vanha, ja maailman tilanne erilaisten uhkakuvien osalta on ehtinyt tässä ajassa muuttua. Esimerkiksi ilmastokriisi, erilaiset taloudelliset kriisit, Covid-19-pandemia ja Euroopassa syttynyt sota ovat viime vuosina muokanneet käsitystämme tulevaisuuden turvallisuudesta, ja näin ollen von Hoferin käsitys luonnonkatastrofien ja kulkutautien olemattomuudesta ei enää pidä paikkaansa.

2.2 Rikosuutisointi journalismin tutkimuskentällä

Tässä luvussa käsitellään rikosuutisointia journalismin tutkimuksen näkökulmasta. Journalismin tutkimuskentällä rikosuutisointia on tarkasteltu laadullisten, määrällisten ja visuaalisten muutosten kautta. Myös väkivaltaisia lööppejä kritisoiva julkinen keskustelu sekä Jokelan koulusurmaa seurannut mediakritiikki ovat muokanneet rikosjournalismia menneiden kahden vuosikymmenen aikana. Lisäksi luvussa tarkastellaan rikosuutisoinnin nykyisiä piirteitä.

2.2.1 Rikosjournalismin asema nykyisessä mediakentässä

Rikosjournalismin paikka on 2020-luvulla vakiintunut suomalaisessa mediakentässä. Rikoksista kertovat niin Yleisradio kuin kaupallisetkin mediat, puhumattakaan rikosaiheisen viihteen suosioista aina suoratoistosarjoista rikoksista kertoviin podcasteihin.

Mediaa pidetään usein syynä ihmisten käsityksille rikoksista ja rikollisuudesta, eivätkä nämä käsitykset välttämättä ole täysin linjassa sen kanssa, mitä rikollisuuden kehityksestä muuten tiedetään. Valtaosa ihmisistä uskoo, että väkivalta on lisääntynyt, vaikka yleisimpiä rikoksia tehdään nykyään yhä vähemmän (Kivivuori ym. 2018, 111.)

Uutisarvoiset rikokset ovat usein harvinaisia, epätavanomaisia ja epätyypillisiä verrattuna ”tavanomaiseen” rikollisuuteen. Tavanomaisia rikoksia tarkasteltaessa vuoden 2014 tilaston mukaan poliisin tietoon tuli noin puoli miljoonaa rikoslakirikosta ja 300 000 liikenneriikkomusta, joista suurin osa koski ylinopeusrajoitusten rikkomista. Rikoslakirikoksista noin puolet olivat omaisuusrikoksia, ja väkivalta- sekä seksuaalirikoksia kirjattiin noin 38 000 kappaletta. Verrattain yleisiä rikoslajeja olivat myös huumausainerikokset ja rattijuopumukset. (Kivivuori ym. 2018, 111–113.)

1990-luvun alusta asti on jatkunut rikollisuuden vähenemisen ilmiö, joka on näkynyt suurella osalla kehittyneitä länsimaita. Crime drop -ilmiö on saanut paljon huomiota osakseen, vaikka rikollisuuden kansainvälinen vertailu on verrattain haastavaa ja ongelmallista vaihtelevien rikoslakien kriminalisointien, poliisikulttuurien erojen ja rikoslaskennan periaatteiden takia. Tämän takia vertailua tehdään eniten henkirikollisuuden osalta, sillä sitä pidetään luotettavimpana rikollisuuden osoittajana. (Kivivuori ym. 2018, 137). Henkirikollisuuden osalta myös Suomi on seurannut muiden länsimaiden kehitystä. Kuolemaan johtanut väkivalta väheni 1990-luvun alussa, ja vuosien 2010 ja 2014 välillä henkirikoksia tehtiin väestölukuun suhteutettuna jo puolet vähemmän kuin 1990-luvulla (Kivivuori ym. 2018, 138).

Henkirikokset ovat lukumääränsä nähden ylliedustettuina rikosuutisoinnissa verrattuna muihin rikostyyppeihin (Mörä 2005, 75). Rikokset ja erityisesti henkirikollisuus kiinnostavat ihmisiä. Sosiologisten tutkimusten mukaan tämä voi johtua siitä, että niiden kautta paljastuu yhteiskunnan perimmäiset arvot: kun rikoksista uutisoidaan ja ne nousevat keskustelun aiheiksi, määritellään samalla yhteiskunnan keskeisiä arvoja. Näin ollen voidaan rikosuutisoinnin tutkimisen ajatella olevan myös yhteiskunnan tutkimista. Rikosuutisoinnin tavat, määrät ja uutiskriteerit heijastavat yhteiskunnallisia ja

yhteisön sisäisiä arvoja. (Mäkipää ja Mörä 2009, 207.) Media pitää yllä yhteiskunnan normijärjestelmää kertomalla rikoksista ja näin muistuttamalla siitä, mikä on oikein ja mikä väärin (Mörä 2005, 74).

Esimerkiksi Mörä (2005) on arvioinut syytä sille, miksi henkirikollisuus kiinnostaa yleisöjä. Hän ehdottaa merkittävimmäksi syyksi yhteisen arvopohjan ja käsityksen oikeasta ja väärästä liikkeellä olemisen: yhteisön keskenään perinteisesti jakamat asiat ovat vähentyneet ja yleinen epävarmuus yhteiskunnassa on lisääntynyt. Tämän myötä ihmiset kaipaavat asioita, joista olla yhtä mieltä. Henkirikollisuuden tuomitseminen on yksi harvoista asioista, johon oletettavasti kaikki yhteisön jäsenet voivat liittyä. (Mörä 2005, 77.)

Rikostiedon lähteitä ja uhkan kokemuksia käsitelleen tutkimuksen (Haara ym. 2017) mukaan perinteisillä suomalaisilla uutismedioilla on edelleen vahva asema rikostiedonvälityksessä, ja niiden luotettavuutta pidettiin merkittävänä arvona suhteessa muihin mahdollisiin tietolähteisiin. Haastatteluissa nousi esiin myös luottamus siihen, että laadukkaina pidettyjen uutisviestimien raportointi rikoksista ei ole liioittelevaa tai paisuttelevaa. (Haara ym. 2017, 91.)

Keskimäärin suomalaiset luottavat suomalaisiin mediainstituutioihin, mikä selittää myös luottamusta suomalaisiin uutisiin. Haastatteluissa suomalainen journalistinen media arvioitiin keskeiseksi ja luotettavaksi tiedonlähteeksi myös rikostiedon osalta. Suomalainen mediakenttä on varsin yhteneväinen ja toimittajien ammatillinen kulttuuri nojaa pitkälti yhteisiin journalistisiin pelisääntöihin. Keskeisten suomalaisten uutismedioiden uskotaan myös välittävän keskenään samanlaisen ja melko luotettavan kuvan asioista. (Haara ym. 2017, 59–60.)

Uudenlainen mediaympäristö näkyi kuitenkin tutkimustuloksissa (Haara ym. 2017) siten, että uutismediaa pidettiin vain yhtenä tietolähteenä muiden joukossa. Kaikki rikostiedon lähteet eivät ole myöskään täysin mediavälitteisiä, vaan tietoa jaetaan myös kasvokkain tai muissa sosiaalisissa piireissä. Tutkimuksen haastatteluissa esiin nousseita rikostiedonlähteitä ovat omat ja tuttujen rikosuhrikokemukset, kasvokkaisen kanssakäymisen myötä tapahtuva tiedonvälitys, sosiaalinen media, kotimaiset ja

ulkomaiset uutismediat, ”vaihtoehtoiset” mediat sekä viranomaistiedotus. (Haara ym. 2017, 55–65.)

2.2.2 Rikosjournalismin laadulliset ja määrälliset muutokset

Rikosuutisoinnin ja erityisesti henkirikosuutisoinnin määrä on ollut tasaisessa nousussa etenkin 2000-luvulle tultaessa. Henkirikosuutisointi on lisääntynyt iltapäivälehtien etusivuilla sekä Yleisradion televisiopäätisohjelmissä, vaikka henkirikosten määrässä ei ole tapahtunut juurikaan muutosta (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 36–38).

Iltapäivälehtien etusivujen rikosuutisointimäärää koskevan tutkimustuloksen myötä muun muassa Mäkipää ja Mörä (2009) laajensivat iltapäivälehtien rikosuutisten tutkimista perehtymällä laadullisiin muutoksiin, joita Ilta-Sanomien rikossivuilla oli nähtävissä vuosina 1980–2000. Tutkimuksessa selvisi merkittäviä muutoksia tavassa uutisoida rikoksista. Vielä 80-luvulla rikoksia käsiteltiin Ilta-Sanomissa ensisijaisesti poliisasioina, ja rikosjutut olivat useimmiten ytimekkäitä ja viranomaisvetoisia. Jutuissa ei pohdittu esimerkiksi rikosten motiiveja tai mahdollisia vaikutuksia. Vuoteen 2000 mennessä rikoksista kertovat jutut muuttuivat kuitenkin merkittävästi, sillä henkirikokset tuotiin lähemmäs lukijoiden kokemuspiiriä ja arkea haastatteleamalla aiempaa enemmän ”tavallisia” ihmisiä viranomaisten sijaan, kuvaamalla rikoksen uhrin lähimmäisten surua ja pohtimalla tekijän sekä uhrin persoonaa ja teon mahdollisia seurauksia ympäröivälle yhteiskunnalle. Henkirikoksen merkityksen määrittelyyn osallistuivat paitsi viranomaiset, myös omaiset, silminnäkijät, ystävät ja muut yhteisön jäsenet, kuten naapurit. Tunteiden ja yhteisön merkitysarvo nousivat jutuissa. Ilta-Sanomien rikosuutisoinnin muutokset voidaan liittää osaksi laajempaa sensaatio- ja viihdehakuista tabloidisaation ilmiötä, ja tutkijat argumentoivat muutosten taustalla olevan ensisijaisesti kaupalliset motiivit. (Mäkipää ja Mörä 2009, 218–220.)

Kuten Mäkipään ja Mörän (2009) tutkimuksessa, myös Syrjälän (2007) iltapäivälehtien väkivaltalööppejä koskevassa raportissa havaittiin tunteisiin vetoavan raportointitavan lisääntyneen vuosien 1985 ja 2006 välillä. Tunteisiin vedottiin esimerkiksi raportoimalla hautajaisista, uhrien muistelulla, viimeisen sanojen kertomisella sekä keskittymällä rikoksen uhrin yhteisön ja omaisten suruun. Tunteisiin vetoavuuden lisäksi väkivaltaiset

tapahdumat tuotiin usein lähemmäs lukijoiden arkikokemusta kertomalla ”ulkopuolisen pahan” sijaan kuinka väkivallan tekijät olivat isejä ja äitejä tai kuinka väkivaltaa tapahtui kesken aamiaisen tai työmatkan, lukijoille tutuissa paikoissa ja tilanteissa. (Syrjälä 2007, 65.)

Syrjälän (2007) tekemän raportin mukaan väkivaltaotsikoiden määrä kasvoi iltapäivälehtien lööpeissä niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin. Tarkastelun aineistona oli lööppejä viideltä eri ajanjaksolta vuosien 1985 ja 2006 välillä. Henkirikoksista kertominen yleistyi, kun samaan aikaan muun yleisen väkivallan, kuten pahoinpitelyiden, osuus väkivaltaotsikoissa väheni. Tarkastelujakson aikana suurin osa lööpeissä olevista väkivaltarikoksista kertoi henkirikoksista. Henkirikosten ja muun yleisen väkivallan osuus väkivaltaa käsittelevistä otsikoista oli noin 75 prosenttia, minkä syyksi luettiin ainakin osittain se, että yksittäiset surmatapaukset nousivat lööppeihin useasti aiempaa pidemmän uutisseurannan vuoksi. (Syrjälä 2007, 36–37.)

Väkivaltalööppien määrällisen kasvun lisäksi raportin (Syrjälä 2007, 64) laadullisessa tarkastelussa havaittiin, että väkivaltaotsikoiden järkyttävyyttä lisääntyi. Tämän ei kuitenkaan nähty johtuvan pelkästään otsikoiden määrällisestä kasvusta, sillä tutkimuksen mukaan ”suuri osa väkivaltaotsikoista on melko lieviä ja tuskin järkyttävät juuri kehtään”, mutta tutkimuksen väkivaltaisuuden asteisiin perustuvan luokittelun mukaan kaikkein järkyttävimmät väkivaltaotsikot olivat kuitenkin lisääntyneet ja niiden osuus lööppien kokonaispinta-alasta lähes kaksinkertaistui 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Kivivuori, Kemppi ja Smolej (2002) tutkivat vuosituhaten alussa iltapäivälehtien väkivaltauutisoinnin määrää ja sen luonteen kehittymistä etusivuotsikoihin perehtymällä. Tutkimuksen taustalla oli tarve tutkia väkivaltauutisointia suhteessa väkivallan todelliseen määrään ja rikospelkojen kehitykseen. Tutkimuksen pääasiallisena tuloksena oli väkivaltauutisoinnin voimakas määrällinen kasvu tarkastelujaksolla 1980–2000-luvuilla, mikä ilmeni väkivalta-aiheiden lisääntymisenä niin etusivujen pääotsikoissa kuin pienemmissä sivuotsikoissakin. Samalla havaittiin, että kuvien esittäminen väkivaltaa käsittelevien otsikoiden yhteydessä lisääntyi myös voimakkaasti, minkä perusteella

tutkijat argumentoivat etusivujen väkivallan visualisoituneen. (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 82–83.)

Rikosuutisoinnin tutkiminen on Suomen kontekstissa ollut varsin etusivu-, lööppi-, ja iltapäivälehtikeskeistä. Kivioja (2008, 108–146) perehtyi laadullisen analyysin keinoin perhesurmien uutisointiin ja niiden kehitykseen iltapäivälehdissä ja suhteessa muuhun mediaan vuosien 1985 ja 2007 välillä. Ilta-Sanomien ja Iltalehden vertailuaineistoksi valittiin Helsingin Sanomien, Keski-suomalaisen, Apu-lehden ja Suomen Kuvalehden artikkeleita ja etusivuja perhesurmia koskien. Tutkimuksen mukaan keskeisimmät erot perhesurmauutisoinnissa iltapäivälehtien ja muiden medioiden kesken olivat uutisoinnin volyyymi, yksityiskohtien määrä, tunteiden korostaminen ja rikosten kontekstointi yhteiskunnallisesti, joista kaikkia painotettiin iltapäivälehdissä muuta lehdistöä enemmän. (Kivioja 2008, 113, 142). Kiviojan tutkimustulos rikosuutisoinnin tunteisiin vetoavasta ja yhteiskunnallisia merkityksiä rakentavasta muutoksesta on siis linjassa Mäkipään ja Mörän (2009) sekä Syrjälän (2007) havaintojen kanssa.

2.2.3 Visuaaliset muutokset rikosjournalismissa

Tutkimuksessa (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 36–38) kuvien määrän voimakas kasvu väkivalta-aiheisiin otsikoihin liittyen näyttäytyi erityisen voimakkaana suhteessa väkivallan todelliseen tasoon. Tutkimuslukuja tarkasteltaessa nostettiin kuitenkin esiin, että lukuihin sisältyivät kaikenlaiset kuvat aina valokuvista piirrettyihin kuvituskuviin, joiden mahdollisiksi aiheiksi eriteltiin rikoksen uhri, tekopaikka tai tekoväline. Tutkijat arvioivat, että juttuun liittyvien ihmisten, eli väkivallan uhrien tai tekijöiden näyttäminen kuvissa voisi mahdollisesti olla olennaisinta pelkovaikutuksen kannalta. Uhrin tai epäillyn tekijän kuvan (valokuva tai piirros) käyttäminen oli tutkimuksen mukaan yleistynyt erityisesti vuoden 1993 jälkeen. (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 53.)

Väkivaltauutisoinnin visuaalisuuden voimakkaalle lisääntymiselle ehdotettiin syiksi esimerkiksi kuvajournalismin kehittymistä, lehtien välistä kilpailua ja painotekniikan kehittymistä (Kivivuori, Kemppi ja Smolej 2002, 54). Tutkimus ei eritellyt pidemmälle väkivaltaotsikoiden yhteydessä käytettyjen kuvien sisältöjä tai muita laadullisesti arvioitavia piirteitä. Tutkimuksessa kuitenkin esitettiin niin kuolemaan johtanutta väkivaltaa

kuvittavien kuvien kuin myös muuta väkivaltaa kuvittavien kuvien määrän nousseen merkittävästi ainakin suhteessa todelliseen surmatuksi tulemisen riskiin. (Emt. 2002, 53.)

Kivivuoren, Kempin ja Smolejin (2002) havaintoa väkivaltauutisten visualisoitumisesta tukee myös Syrjälän (2007) raportin kuvallisuutta käsittelevä osuus, jonka mukaan väkivaltaotsikoiden kuvittaminen lisääntyi tarkastelujaksolla. Syrjälän (2007) raportissa olevan kuvia käsittelevän luvun (Ovaskainen 2007, 51–63) mukaan kuvamäärien kasvu eteni tasaisissa määrin: kun vuonna 1985 kuvitettiin noin kolmannes väkivaltaotsikoista, vuonna 2005 väkivaltaotsikoista kuvitettiin jo puolet (Ovaskainen 2007, 54, 62). Tämä kehitys oli kuitenkin yhteneväinen muidenkin lööppiaiheiden kuvittamisen kanssa, eli kaikkien lööpeissä käytettävien kuvien määrä lisääntyi tarkastelulla aikajak-solla (Ovaskainen 2007, 53).

Edellä mainitun raportin lööppien kuvia käsittelevä luku on Emma-Leena Ovaskaisen kirjoittama, ja sen pohjana toimi Ovaskaisen tiedotusopin pro gradu -tutkielmaa varten toteutettu sisällönerittely iltapäivälehtien väkivaltalööppien kuvituksista ja konteksteista vuosina 1985, 1995, 2000, 2005 ja 2006. Kyseinen luku on erityisen kiinnostava tämän tutkimuksen kannalta ja suhteessa Kivivuoren, Kempin ja Smolejin (2002) tulokseen väkivaltaotsikoiden kuvallisuudesta rikospelkoja mahdollisesti lisäävänä tekijänä.

Vaikka väkivaltaa sisältävien otsikoiden kuvittaminen lisääntyi tarkastelujaksolla (Ovaskainen 2007, 54), kuvissa ei kuitenkaan ollut merkittävässä määrin nähtävissä varsinaista väkivaltaa. Väkivaltaa tai sen uhkaa havaittiin vain noin kymmenessä prosentissa kuvia. Yli puolet lööppien kuvituksista oli henkilökuvia, ja henkilökuvien suhteellinen osuus ohitti uutiskuvat lööpeissä jo vuonna 1995. Väkivaltauutiset kertoivat usein yksityisistä henkilöistä, ja juttujen kuvissa näkyikin tavallisten ihmisten kasvoja ja elinpiiriä, kuten kuvia maisemista ja rakennuksista. Aineistossa havaittiin myös kasvava osuus journalististen toimitusten ulkopuolelta hankittujen kuvien käytössä; esimerkiksi poliisin arkistojen ja valvontakamerakuvien käyttö yleistyi tarkastelujaksolla. Lisäksi aineistossa nousi pienimuotoisesti, mutta kasvavana määränä kamerapuhelimien mahdollistamat, muiden kuin ammattikuvaajien ottamat valokuvat osana uutisten kuvitusta.

Perinteisillä, ammattilaisten ottamilla uutiskuvilla oli kuitenkin edelleen oma paikkansa väkivaltalööpeissä, ja mikäli dramaattista uutiskuvaa oli saatavilla, haluttiin se lööppiin suurella volyymilla. (Ovaskainen 2007, 51–63.)

Vaikka tarkastellun aineiston kuvissa ei ollut nähtävissä merkittävää määrää väkivaltaa, Ovaskainen (2007) argumentoi kuvien kuitenkin vihjaavan väkivallan olemassaolosta ja tuovan kontekstillaan väkivallan uhkaa kohti kuvan ja lööpin katsojaa:

”Kasvoja, tyhjiä maisemia ja rakennuksia sisältävät kuvat eivät sinänsä kerro väkivallasta, ne vihjaavat sen olemassaolosta. Katse on lööppikuvan voimakkain tehokeino, olipa kyseessä uhri tai rikollinen. Suorat katseet kuvista houkuttelevat lukijan eläytymään tapahtuneeseen tai pelkäämään pahinta. Tavallisen ihmisen kasvit tai tutunoloinen katumaisema lööpissä saa kysymään: ”Voisiko tämä tapahtua minulle?” Valokuva, todiste tapahtuneesta, tuo kysymyksen entistä lähemmäksi.” (Ovaskainen 2007, 63.)

***

Myös Kiviojan (2008) perhesurmia koskevassa tutkimuksessa huomioitiin myös uutisten visuaalinen puoli. Muita aiemmin esiteltyjä tutkimuksia tukien myös Kivioja (2008, 140–141) nostaa yhdeksi havainnoksi esiin kuvien määrällisen kasvun tarkastelulla jaksolla. Tämän lisäksi Kiviojan mukaan iltapäivälehdet näkivät vaivaa erottuakseen visuaalisesti muista lehdistä esimerkiksi painottamalla kuvituksissaan tapausten ulkopuolisia henkilöitä, joilta pyrittiin saamaan uutisiin rikoksista seuranneita reaktioita ja kuvauksia rikosten asianosaisista. Tarve saada kuviin kiinnostavuutta, tunnetta ja yksityiskohtia myötäilee journalismin yleistä tunnepitoista ja tarinallista kehitystä.

Kiviojan (2008, 141) perhesurmautisoinnin tutkimuksen kohdalla esille nousi rikos uutisten kuviin ja kuvituksiin liittyviä, edelleen osittain ajankohtaisia ongelmia. 2000-luvun iltapäivälehtien printtipuolen visuaalisen kehityksen tuoman kuvituspaineen myötä vaatimuksena oli aiempaa suurempi määrä teknisesti hyvänlaatuisia kuvia täyttämään lehtien sivuja. Ongelman tuotti perhesurmautisten kuvittamisen haastavuus. Kuvituspaineen ja sensitiivisesti haastavan uutisaiheen ristiriita johti Kiviojan mukaan kahdenlaisiin seurauksiin: ensinnäkin toimitukset joutuivat turvautumaan vaihtoehtoiseen kuvitukseen ja toisekseen uutisten kuvitus yksitoikkoistui ja niiden

informaatioarvo huononi. (Kivioja 2008, 141–142.) Myös Mäkipää (2004, 118) havaitsi Iltä-Sanomien henkirikosuutisoitinta tutkiessaan kyseisten uutisten kuvitusten siirtyneen informatiivisesta enemmän symboliseen suuntaan. Mäkipää tulkitsee muutoksen parantavan uutisen lukijan samaistumismahdollisuuksia (Emt. 2004, 118).

Vaihtoehtoisten kuvitusten osalta tutkimuksessa (Kivioja 2008, 141–142) nostettiin esi-merkeiksi grafiikat ja symboliset kuvituskuvat sekä henkilökuvien tarve, mikä yhdistettiin myös valintaan haastatella juttuja varten tapahtuneen ulkopuolisia henkilöitä. Kuvitusten yksitoikkoisuuden ja informaatioarvon laskun osalta tutkimuksessa nostetaan esimerkeiksi samojen kuvituskuvien (tyhjinä heiluvat keinut, hiekkalaatikolle jääneet leikkivälineet ja pihalle tuodut kynttilät) toistuminen eri kuvakulmista useina peräkkäisinä päivinä sekä talojen julkisivujen ja suljettujen ovien esittämisen henkilö- ja uutiskuvien sijasta. (Emt 2008, 142.) Kyseisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan selitetä tai perehdytä siihen, miksi esimerkiksi rikosten tapahtumamiljöiden kuvia ei nähdä tässä kontekstissa uutiskuvina tai määritellä, mitä uutiskuvat rikosten raportoinnin kohdalla ovat.

Tämän tutkielman kannalta on huomionarvoista tarkastella Kiviojan (2008) ja Ovaskaisen (2007) keskenään eriävää suhtautumista rikosuutisten miljöökuvitukseen. Ovaskainen (2007, 62) eritteli lööppien kuvista erilaisia kulttuurisia kehyksiä, joista yhdeksi nimetään ”tragedian maisemat”. Tämän kehyksen alle lukeutuu tutkimuksessa noin kymmenes aineiston kuvista. Ovaskainen huomioi, etteivät maisemakuvat ole perinteisen uutiskuvan kriteerien mukaan aktiivisia ja tapahtumarikkaita todisteita, vaan muotoile kuvien olevan ”kuoleman ja hiljaisuuden estetiikkaa viljeleviä maisemia”, joista ihminen on kokonaan poissa. Ovaskaisen mukaan kuvien puhumattomat, yksitoikkoiset ja toisaalta tutuilta vaikuttavat seinät, puut ja tiet tuovat maiseman lähelle ja korostaa tragedian mahdollisuutta myös kuvan katsojalle. (Ovaskainen 2007, 62.) Kivioja (2008, 141–142) taas erittelee maisemakuvien olevan yksitoikkoisia ja informaatioarvoltaan vähäisempiä. Lopulta maisemakuvien arvo journalistisessa kontekstissa riippuneekin niin kuvien kuin arvonkin tulkitsijasta.

2.2.4 Yleisön esittämä kritiikki ja sen vaikutukset uutisointiin

Kivioja (2008, 145) nostaa perhesurmauutisoinnin kohdalla muutokseksi myös raportoinnin aiempaa suuremman tehokkuuden osana medioiden välistä kilpailua. Monipuolisen, tehokkaan ja yksityiskohtaisen tiedonvälityksen toisena puolena on epävarman tai jopa paikkansapitämättömän tiedon lisääntyminen, kun viranomaiset eivät ole enää ainoa käytettävissä oleva tietolähde, vaan tietoa ja yksityiskohtia on mahdollista saada esimerkiksi rikoksen ympärillä olevalta yhteisöltä. Monelle medialle tehokkuuden lisäksi myös juttujen kiinnostavuus on merkittävä tarve ja tavoite, kun lukijoista kilpaillaan moninaisella mediakentällä (Emt 2008, 145–146.)

Kivioja (2008, 145) mukaan journalistinen tehokkuusajattelu ei kuitenkaan ole aina ottanut huomioon yleisön sietokykyä kuten esimerkiksi vuonna 2006 käyty, iltapäivälehtien väkivaltaisia lööppejä koskeva ja kritisoiva julkinen keskustelu (Kivioja 2008, 108–109) sekä Jokelan koulusurman jälkeinen mediakritiikki osoittivat. Koulusurmien journalistinen käsittely on tutkimuksen piirissä luokiteltu rikosjournalismin sijaan pikemminkin katastrofi- ja kriisijournalismin alle, mutta niistä seurannut journalismiin yleisesti liittynyt keskustelu on hyvin arvokasta tämänkin tutkielman viitekehyksen kannalta.

Vuosina 2007 ja 2008 Suomessa tapahtui kaksi merkittävää ja suomalaisia syvästi järkyttänyttä rikosta, katastrofeiksikin luonnehdittavat Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat. Raittila ym. ovat tutkineet journalistien toimintaa molempien tapausten kohdalla (Raittila ym. 2008; 2009). Jokelan uutisointia ohjasi tapahtuman ensimmäisenä päivänä pitkälti kolme seikkaa: viranomaisten heikko tiedotus, verkkojournalismin luoma uutispaine ja kilpailutilanne medioiden välillä sekä silminnäkijöiden keskittyminen hyvin pienelle alueelle Jokelassa (Raittila ym. 2008, 30). Tilanne oli kaiken kaikkiaan uusi ja haastava, ja uutisointi oli ensimmäisenä päivänä kiihkeää.

Keskeinen ongelma Jokelan uutisointia koskien oli kysymys siitä, miten toimia verkko-kilpailun aikana tilanteessa, jossa traagisesta ja monia ihmisiä koskettavasta tapahtumasta on liikkeellä paljon epävarmaa ja vahvistamatonta tietoa. Jokelan tapauksessa tietoa haettiin sokkitilassa olevilta silminnäkijöiltä ja uhrien omaisilta. (Raittila ym.

2008, 190.) Jokelan pienessä yhteisössä huonot kokemukset median edustajien kohtaamisesta levisivät nopeasti ja muuttuivat kollektiiviseksi kokemukseksi huonosta kohtelusta. Tämä kokemus johti toimittajien toiminnan arvosteluun ja aggressioihin koko ammattikuntaa kohtaan, vaikka negatiivisten kokemusten takana olisi ollut vain yksittäisiä virheitä tehneitä toimijoita. (Raittila ym. 2008, 190–191.)

Jokelalaiset nuoret julkaisivat tapahtumia kritisoivan adressin, jossa nostettiin esiin epäkohtia toimittajien toiminnassa koskien tiedonhankinnan keinoja. Adressi ei sinällään koskenut tapahtuneesta lopulta julkaistuja uutisia, vaan nimenomaan tapahtumia paikan päällä. Kriisitilanteissa medialle on varsin tyyppillistä tulla yleisön arvostelemaksi, mutta Jokelan tapauksessa aiemmista keskusteluista poikkeavana piirteenä nähtiin arvostelun kollektiivisuus, järjestäytyneisyys ja samasta yhteisöstä kumpuaminen. (Emt. 166–167.)

Tutkimusta (Raittila ym. 2008) varten tehdyissä journalistien haastatteluissa nousi esiin, että Jokelan nuorten esittämä kritiikki johti tietynlaiseen median itsesensuuriin, sillä juttujen tekeminen ja tapauksen jälkiseuranta nähtiin jääneen varsin suppeaksi. Toimittajat pitivät median itsesensuuria epätoivottavana ja jopa vaarallisena, sillä ulkopuolisen painostukseen suostumisen katsottiin heikentävän journalismin riippumattomuutta. Tätäkin suuremmaksi ongelmaksi koettiin tapaukseen liittyvän yhteiskunnallisten näkökulmien ja julkisen keskustelun puuttuminen tai niiden kesken jääminen kriittistä seuranneen toimittajien ja jokelalaisten välien tulehtumisesta johtuen. (Emt 2008, 185–186.)

Seuraavana vuonna kritiikki oli kuitenkin otettu huomioon, kun toimittajat matkasivat kohti Kauhajoen koulusurmaa. Kauhajoen tapaus erosi journalistien näkökulmasta merkittävästi Jokelasta aina kotitoimituksen ohjeista viranomaisten parempaan ja laajempaan tapahtuneesta tiedottamiseen (Raittila ym. 2009, 14). Kauhajoen uutisoinnin luonne oli varsin erilainen verrattuna Jokelaan johtuen esimerkiksi Kauhajoen etäisyydestä pääkaupunkiseudulle, jossa suurimmat valtakunnalliset uutistoimitukset sijaitsevat, silminnäkijähavaintojen saatavuuden haasteista sekä viranomaisten

toiminnasta aina tiedotustilaisuuksien järjestämisestä tapahtumapaikan ja sen ympäristön eristämiseen (Emt 2009, 31).

Kauhajoen tapahtumat kokeneita nuoria ja uhrien omaisia lähestyttiin toimittajien puolelta varovaisemmin kuin Jokelassa. Uutisointi oli järjestäytyneen viranomaistoinnin ansioista helppoa, mutta toisaalta haasteeksi nousi eri välineiden ”oman jutun” ja näkökulman löytyminen ja uutisointi jäi etäiseksi, kun tapahtuman lähellä olleita oli vaikeaa saada haastateltaviksi tai kuvattaviksi. Kuvaajien mielestä Kauhajoen tapaus jäi visuaalisen esittämisen osalta vaillinaiseksi. Sen sijaan surmatyön tekijä nousi merkittäväksi toimijaksi uutisoinnissa esimerkiksi siksi, että tapahtumasta oli vähän muuta kuvallista, tarpeeksi ”dramaattista” aineistoa saatavilla. Ampuja oli jättänyt verkkoon materiaalia, jota käytettiin uutisoinnin yhteydessä. Tutkijoiden mukaan viimeistään Kauhajoen tapauksen jälkeen toimituksissa herättiin pohtimaan koulusurmien tekijöiden toivomaa julkisuutta ja mahdollistiko media tämän tavoitteen toteutumista. Kauhajoen tapauksessa tekijän materiaalia käytettiin kuitenkin hillitymmin kuin Jokelan kohdalla, ja materiaalin näyttämistä perusteltiin tapahtuneen selittämisellä: nähtyään ampujan aineistoa netissä ja hänen kuulustelujensa jälkeen poliisi oli antanut tekijän pitää aseensa. (Raittila ym. 2009, 111–112, 115–116.)

Tutkijat (Raittila ym. 2009, 116–117) nostivatkin esiin internetin ja sen keskustelupalstat yhtenä seikkana, jonka kanssa journalismin tulee jatkossa toimia. Journalismin eettiset normit ja ohjeistot eivät tavoita, saati velvoita tavallisia ihmisiä, vaan tietoa julkaistaan nopeasti ja tehokkaasti, kun internetin erilaiset palstat antavat sille mahdollisuuden. Journalismi joutuukin tasapainottelemaan ”eri lähteistä pursuavan materiaalin suhteen julkaisemisen rajapinnalla”. Tiedotusvälineet joutuvat päättämään, käyttävätkö ne järkyttävääkin materiaalia, joka kriisitilanteista on saatavilla, vai jääkö se nähtäville verkkoon vain niille, jotka osaavat ja haluavat sen äärelle hakeutua.

2.2.5 Rikosuutisointi siirtyy lööpeistä verkkoon

Vuotta 2007 pidetään mediakentän muutoksen kannalta merkittävänä, sillä kyseisenä vuonna ”reaaliaikainen verkkouutisointi sai ratkaisevan sysäyksen” ja uutisoinnin painopiste alkoi pikkuhiljaa siirtyä kohti verkon ensisijaisuutta (*digital first*), vaikka

muutosta ja kiinnostusta verkkoa kohtaan oli ollut havaittavissa jo muutaman vuoden ajan (Kivioja 2018, 112). Erityisesti iltapäivälehtien kohdalla siirtyminen verkkouutisointiin oli varsin menestyksekkästä, ja Kivioja (2018, 213–214) argumentoi tämän menestyksen olleen seurausta digitaalisten kanavien varhaisesta käyttöönotosta sekä iltapäivälehtien nopeasta reagoinnista uutisaiheisiin, sisällön suosioista ja suuresta tarjonnasta sekä valtakunnallisesta tunnettuudesta.

Kiviojan (2018) painettujen iltapäivälehtien sisällönmuutoksia koskevassa tutkimuksessa merkittäväksi muutokseksi nousi etusivujen rikos- ja oikeusaiheiden väheneminen vuosina 2005–2015. Kiviojan mukaan muutoksen takana on iltapäivälehtien pyrkiminen sovinnaisuuteen. Iltapäivälehdet eivät enää halua joutua suuren kritiikin kohteeksi, minkä takia menneiden vuosikymmenien tyylikeinoina nähdyt sensaatiomaisuus ja sokeeraavuus on jätetty pois. Järkyttäviä väkivaltaotsikoita ”ei ole ollut enää vuosiin, eikä lööpeistä tai etusivuista synny juurikaan paheksumiskohuja, kuten tapahtui vielä 2000-luvun alkupuolella”. (Kivioja 2018, 187–188.)

Iltapäivälehtien printtien vähentyneet uutis- ja oikeusaiheet näyttävät kuitenkin siirtyneen lähes suoraan lehtien verkkouutisointiin. Vuosina 2013 ja 2016 rikos- ja oikeus uutiset olivat molempien iltapäivälehtien keskeisin aihepiiri verkossa ja mobiilissa. Kivioja arvioi, ettei yleisöjen kiinnostus rikosuutisointia kohtaan ole kadonnut, mutta verkko saattaa olla rikosuutisoinnille luontaisempi paikka sen nopeatempoisemman luonteen takia. Kiinnostavat rikosuutiset elävät usein nopeasti, ja verkko mahdollistaa nopeiden tilannepäivitysten tuottamisen. Uutiskilpailu on verkossa suurta niin iltapäivälehtien kuin muidenkin uutisvälineiden osalta, minkä vuoksi iltapäivälehdeille jää rikoksista aiempaa vähemmän kirjoitettavaa seuraavan päivän painettuun lehteen. (Kivioja 2018, 189–190.)

3 RIKOSUUTISOINTIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Suomessa rikos- ja oikeusjuttujen tekemistä ohjaavat ja rajaavat Suomen laki sekä Journalistin ohjeet ja medioiden omat tarkemmat ohjeistukset. Tässä luvussa käsitte- len ensin rikosprosessin etenemistä sekä sen julkisuusperiaatetta, joiden jälkeen esitte- len erilaisia eettisiä ohjeistuksia, joiden pohjalta rikosjournalismia tehdään Suomessa. Esittelen rikosuutisoinnin osalta tarkemmin Journalistin ohjeita, Ylen ohjelmatoimin- nan ja sisältöjen eettisiä ohjeita sekä Suomen tietotoimisto STT:n tyylikirjaa. Lopuksi perehdyn kuvajournalistisia päätöksiä ohjaaviin eettisiin valintoihin sekä tarkastelen kahta journalismissa yleisesti käytettyä kuvatyyppeä, joiden ymmärtäminen on oleel- lista muun muassa journalismin uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta.

3.1 Rikosprosessin eteneminen ja julkisuusperiaate

Rikosprosessi voidaan karkeasti jakaa neljään vaiheeseen, jotka ovat esitutkinta, syyte- harkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano. Esitut- kintavaiheessa selvitetään epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, rikoksen aiheuttamat va- hingot ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut seikat, jotka ovat tarpeen syytehar- kinnan ja rikoksen johdosta määrättävän seuraamuksen kannalta. Esitutkintaviran- omaisena toimii pääsääntöisesti poliisi, mutta siihen osallistuu myös syyttäjä. Esitutkin- taa seuraa syyttäjän syyteharkinta, jossa päätetään mahdollisen syytteen nostami- sesta. Oikeudenkäynti puolestaan jakautuu käsittely- ja vahvistamisvaiheeseen. Vahvis- taminen tapahtuu tuomiolla, joka on joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. (Jokela 2018, 7). Yleistäen media seuraa edellä mainituista neljästä rikosprosessin vaiheesta pääasiallisesti kolmea ensimmäistä eli esitutkintaa (rikostutkintaa), syyteharkintaa sekä oikeudenkäyntiä tuomioistuimessa. Uutisseuranta riippuu tosin pitkälti rikoksesta ja sen uutisarvosta. Joskus uutinen saatetaan tehdä vasta tuomiovaiheessa ja joskus uutis- ointia tehdään koko rikosprosessin ajan.

Rikosprosessin yhtenä keskeisimpänä menettelyperiaatteena on oikeudenkäynnin jul- kisuus. Tällä tarkoitetaan yleisimmin niin sanottua yleisöjulkisuutta, eli yleisön oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä sekä saada tietoja oikeudenkäyntiaineistosta. Julkisuuden perusteina ovat asianosaisten oikeusturvan tehostamispyrkimys sekä yleisön

luottamuksen lisääminen tuomioistuimiin. Kun oikeudenkäynti on julkinen, on kansalaisten mahdollista seurata tuomioistuinten toimintaa, mikä estää lainkäyttäjien mielivaltaisuutta ja väärinkäytöksiä. Julkisen oikeudenkäynnin voidaan siis nähdä lisäävän kansalaisten luottamusta tuomioistuimiin, sillä avoimesti esitettävä toiminta arvioidaan usein muutenkin rehelliseksi. (Jokela 2018, 13.) Käytännössä nykyään on kuitenkin harvinaista, että oikeussalissa istuisi niin sanottuja tavan kansalaisia, vaan sen sijaan media ja tiedotusvälineet tuovat tuomioistuimissa tapahtuvat asiat julkisuuteen ja laajemman yleisön tietoisuuteen (Jokela 2018, 14). Joissain tapauksissa tuomioistuin voi kuitenkin asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä muusta syystä päättää, että suullisen käsittelyn toimittamisesta kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta (Jokela 2018, 450).

Jokela (2018, 14) nostaa myös esiin *trial by newspaper* eli mediakäräjöinti-ilmiön, jota kuvataan pyrkimykseksi vaikuttaa oikeudenkäyntien kulkuun tiedotusvälineiden avulla. Arolainen (1999) kuvaa mediakäräjöinnin tarkoittavan tilannetta, jossa tiedotusvälineen nähdään käyttäneen oikeuslaitokselle kuuluvaa tuomiovaltaa. Vuosituhannen vaihteessa suomalainen rikos- ja oikeusjournalismi oli Arolaisen (2002) mukaan kuitenkin melko maltillista. Esimerkiksi Smolej (2011) on arvioinut, että suomalaisen median maltillisuus johtuu yleisöistä, jotka yleensä puuttuvat median ylilyönteihin.

3.2 Journalistin ohjeet ja muu itsesääntely alalla

Suomessa journalistista toimintaa säätelevänä elimenä toimii lehdistöneuvosto Julkisen sanan neuvosto (JSN). Julkisen sanan neuvoston tehtäviä ovat hyvän journalistisen tavan tulkinta ja sanan- ja julkaisemisen vapauden puolustaminen. JSN ei kuitenkaan ole tuomioistuin tai käytä toiminnassaan julkista valtaa, vaikkakin sen päätöksiä seurataan tarkasti. Neuvosto käsittelee sille tehtyjä kanteluita, jollaisen voi tehdä kuka tahansa, jonka mielestä jossakin mediassa on loukattu hyvää journalistista tapaa. Suomalaisista tiedotusvälineistä valtaosa kuuluu JSN:n perussopimuksen allekirjoittaneisiin yhteisöihin, jolloin JSN voi käsitellä niihin kohdistuvia kanteluita. (Julkisen sanan neuvosto 2022.)

Julkisen sanan neuvosto julkaisee ja ylläpitää journalistisen alan itsesääntelyä varten laadittuja Journalistin ohjeita, joiden tavoitteena on ”tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua”, ja jotka koskevat kaikkea journalistista työtä. Journalistin ohjeissa on usea rikosten uutisointia koskeva kohta, jotka löytyvät ohjeiden yksityinen ja julkinen -osion alta. Nämä kohdat ovat:

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

32. Tunnistamiseen johtavien tietojen käytössä on syytä olla varovainen, kun kyse on vasta rikosepäilystä tai syytteestä.

33. Tietoja rikoksentekijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

35. Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen. (Journalistin ohjeet 2014.)

Näiden lisäksi kuvien käyttöön ja yksityisyyteen otetaan kantaa kohdassa 27:

Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä (Journalistin ohjeet 2014).

Medioilla on myös omia sisäisiä ohjeistuksia, joiden pohjalta rikosuutisointia tehdään. Osa näistä ohjeistuksista on julkisia, kuten esimerkiksi Ylen ohjelmatoiminnan ja sisältöjen eettiset ohjeet ja Suomen tietotoimiston tyylikirja, jotka ottavat erikseen kantaa rikosuutisointiin. Leinon (2005, 30) mukaan mitkään ohjeet tai normistot eivät

kuitenkaan voi yksin määrätä toimittajan tai toimituksen eettisiä ratkaisuja johtuen siitä, ettei ohjeiden ole mahdollista huomioida kaikkia niitä mahdollisia tilanteita, joissa niihin voidaan journalistisessa työssä nojata. Myös STT:n tyylikirjassa viitataan samaan problematiikkaan: ”Mikään säännöstö ei kuitenkaan poista eettisiä pulmia eikä pysty tarjoamaan vastausta kaikkiin yksittäisiin ongelmiin” (STT 2022).

Ylen ohjelmatoiminnan ja sisältöjen eettiset ohjeet (OTS) ottavat kantaa rikosuutisointiin kohdissa 20–26. Nämä kohdat koskevat rikoksen uhrin suojaamista, ennen tuomiota rikoksen aktiivisen toimijan (epäilty, esitutkinnassa oleva tai syytetty) nimen julkaisemisen harkintaa, rikoksesta tuomitun henkilöllisyyden julkaisemisen harkintaa, rikosten tekotapojen selostamisen ja näyttämisen välttämistä, oikeudenkäyntiasiakirjojen julkaisuuden ja julkaisemisen välistä harkintaa, uutisoidun oikeusprosessin seuraimista loppuun asti sekä sitä, ettei oikeudenkäynnin lopputulokseen tule vaikuttaa. (Yle 2021.)

Suomen tietotoimisto STT on Suomen johtava ja kansallinen uutistoimisto, jonka tuottamia uutisia käyttävät esimerkiksi Yle ja Ilta-Sanomat, molemmat tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena olevat mediat. Tästä johtuen tarkastelen vielä lyhyesti myös STT:n tyylikirjaa ja sen rikosuutisointiin kantaa ottavia kohtia.

Kyseiset kohdat löytyvät tyylikirjan nimiohjeita koskevasta osiosta. Ohjeiden mukaan nimeä tulee käyttää rikosuutisoinnissa uutisarvon vuoksi, ei rangaistuksena. Esimerkiksi henkilön teon vakavuus tai aseman ja tehtävät ohjaavat päätöstä julkaista nimi. Lisäksi ohjeet ottavat kantaa nimen julkaisemiseen eri oikeudenkäynnin vaiheissa. Ohjeiden mukaan nimen julkaisemista ennen tuomion antamista puoltavat ”teon vaikutus vallankäyttäjän toiminnan arviointiin tai yleinen turvallisuus.” Yleisesti ohjeiden mukaan nimen julkaisemisessa tulee olla sitä varovaisempi mitä varhaisemmassa aiheessa rikosprosessi tai oikeudenkäynti ovat. Uhrin nimen julkaisemisen suhteen ohjeet kehottavat aina huomiomaan uhrin ja sivullisten suojaamisen. Uhrin nimi tulee ohjeiden mukaan julkaista vain poikkeuksellisessa tapauksessa, kuten silloin, kun julkaisemisella on ”merkittävää uutisarvoa tai kun nimen kertominen auttaa poliisia muuten vaikeasti tutkittavan rikoksen selvittämisessä.” (STT 2022.)

STT:n tyylikirjassa käsitellään myös journalistien oikeudellista vastuuta ja siihen liittyviä teemoja. Vaikka Suomessa lainsäädäntö takaa sananvapauden, journalistisen itsesääntelyn lisäksi myös muu lainsäädäntö linjaa, millaisista asioista julkisuudessa voidaan kertoa. Lainsäädännön näkökulmasta kysymys on useimmiten sananvapauden ja yksilönsuojan välisestä suhteesta. (STT 2022.)

Kokonaisuudessaan voidaan todeta journalististen eettisten ohjeistusten muistuttavan paljolti toisiaan. Ohjeiden toistuvina teemoina voidaan nähdä uhrin suojeleminen sekä rikosprosessin eri vaiheiden huomioiminen uutisoinnissa niin henkilöiden yksityisyydensuojan kuin kattavan raportoinninkin näkökulmasta. Yksityisyydensuoja vaikuttaa kaikkein merkittävimmin rikoksista uutisointiin. Yksityisyydensuoja ohjaa rikokseen liittyvien henkilöiden nimien ja tunnistettavien kuvien julkaisemista, ja harkinta julkaisusta tehdään tapauskohtaisesti.

3.3 Kuvajournalistinen etiikka

Journalistiset kuvat kulkevat usean silmäparin tarkastuksen läpi ennen päätymistä lehteen tai nettisivuille. Valokuvaaja tekee ensimmäiset valinnat käydessään läpi ottamansa kuvat ja lähettää niistä sopivimmat eteenpäin. Seuraavassa vaiheessa esimerkiksi toimittaja, kuvatoimittaja, esimies tai taittaja päättää kuvavaihtoehdoista sopivimmat juttua varten, joskus tämä vaihe tehdään useaan otteeseen jutusta riippuen. Kaikkein graafisimmat kuvat eivät päädy yleisöjen silmien äärelle, vaan ne karsitaan juttujen editointivaiheessa kuvasalkuista pois.

Suomessa hiljattain tehdyssä tutkimuksessa (Mäenpää 2021) perehdyttiin prosessiin, jonka läpi kuvat kulkevat kuvatoimituksissa. Mäenpää tutki käytäntöjä, joilla kuolemaa ja väkivaltaa käsitteleviä kuvia tarkasteltiin ja valittiin lähetettäväksi eteenpäin. Tutkimus toteutettiin haastatteluiden muodossa. Kuvajournalismin ammattilaisten eettiset käytännöt ja niistä löydetyt perustelut jaettiin kolmen temaattisen kehyksen alle.

Ensimmäisenä näistä kehyksistä nojattiin journalistisesti jaettuun eettiseen pohdintaan siitä, missä kulkee raja journalistien tiedonjakamisen vastuun ja mahdollisten uhrien yksityisyyden kunnioittamisen välillä. Jaettujen kuvien graafisuus määräytyy pitkälti

uutistapahtuman merkittävyyden kautta: kuvilla halutaan tuottaa todellista kuvaa siitä, mitä maailmalla tapahtuu, samalla kuvissa mahdollisesti olevia ihmisiä kunnioittaen. Toisena temaattisena kehyksenä tutkimuksessa pidettiin relativistista eettistä pohdintaa siitä, miten kuvia valittaisiin ja tuotettaisiin ideaalitalanteissa ja miten niitä käytännössä pystytään tuottamaan. Useat haastatellut korostivat tilannekohtaista harkintaa kuvien valinnassa. Kuvien valintaan vaikuttaa usein käytännössä kuvien saatavuus, laatu, asiakkaiden ja lukijoiden odotukset sekä kulttuuriset käytännöt. Kolmantena eettisenä kehyksenä toimi ammattilaisten kesken jaettu eettinen pohdinta siitä, mitkä kuvat ovat sopivia eteenpäin lähetettäväksi. Kollegoiden eettiseen ammattitaitoon luotetaan. Päätökset tehdään myös suhteessa siihen, millaisia arvoja ja odotuksia toimitusten asiakkailta tai yleisöillä on. (Mäenpää 2021, 7–15.)

Mäenpään tutkimuksessa (2021, 16) todettiin myös, että kuolemaa tai kärsimystä ei juurikaan näytetä, ainakaan tutkimuksen kohteena olleissa toimituksissa. Tilanteista, joista olisi mahdollista saada kuolemaa tai kärsimystä näyttäviä kuvia, valitaan usein yleisluontoisempia tai kauempaa otettuja vaihtoehtoisia kuvia. Tämä on kuitenkin jossain määrin ristiriidassa journalistisen tiedonjakamisen vastuun kanssa. Mäenpään tutkimuksessa kyse ei ollut kuitenkaan pelkästään suomalaisesta mediasta, suomalaisista journalismin ammattilaisista eikä myöskään pelkästään Suomessa tapahtuneiden asioiden uutisoinnista. Tästä johtuen suoria johtopäätöksiä tai yhtymäkohtia suomalaisten medioiden kuvallisiin käytäntöihin ei ole mahdollista vetää, mutta tulosta voidaan pitää ainakin suuntaa antavana.

Visuaalisesti näyttävät, graafista materiaalia sisältävät kuvat nähdään usein vaikuttavina, sillä ne kiinnittävät katsojansa huomion ja vievät hänet lähemmäs kuvan toimintaa, mikä tekee kuvan tapahtumista todellisemman tuntuista ja järkyttäviä. Shokeeraavat kuvat mahdollisesti vaikuttavat myös katsojansa mielipiteisiin ja asenteisiin. (Potter ja Smith, 2000.)

Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen (McKinley ja Fahmy 2011) kohteena olivat kuvat Israelin ja Palestiinan välisestä konfliktista ja erityisesti nuoren yleisön suhtautuminen kyseiseen konfliktiin. Tutkimus toteutettiin näyttämällä kuvatoimisto AP:n eri asteisesti

graafisia kuvia kyseisestä konfliktista. Kuvat oli jaettu graafisuutensa perusteella kolmeen ryhmään: matalan, keskinkertaisen ja korkean graafisuuden tasoon. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, vaikuttaako visuaalisesti eriasteisesti graafiset kuvat sodasta uskomuksiin ja asenteisiin sotapolitiikkaa kohtaan, ja vaihtelevatko nämä asenteet riippuen nähtyjen kuvien graafisuuden tasosta. Tarkempina tavoitteina oli ensinnäkin selvittää, määrittelevätkö ihmiset ulkomaalaisen konfliktin vakavammaksi, jos he näkevät vahvasti graafisia kuvia konfliktista. Toisena tavoitteena oli selvittää, halusivatko ihmiset tukea Yhdysvaltain ulkopolitiikan sitoutumista kyseisen konfliktin ratkaisemiseen enemmän, jos he näkivät vahvasti graafisia kuvia konfliktista. Samalla tutkittiin, vaikuttavatko vahvasti graafiset kuvat tutkittavien mielialaan lisäämällä negatiivisia tunnetiloja. (McKinley ja Fahmy 2011, 71.)

Vastoin odotuksia siitä, että vahvasti graafiset tai shokeeraavat kuvat olisivat potentiaalisia vaikuttamaan mielipiteisiin konfliktista, tutkimuksen tuloksien mukaan kuvien graafisuuden taso ei suoraan vaikuttanut käsityksiin siitä, miten vakavaksi konflikti koettiin tai vahvoihin poliittisiin mielipiteisiin konfliktista. Osallistujat, jotka näkivät vahvasti graafisia kuvia, kertoivat mielialansa olleen kuvien katsomisen jälkeen negatiivisempi kuin niiden, jotka katsoivat vähemmän graafisia kuvia. Kuvien korkea graafisuus hillitsi negatiivisia asenteita, joita ihmisillä oli Lähi-idän asukkaita kohtaan Israelin ja Palestiinan välisen konfliktin suhteen. Tämän havainto osoittaa, että kun kuvat ovat vähemmän graafisia, ihmisten kielteiset ennakoasenteet konfliktin osallisia kohtaan vaikuttivat tiettyihin käsityksiin sodasta enemmän, kuin kuvat itsessään. Yhtenä selityksenä voidaan pitää sitä, että kun nähdyt kuvat olivat enemmän graafisia, aiempia ennakkokäsityksiä Lähi-idän konfliktia kohtaan ei juuri haluttu korostaa, kun ihmiset kertoivat uskomuksistaan konfliktia koskien. Kyseinen havainto tehtiin kuitenkin vain matalan ja keskinkertaisen graafisuuden tason kuvien välillä, mutta ei matalan ja korkean tason kuvien välillä, joten tutkijat pitävät havaintoa vasta alustavana. (McKinley ja Fahmy 2011, 80.)

McKinley ja Fahmy (2011, 81) ehdottavatkin, että journalistien keskuudessa liikkuvat huolet visuaalisesti graafisten tai shokeeraavien kuvien näyttämisestä saattavat olla perusteettomia, kun tämän tutkimuksen valossa graafisuus ei suoraan vaikuttanut

yleisön asenteisiin tai uskomuksiin. Graafisten kuvien problematiikka saattaa olla menneisyyteen jäänyt ilmiö muuttuneen mediaympäristön näkökulmasta. Internetin aikakaudella yleisöt ovat tottuneet graafisten kuvien näkemiseen.

Tutkijat pitävät myös mahdollisena, että raakojenkin kuvien näkeminen nykyisiltä konfliktialueilta auttaa yleisöjä ymmärtämään kyseisiä tilanteita ja niiden seurauksia.

Vaikka yleisöt olisivat valmiita kohtaamaan graafisempia kuvastoja, saattavat toimitusten eettiset koodistot estää kyseisten kuvien jakamisen. Näin ollen toimitusten eettisten koodistojen pitäisi muuttua, jotta graafisimpia kuvia voitaisiin näyttää laajemmille yleisöille. (McKinley ja Fahmy 2011, 81.)

Nykyinen laaja mediaympäristö saattaa muokata myös journalistisia päätöksiä. Mäenpään 2021 tutkimuksessa nousi esiin, että kuvajournalistit saattavat nostaa näkyviin graafisiakin kuvia, mikäli ne ovat jo ennestään yleisön nähtävillä. Tästä esimerkkinä mainittiin Turkin rannikolla hukkuneen syyrialaisen pakolaislapsen kuva, joka levisi mediassa laajasti vuonna 2015. (Mäenpää 2021, 12.)

3.4 Kuvatyytit osana uutistyytöitä ja kuvantulkintaa

Seuraavaksi perehdyn kahteen erilaiseen uutistyytien yhteydessä käytettyyn kuvatyyppiin. Kyseiset kuvatyytit ovat uutiskuva ja kuvituskuva. Kuvatyyppien välisten erojen sekä erilaisten kuvatyyppien käyttötyyden ja -tapojen ymmärtäminen ovat keskeisiä taitoja journalismin parissa työskenteleville sekä kuvien katsojille. Rikollisuutta käsittelevien uutistyytien visuaaliseen puoleen liittyy usein rajoituksia esimerkiksi yksityisyyden suojan tai muiden eettisten säännöstyöjen myötä, minkä vuoksi käytössä on erilaisia kuvatyyppiejä. Tästä johtuen erilaisten kuvatyyppien luonteiden ja kontekstien ymmärtäminen on oleellista erityisesti rikosjournalismia tarkasteltaessa.

Kuvatyyppien määrittely on varsin monimutkaista, sillä kuvan mieltäminen tiettyyn kuvatyyppikategoriaan riippuu pitkälti kuvan kontekstista. Absoluuttista määritelmää kuvatyypeille ei ole olemassa, eikä kuvissa itsessään ole tunnistettavia genrepiirteitä toisin kuin kirjoitetuissa juttutyypeissä. (Mäenpää ja Seppänen 2008, 52.)

Genremäärittelyn haastavuudesta huolimatta kuvatyyppeiden välisten erojen ymmärtäminen on tärkeää. Erilaisten kuvatyyppeiden tunnistaminen on merkittävä osa medialukutaitoa.

Journalistisen valokuvan alatyyppejä on aiemmin määritelty varsin kirjavasti. Mahdollisesti tuoreimman määrittelyn on tehnyt Mari Pienimäki (2013) osana valokuvien tulkintaa ja medialukutaitoa käsittelevää väitöskirjaansa. Tätä ennen määrittelyä on tehnyt esimerkiksi Merja Salo (1999, 179), jonka tekemän jaon mukaan kuvajournalismin kuvatyypit ovat uutiskuva, henkilökuva, kuvituskuva sekä reportaasikuva. Pienimäen (2013) ehdotuksen mukaan journalistiset valokuvat määritellään niiden sosiokulttuurisen käyttötarkoituksen eli funktion mukaisesti. Kyseisen jaottelun mukaisesti journalististen valokuvien suurimmat työkalugenret ovat uutiskuvat, kuvitusvalokuvat, henkilövalokuvat ja tunnistevalokuvat (Pienimäki 2013, 100–104, 116).

Uutiskuvan käsite rajautuu monissa määrittelyissä tiukasti tarkoittamaan äkillistä, yllättävää uutistapahtumaa. Uutisvalokuva on luonteeltaan äskettäin tapahtuneesta tai tietoon tulleesta uudesta, merkittävästä, yllättävästä tai kiinnostavasta tapahtumasta, ilmiöstä tai henkilöstä otettu uutisarvoinen dokumentaarinen otos (Pienimäki 2013, 116–117, ix, sit. Hall 1984, 174), joka saa uutisarvon. Uutiskuvien oleellimmat arvot ovat faktapohjaisuus ja objektiivisuus. Pienimäen (2013, 105) mukaan uutiskuvat voidaan jakaa kahteen kategoriaan, jotka ovat havainnoiva ja osallistava uutisvalokuva. Näihin kategorioihin liittyy myös etiikaltaan ja valokuvaajan ja kuvattavan välisiltä valtasuhteiltaan keskenään eriävät valokuvausperiaatteet, jotka ovat puuttumattomuus ja vuorovaikutteisuus (Pienimäki 2013, 117).

Havainnoivalla uutiskuvalla on suuri uutisarvo. Havainnoivaan uutiskuvaan liittyy vahvasti kuvauksen kohteena oleviin tapahtumiin puuttumattomuus, jota käytettäessä kuvataan usein yhteiskunnallisesti huomattavia ja merkittäviä tapahtumia. (Pienimäki 2013, 105–107.) Havainnoivien uutisvalokuvien tarkoituksena on tallentaa seurattavista tapahtumista ratkaisevat hetket, joka saattaa kuvaajan kannalta tarkoittaa pitkäkin odotusta vain lyhyen hetken taltiointia varten, sillä kyseistä hetkeä ei voida enää

myöhemmin luoda uudelleen (Kobre 2008, 18). Osallistaviin uutiskuviin liittyy nimensä mukaisesti vuorovaikutteinen valokuvausperiaate, eli valokuvaaja on vuorovaikutteisissa kontaktissa kuvattavan kohteen kanssa. Osallistavat uutiskuvat esimerkiksi sivuavat muita uutisaiheita kiinnostavilla yksityiskohdilla, taustoittavat uutisia, ovat ennakkouutisia tai tutkivan journalismin kainalojuttuja. (Pienimäki 2013, 107–109.)

Kuvituskuvat, jotka on toisinaan nimetty myös symbolikuviksi, voidaan nähdä uutiskuvien vastakohtana, koska kuvituskuville ei ole uutisarvoa, vaan niiden tarkoituksena on havainnollistaa asioita tai toimia visuaalisina houkuttimina (Pienimäki 2013, 116). Kuvituskuva ei perustu havaintoon eikä tulkintaan, vaan ideaan, ja on näin ollen kaikkein etäisimmässä suhteessa todellisuuteen. Kuvituskuvan ominaisuuksia ovat ei-havainnoiva ja selittävä. Kuvituskuvat eivät perinteisesti ole olleet valokuvia vaan piirroksia, karttoja tai havainnollistavia kuvioita ja taulukoita. (Salo 2000, 155.) Kuvituskuvia käytetään esimerkiksi abstrakteihin tai muuten kuvallisesti haastaviin aiheisiin, kuten talous tai tiede. Lisäksi kuvituskuvien nähdään sopivan pidemmällä aikavälillä seurattaviin uutisaiheisiin. Kuvituskuvat vastaavat vahvasti visualisoituneen maailmamme tarpeisiin, ja kuvituskuvien nykyinen suosio ja määrällinen kasvu voidaan nähdä yhtenä kuvajournalismin historian merkittävänä muutoksena. (Kobre 2008, 335–336.)

Salon (2000, 156) mukaan kuvituskuville ei yleensä anneta ajankohtaisen raportoinnin tehtävää, mutta tämä lienee nykyään vanhentunut näkemys. Mahdollisesti tuoreimman ja lähimpänä nykyistä toimitusarkea olevan määritelmän kuvituskuvalle on tehnyt Kivioja (2018, 153), joka määrittelee kuvituskuvan seuraavanlaisesti: ”kuvituskuvalle tarkoitetaan kuvatoimistokuvaa, omaa arkistokuvaa eri yhteydessä tai juttua varten otettua symbolista kuvaa, joka liittyy teemallisesti samaan aiheeseen mutta ei kuitenkaan suoraan kyseiseen juttuun”.

Mortensen ym. (2021) tutkivat journalististen kuvien uskottavuutta riippuen siitä, olivatko ne ostettuja, kuvituskäyttöä varten lavastettuja kuvapalveluiden kuvia (*stock photo*) vai medioiden omien valokuvaajien ottamia kuvia. Tutkimuksessa todettiin, että kuvapalveluiden kuvia lavastettuja pidetään uutiskonteksteissa merkittävästi

vähemmän uskottavina kuin medioiden omien valokuvaajien ottamia kuvia. Uskottavuutta arvioitaessa kuvajournalismin ammattilaisten tekemää työtä pidettiin huomattavan paljon kuvituskuvien käyttöä parempana ja luotettavampana. Kuvajournalistien ottamia kuvia pidettiin suuremmissa arvossa niin ammattilaisuuden, luottamuksen kuin tarkkuudenkin osa-alueilla. Tutkijoiden mukaan tulos korostaa kuvajournalismin ammattilaisten tekemän työn tärkeyttä ja on varsin rohkaiseva aikana, jona journalismi on yleisesti suuren julkisen arvostelun kohteena. (Mortensen 2021, 12.)

Pienimäki (2013, 118) toteaa, että journalististen kuvien työkalugenrejä on vielä syytä testata ja arvioida, onko esimerkiksi kuvituskuville tarpeen rakentaa kaksi erillistä työkalua. Esimerkkijaotteluksi hän ehdottaa konstruoituja kuvituskuvituskuvia sekä dokumentaarisia kuvituskuvia tai dokudraamoja. Kobre (2008, 337–339) tunnistaa vastaavan jaottelun. Kobren määritelmän mukaan konstruoiduiksi nähtävät kuvituskuvat (*editorial concept illustrations*) rakentavat erilaisia konsepteja niin, että kuvan fiktiivinen luonne on sen katsojalle itsestään selvää. Sen sijaan hän varoittaa dokudraamojen eli todellisuudelta vaikuttavien kuvituskuvien vaaroista. Todellisuutta imitoivat kuvituskuvat huijaavat katsojaa ja ovat Kobren mukaan näin uhka uutisten uskottavuudelle. (Kobre 2008, 339). Esimerkiksi Mäenpään ja Seppäsen tutkimuksessa (2008, 60) haastatellut toimittajat tunnistivat vaaran johtaa katsojaa harhaan, mikäli kuvituskuvaa luullaan dokumentaariseksi uutiskuvaksi. Pienimäen (2013, 101) mukaan ainakin Suomessa dokumentaarisia uutiskuvia käytetään uutisoinnissa uudelleen havainnoistamistarkoituksen vuoksi. Kuvitusvalokuvia ja niiden käyttöä sekä tulkintaa on kuitenkin tutkittu verrattain vähän, vaikka niiden käyttö journalistissa konteksteissa on yleistynyt ja tunnistettu muutos (Kobre 2008, 336; Kivioja 2018, 153).

4 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen tutkielman aineistoa sekä sen tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen aineisto koostuu systemaattisella otannalla kerätystä joukosta Ylen ja Ilta-Sanomien verkkosivuillaan julkaisemia rikosuutisia. Aineisto koostuu yhteensä 504 rikosaiheisesta uutisesta. Tarkastelen aineistoa sisällönanalyysin keinoin.

4.1 Visuaalisen aineiston sisällönanalyysi

Tämä tutkimus pyrkii selvittämään, millaisia kuvia suomalaisessa uutismediassa käytetään rikosuutisoinnin yhteydessä ja millaista rikollisuuden todellisuutta rikosjournalismin yhteydessä käytettävät kuvat rakentavat. Lähestyn aineistoa sisällönanalyysin keinoin.

Seppänen (2005, 142–144) kuvaa sisällönanalyysia tekstin ja kuvien järjestelmälliseksi muuttamiseksi numeroiksi, aineiston määrälliseksi piirteiksi. Sisällönanalyysi kohdistuu aina kooltaan suureen aineistoon. Mediakuvaston systemaattinen sisällönanalyysi paljastaa kuvallisen julkisuuden visuaalisia järjestyksiä, eli toisin sanoen visuaalisten esitysten säännönmukaisuuksia ja rakenteita. Pietilä määrittelee sisällönanalyysin menetelmätapojen joukoksi, joita käyttämällä dokumenttien sisällöstä voidaan tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen kerätä tietoa sekä tehdä havaintoja (Pietilä 1976, 4). Sisällönanalyysi on kuitenkin niin teoreettisesti kuin metodien osaltakin joustavaa ja sisältää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia elementtejä (Seppänen 2005, 146). Tuomen ja Sarajärven (2018, 78) mukaan määrällisen ja laadullisen tutkimuksen yhdistäminen mahdollistaa parhaimmillaan tutkimusongelman paremman ymmärtämisen.

Koska tutkimuskysymykseni ”*millaisia kuvia suomalaisessa uutismediassa käytetään rikosuutisoinnin yhteydessä*” ja ”*millaista kuvaa rikollisuudesta rikosjournalismin yhteydessä käytettävät kuvat tuottavat*” ovat verrattain laajoja, vaativat ne siksi myös tutkimusaineistolta sekä tutkimusmetodeilta tiettyä laajuutta, jotta olisi mahdollista saada varteenotettavia tutkimustuloksia ja niiden johtopäätöksiä. Sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston laadullisen arvioinnin sekä määrällisen lajittelun ja tarkastelun, jonka

myötä on mahdollista luoda monitahoinen käsitys siitä, minkälaisia kuvia rikosuutisoinnissa käytetään ja minkälaista kokonaiskuvaa ne luovat rikoksista ja rikollisuudesta.

4.2 Aineiston kerääminen ja rajaaminen

Tutkimuksen aineistona toimii systemaattisella otannalla kerätty joukko Ylen ja Ilta-Sanomien vuonna 2021 verkossa julkaisemia rikosuutisia. Jutuista otetaan huomioon pääkuva, otsikko, ingressi ja pääkuvan kuvateksti. Aineisto koostuu yhteensä 504 rikosaiheisesta uutisesta, joita käsitellen myöhemmin.

Käsiteltävien medioiden valintaa ohjasi kolme syytä. Näistä ensimmäinen on Kunnallisan alan kehittämissäätiön tekemä kyselytutkimus (2021), jonka mukaan suomalaiset luottavat eniten Ylen tarjoamiin journalistisiin palveluihin (81 % arvioi uutisoinnin erittäin tai melko luotettavaksi), kun taas Ilta-Sanomien uutisointiin luottaa vain 26 % kansalaisista (Kunnallisan alan kehittämissäätiö 2021). Toiseksi aineistossa haluttiin huomioida niin julkisrahoitteinen (Yle) kuin kaupallinenkin (Ilta-Sanomat) journalistinen media. Kolmantena merkittävänä syynä näiden medioiden valinnoille oli kahdesta eri medialähteestä aineiston keräämisen luoma mahdollisuus vertailla medioita myös keskenään.

Aineisto kerättiin alkuvuoden 2022 aikana. Aineisto kerättiin käyttämällä Ylen ja Ilta-Sanomien verkkosivujen (yle.fi ja is.fi) hakutoimintoa. Hakusanoina käytettiin sanoja *rikos* ja sen hakumuunnos *riko**. Näiden sanojen lisäksi uutisia haettiin hakusanoilla *murha*, *tappo*, *pahoinpitely*, *raiskaus* ja *seksuaalirik**, sillä testiaineistoa kerätessä huomattiin, että vakavien rikosten kohdalla uutiset eivät välttämättä sisältäneet sanaa rikos tai sen hakumuunnoksia, tai muusta syystä johtuen hakukoneet eivät tarjonneet hakutulokseksi murha-aiheisia uutisia rikokseen liittyvillä hakusanoilla. Testiaineistoa kerätessä huomattiin, että nämä edellä mainittuja hakusanoja vastaavat vakavammat rikostyyppit olivat usein uutisoituja, ja sen myötä lopullista aineistoa kerätessä haluttiin varmistaa, että niitä käsittelevät uutiset tulisivat otantaan mukaan.

Molempien medioiden kohdalla haku rajattiin koskemaan uutisia. Uutiset rajattiin koskemaan vain kotimaassa tapahtuneita rikoksia, sillä niiden uutisoinneissa medioilla on

mahdollisuus lähettää oma kuvaaja kuvittamaan uutista, toisin kuin ulkomailla tapahtuneissa rikoksissa. Kotimaassa tapahtuneiden rikosten tai rikosepäilyjen lisäksi aineistoon otettiin myös mukaan muualla tapahtuneet rikokset, mikäli niillä oli jonkinlainen selkeä yhteys Suomeen.

Aineiston ajallisen rajauksen osalta ajatuksena oli alun perin kerätä aineistoa kokonaisen vuoden ajalta niin rikollisuudessa kuin journalismissakin tapahtuvan kausivaihtelun takia. Ensimmäisenä rajausajatuksena oli ottaa aineistoon vuoden ajalta joka toinen viikko, mutta testiaineiston keräämisen kohdalla tuli selväksi, että joka toiselta viikolta kerätty aineisto tulisi olemaan tämän tutkimuksen puitteissa aivan liian suuri. Tämän vuoksi aineistoa lähdettiin aluksi keräämään neljän viikon välein, eli viikkonumeroiksi rajautuivat näin viikot 1, 5, 9, 13... Kun aineistoa oli kerätty vuoden 2021 tammikuulta syyskuuhun asti, oli aineisto jo huomattavan suuri (n = yli 1000). Tästä syystä aineiston laajuutta rajattiin edelleen, ja aineistosta otettiin mukaan tässä vaiheessa jo kerätystä otannasta joka toinen viikko, eli koko vuoden ajalta joka kahdeksas viikko. Näin ollen lopullinen aineisto on vuoden 2021 viikot 1, 9, 17, 25, 33, 41 ja 49. Nämä viikot sijoituivat tammi-, maaliskuu-, kesä-, elokuu-, loka- ja joulukuulle sekä huhtikuun ja toukokuun taitteissa olleelle viikolle. Näiden seitsemän viikon ajalta aineistoon kertyi yhteensä 504 uutista.

Seuraavaksi kerron vielä uutisten sisällöllisestä rajaamisesta. Tuntematta rikoksen tutkinta- ja oikeusprosesseja kovinkaan tarkasti tai yksityiskohtaisesti rajausten tekeminen oli aluksi haastavaa. Rikoksia käsittelevien juttujen moninaisuuden vuoksi olen joutunut tekemään varsin monia ratkaisuja rajausten suhteen, jotta aineistosta tulisi tarkoituksellinen kokonaisuus.

Jo aineiston keräämisvaiheessa otannasta jätettiin hakutuloksiin nousevat uutiset, joissa nousi selkeästi esiin, että kyseisessä tapahtumassa, kuten tulipalossa, vainajan löytymisessä tai henkilön katoamisessa, ei epäillä tapahtuneen rikosta, tai uutiset, joiden tässä uutisoinnin vaiheessa rikoksen mahdollisuus oli vielä epäselvä. Epäselvien tapauksien kohdalla poisrajaus tehtiin siksi, että todennäköistä olisi, että jos tapauksessa

myöhemmin nousisi esiin epäily rikoksesta, tästä tehtäisiin uusi uutinen, joka voisi nousta aineistoon.

Vastaavalla logiikalla aineistosta jätettiin pois uutiset, joissa poliisi oli omasta aloitteestaan aloittanut esiselvityksen mahdollisesta rikoksesta. Sen sijaan aineistoon otettiin mukaan jutut, joissa ulkopuolinen taho on tehnyt poliisille rikosilmoituksen tai tutkintapyyntöä huolimatta siitä, onko asiassa aloitettu esitutkinta vai tekeekö poliisi asiasta esiselvitystä. Tämä rajaus tehtiin, koska uutisen kohteena olevat tapahtumat on tällöin uutismedioiden toimituksissa arvioitu uutiskynnyksen ylittäviksi ulkopuolisen tahon rikosilmoituksen tai tutkintapyyntöä myötä, vaikka poliisi suorittaisi vasta esiselvitystä. Esiselvityksessä selvitetään, onko syytä epäillä rikoksen tapahtuneen eli onko esitutkinnan aloittamiselle edellytyksiä. Selvyyden vuoksi haluan mainita, että aineistossa on mukana jutut, joissa kerrotaan poliisin suorittavan esitutkintaa, eli tiedossa on jo, että rikosta on ollut syytä epäillä. Lisäksi aineistossa on juttuja, joiden kohdalla poliisi on erikseen tiedottanut mediaa tutkinnasta tai syytteestä.

Tämän lisäksi aineistosta rajattiin pois jutut, jotka eivät sinällään olleet rikosuutisia, mutta jotka kuitenkin nousivat hakukoneista esiin rajausten jälkeen. Tällaisia olivat esimerkiksi herätys- ja muut koostartikkelit, joihin on koottu useampia uutisaiheita, tai jutut, jotka kertoivat mainoksenomaisesti esimerkiksi rikosaiheista tv-ohjelmista tai kirjoista, vaikka ne oli kirjoitettu uutisen muotoon. Aineistosta jätettiin pois myös oikaisu. Sen sijaan aineistoon otettiin mukaan muutamia pääkirjoitus- ja kommenttijuttuja, jotka nousivat hauissa esiin. Nämä jutut käsittelivät merkittäviä ja paljon mediahuomiota saaneita rikoksia, minkä takia ne haluttiin ottaa mukaan aineistoon.

Aineistoa kerättäessä tehtiin päätös siitä, että aineistoon otetaan mukaan uutiset, jotka eivät kerro suoraan rikoksesta, rikosepäilystä tai muusta rikosoikeudellisen prosessin vaiheista, mutta jotka käsittelevät rikollisuuteen liittyvää tai laitonta toimintaa tai muutoin rikollisuuteen tai rikosoikeuteen liittyvää julkista keskustelua. Näistä esimerkkeinä aineistoon nousi uutisia, jotka käsittelivät Turussa tapahtuneita nuorten miesten kuolemia, joiden epäiltiin johtuneen myrkyhuumeesta sekä seksuaalista häirintää koskeva artikkeli.

Aineisto kerättiin ottamalla verkossa julkaistuista uutisista kuvakaappaukset, joissa näkyy jutun otsikko, ingressi, pääkuva, pääkuvan kuvateksti sekä jutun tekijä- ja ajankohdatiedot. Lisäksi kerätyistä uutisista otettiin talteen tiedot kuvien tekijätiedoista sekä muita havaintoja (esimerkiksi joidenkin juttujen kuvateksteissä oli nostettu esiin, että kyseessä on arkisto- tai kuvituskuva), joiden pohjalta aineistoa tulnaisiin keräämisen jälkeen rajaamaan ja koodaamaan. Käsittelin aineistoa Adobe Bridge-ohjelmalla, joka mahdollistaa useampien meta- ja lisätietojen lisäämisen kuvatiedostoihin sekä helpottaa suurien kuvamassojen hallinnointia.

4.3 Otos

Kaiken kaikkiaan aineisto koostuu 504 Ylen ja Ilta-Sanomien verkkosivuilla vuonna 2021 julkaistusta uutisesta. Näistä uutisista 288 kappaletta (n. 57 %) on peräisin Ylen verkkosivuilta ja 216 kappaletta (n. 43 %) Ilta-Sanomien verkkosivuilta. Aineisto koostuu seitsemän viikon aikana julkaistuista uutisista. Yhden viikon ajalta julkaistiin molemmissa medioissa yhteensä vähimmillään 53 uutista ja enimmillään 92 uutista. Jokaisella aineistoon valitulla viikolla Ylen sivuilla julkaistiin enemmän uutisia kuin Ilta-Sanomien sivuilla. Medioiden julkaisemat rikosuutismäärät vaihtelivat kuitenkin keskenään viikoittain määrällisesti vain parin uutisen erosta jopa yli kaksinkertaisesti suurempaan uutismäärään.

5 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selittää, millaisia kuvia suomalaisessa uutismediassa käytetään rikosuutisoinnin yhteydessä ja millaista kuvaa rikollisuudesta rikosjournalismin yhteydessä käytettävät kuvat tuottavat. Aineiston tarkastelulla olen päätenyt muodostamaan viisi erilaista muuttujaa, joihin olen luokitellut aineiston jutut. Nämä muuttujat ovat rikosuutisten kuvatyypit, kuvituskuvien aiheet rikosuutisoinnissa, rikosuutisten kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus, rikoksia koskevien uutiskuvien aiheet sekä väkivallan tai sen uhan esiintyvyys rikosuutisten kuvissa. Näitä muuttujia käyttäen ja tulkiten pyrin selittämään, millainen on Ylen ja Ilta-Sanomien rikosuutisten visuaalisuuden kokonaiskuva. Muuttujien määrällisen tarkastelun yhteydessä myös kuvailen aineiston kuvia.

Luvun lopuksi tarkastelen lähiluvun keinoin kolmea tapausta, jotka nousivat aineistosta esiin erityisen kiinnostavina. Nämä tapaukset koskevat poliisia ja oikeuslaitosta symboloivia kuvituskuvia, Koskelan murhan uutisoinnin kuvallisuutta sekä Kankaanpään terroriepäilyn uutisoinnin kuvallisuutta. Vertailen tapauksia ja niiden kuvallisuutta myös suhteessa aiempaan tutkimukseen.

5.1 Rikosuutisten kuvatyypit

Ensimmäisenä halusin perehtyä aineistoon kokonaisuutena ja selvittää, millälaisia kuvia aineistossa ylipäättään on eli millaisilla kuvilla Ylen ja Ilta-Sanomien uutisia on kuvitettu vuonna 2021. Aineiston luokittelu kuvatyypeittäin vaikutti luonnolliselta muuttujalta, jonka kautta tarkastella aineistoa kokonaisuutena. Aineiston tarkastelun ja testikoodaamisen sekä aiempaan vastaavaan luokitteluun (Pienimäki 2013, Salo 2000, Ovaskainen 2007) tutustumisen myötä kuvatyypeiksi valikoituivat seuraavat: uutiskuva, journalistinen henkilökuva, kuvituskuva, arkistokuva, ulkopuolisen tahon jakama kuva henkilöstä, ulkopuolisen tahon jakama muu kuva, video, muu kuva, ei kuvaa (ks. Taulukko 1).

Aineiston jakaminen kuvatyypien kategorioihin tehtiin juttu- ja kontekstikohtaisesti, kuten journalistisia kuvia on aina tarpeen arvioida. Kuvien kuvatyyppeä tulkittaessa on

huomioitu kuvan sisältö sekä kuvateksti. Aineiston juttujen kuvateksteissä oli joissain tapauksissa määritelty, että kuva on arkisto- tai kuvituskuva. Näitä merkintöjä käytettiin luokittelun apuna, mutta joissain tapauksissa oma tulkintani ei ollut yhteneväinen kuvatekstien merkintöjen kanssa, sillä arkisto- ja kuvituskuvien määrittelyä ei ole tehty tarkasteltavien medioiden osalta kovinkaan tarkasti. Esimerkiksi joissain tapauksissa siis kuvituskuvaksi merkitty kuva päätyi tässä luokittelussa arkistokuvaksi tai toisinpäin. Taulukko 1 kertoo kuvatyyppeiden esiintymisten määrät Ylen ja Ilta-Sanomien jutuissa, molempien medioiden prosenttiosuudet kuvatyypeittäin sekä kuvatyyppeiden prosenttiosuudet koko aineistosta.

Taulukko 1. Rikosuutisten kuvatyypit.

Kuvatyyppi	Yle	%	IS	%	yht.	yht. %
Uutiskuva	38	46 %	45	54 %	83	16,5 %
Journalistinen henkilökuva	20	45 %	24	55 %	44	8,7 %
Kuvituskuva	151	78 %	43	22 %	194	38,5 %
Arkistokuva	23	72 %	9	28 %	32	6,3 %
Henkilökuva, ulkop. lähde	7	50 %	7	50 %	14	2,8 %
Muu kuva, ulkop. lähde	8	57 %	6	43 %	14	2,8 %
Video	17	52 %	16	48 %	33	6,6 %
Muut kuvat	4	100 %	0	0 %	4	0,8 %
Ei kuvaa	20	23 %	66	77 %	86	17,0 %
Yhteensä	288	57 %	216	43 %	504	100 %

Aineistossa oli yhteensä 83 juttua (n. 16,5 %), joiden pääkuvan kuvatyypiksi määriteltiin uutiskuva. Uutiskuvat koostuivat pääasiallisesti rikosten tapahtumapaikkojen kuvista sekä eri oikeudenkäynneistä tapahtumiin liittyen. Uutiskuvien tarkempaa sisällönerrittelyä tehdään myöhemmin luvussa 5.4.

Uutinen määritellään perinteisesti hyvin tiukasti tarkoittamaan äkillistä, yllättävää uutistapahtumaa. Uutiskuvaan pätevät uutiskriteerit, joiden perusteella kuvan on liityttävä äskettäiseen uutistapahtumaan, ja kuvan esittämällä kohteella on oltava uutisarvo. Näiden kriteerien lisäksi uutiskuvien kategoriaan luokiteltiin sellaiset kuvat, joita on käytetty uutisten jatkoseurannassa eli uusissa samaa aihetta käsittelevissä uutisissa uudelleen. Joissain tapauksissa siis uutiskuvan kuvatyypikategoriaan luokitellut kuvat olisi voitu nähdä arkistokuvina eli menneisyydessä otettuina ja nyt uudelleen

käytettyinä kuvina. Rajanveto haluttiin tehdä uudelleen käytettävien uutiskuvien ja arkistokuvien välille pääasiassa kuvan alkuperäisen tarkoituksen perusteella: arkistokuviksi luokiteltiin puolestaan kuvat, joiden käyttötarkoitus on oletettavasti ollut alun perin muu kuin rikoksesta uutisointi.

Journalistisia henkilökuvia oli aineistossa yhteensä 44 jutussa (n. 8,7 %). Henkilökuvia eritellään tarkemmin myöhemmin luvussa 5.3. Journalistinen henkilökuva tarkoittaa tässä tutkielmassa henkilökuva, jonka on ottanut uutismedian oma kuvaaja tai freelance-työsuhteella kuvaava kuvaaja. Uutis- ja henkilökuvien välistä kontekstiin perustuva harkintaa piti tämän tutkielman kohdalla tehdä kaikkein eniten. Kuten edellä on todettu, määrittelyt tehtiin uutisen koko kontekstia tarkastellen. Kuvissa esiintyi sekä kameralle ja kuvaajalle poseeraavia henkilöitä, että etäämmältä otettuja kuvia. Etäältä otetut kuvat ovat niin sanotusti tarkkailevampia kuvia henkilöistä, jotka tyypillisesti pitivät esimerkiksi tiedotustilaisuutta, jonka yhteydessä kuvia oli otettu.

Kuvituskuvia oli aineiston 194 jutussa (n. 38,5 %). Tarkastelen kuvituskuvia lähemmin alaluvuissa 5.2 sekä 5.6.1. Kuvituskuvien määrittelyä ohjasi tässä tutkimuksessa pitkälti Kiviojan (2018, 153) määritelmä, jonka mukaan kuvituskuva on kuvatoimistokuva, oma arkistokuva eri yhteydessä tai juttua varten otettua symbolinen kuva, joka ei suoraan liity kyseiseen juttuun, mutta liittyy teemaltaan samaan aiheeseen. Kiviojan määrittelystä poiketen tässä tutkielmassa arkistokuvat määriteltiin kuitenkin omaksi kategoriakseen. Kuvituskuvat ovat pääasiassa joko toimitusten omien kuvaajien ottamia kuvia tai kuvatoimistokuvia. Kuvituskuville korostuivat erityisesti poliisia ja oikeuslaitosta symboloivat kuvat.

Arkistokuvia oli aineistossa 32 jutussa (n. 6,3 %). Arkistokuvilla tarkoitetaan tässä tutkielmassa kuvaa tilanteesta tai paikasta, joka on otettu alun perin toista tarkoitusta, kontekstia tai juttua varten, ja myöhemmin käytetty rikosuutisen yhteydessä. Arkistokuvien joukossa oli pääasiassa kuvia rikosten tapahtumapaikoilta, kuten yleistä katukuvaa Turun keskustasta, rajanylityspaikkoja Suomessa, Tullintorin kauppakeskus Tamperella, Helsingin päärautatieasema, Kuopion pelastusopisto, Salon sairaala, Vekarajärven varuskunta, Ähtärin eläinpuisto, Raahen kultakaivos ja niin edelleen.

Aineistossa oli yhteensä 14 (n. 2,8 %) juttua, joiden pääkuvana oli ulkopuolisen tahon jakama henkilökuva. Näihin sisältyi poseerattuja, muiden kuin kuvajournalistien ottamia henkilökuvia sekä poliisin jakamia tunnistus-, pidätys- ja esitutkimateriaalikuvia. Aineistosta löytyi yhteensä 14 (n. 2,8 %) juttua, joiden pääkuvan paikalla oli ulkopuolisen tahon jakama kuva, jonka aiheena oli jotain muuta kuin henkilö. Näissä kuvissa oli esimerkiksi poliisin jakamia tutkintakuvia (marihuanaa, salakapakka, käsiaseita, moottoripyöräjengin liivi, kuvakaappaus kuulustelupöytäkirjasta, varastettuja ajoneuvoja), lukijoiden jakamia kuvia poliisioperaatiosta, kaupunkien viestinnän jakamia kuvia tihutöistä tai muusta rikoksen tapahtumapaikasta.

Muiden kuvien alle luokiteltuja juttuja oli aineistossa 4 kappaletta (0,8 %). Nämä olivat rakennettu kuvakollaasi treffipalvelun viesteistä ja muista aiheeseen liittyvistä kuvista, karttagrafiikka rikoksen tapahtumapaikasta, kuvakaappaus Wilma-palvelun sisäänkirjautumissivusta sekä kuvakaappaus Verohallinnon nimissä lähetetystä huijaussähköpostista.

Aineistosta löytyi yhteensä 86 juttua (n. 17 %), joissa joko ei ollut kuvaa, tai juttu oli kuvitettu Ylen yleispätevällä uutisvahtigrafiikalla, joka koostuu sinipohjaisesta karttagrafiikasta ja nimettömästä paikkamerkinnästä, joiden päällä on teksti ”Läheltä yle.fi/uutisvahti”. Ylen uutisvahtigrafiikka rinnastettiin Ilta-Sanomien kuvattomiin uutisiin siksi, että kyseinen grafiikka ei itsessään tuo lisää tiedollista tai kuvallista arvoa uutiselle, vaan toimii ennemminkin yleispätevänä kuvituksena. Aineistossa olevista Ylen uutisista vain yhdessä ei ollut laisinkaan kuvaa, jonka myötä pääteltiin Läheltä-grafiikkaa käytävän Ylen verkkosivuissa kuvituksena, jotta juttu ei jäisi kokonaan ilman kuvaa. Ainoastaan kuvattomasta jutusta ei kuitenkaan käy ilmi, miksi se on jätetty kokonaan ilman kuvaa, joten tätä kuvattomuutta voitaneen pitää vahinkona.

Ilman kuvaa olevista jutuista ei käy otsikkotasolla ilmi yhtenevyyttä, joka voisi yksiselitteisesti kertoa, miksi juttu on julkaistu ilman kuvaa. Kuvattomissa jutuissa oli useita uutisaiheita, joita oli molemmissa medioissa uutisoitu myös kuvallisina juttuina. Huomionarvoista on kuvattomien juttujen kohdalla erot tarkasteltujen medioiden välillä: kuvattomista jutuista Ilta-Sanomien juttuja oli 77 prosenttia ja Ylen 23 prosenttia.

Videoita on aineistossa 33 kappaletta (n. 6,6 %). Videoista 8 koski Koskelan murhaa, ja sisällöltään niissä oli videokuvaa tapahtumapaikalta sekä oikeudenkäynnistä, jossa esimerkiksi syyttäjät kommentoivat oikeudenkäynnin etenemistä. Muissa videoissa oli useimmiten haastatteluja, joissa joko epäilty, poliisi, syyttäjä tai tutkija kommentoi tapahtumia yleensä oikeudenkäynnin yhteydessä. Muita videolla varustettuja juttuja aineistossa olivat esimerkiksi naisvangeista kertova juttu, erilaisista takaa-ajo- tai ylino-peustilanteista ja niiden rikosnimikkeistä kertovia juttuja sekä tullin salakuljetustutkintaa koskeva uutinen.

Aineistossa on myös jonkin verran juttuja, joiden pääkuva on useasta kuvasta koostuva kollaasi. Kollaaseja on aineistossa 31 kappaletta (n. 6 %). Kollaaseja ei kuitenkaan otettu yhdeksi kuvatyyppikategoriaksi, vaan kollaasit huomioitiin kuvatyyppikategoriassa niin, että niiden sisällöstä arvioitiin juttukohtaisesti merkittävin kuva, jonka mukaan ne luokitellaan kuvatyyppin kategoriaan. Yleisimmin kollaaseissa oli yhdistelmä henkilö- ja maisemakuvasta, joka puolestaan oli usein rikoksen tapahtumapaikka.

Aineiston uutisista 288 kappaletta (noin 57 %) on Ylen uutisia ja loput 216 (noin 43 %) Ilta-Sanomien uutisia. Kokonaisuudessaan aineistossa oli kuvatyypeistä eniten kuvituskuvia (38,5 %), toiseksi eniten uutiskuvia (16,5 %) ja kolmanneksi eniten journalistisia henkilökuvia (8,7 %). Merkittävä osuus jutuista oli kuvattomia (17 %). Kuvatyypeittäin tarkasteltuna medioiden välillä ei ollut merkittävää määrällistä eroa uutiskuvien, journalististen henkilökuvien, videoiden tai ulkopuolisista lähteistä hankittujen kuvien määrien välillä. Huomattavia määrällisiä eroja on havaittavissa kuvitus- ja arkistokuvien sekä kuvattomien juttujen määrissä. Yle käyttää rikosuutisoinnissaan merkittävästi paljon enemmän kuvituskuvia (78 % kuvituskuvista) ja arkistokuvia (72 % arkistokuvista). Ilta-Sanomilla puolestaan oli huomattavan paljon enemmän kuvattomia uutisia (77 % kuvattomista uutisista).

5.2 Kuvituskuvien aiheet rikosuutisissa

Kuvituskuvien suuren määrän (N = 194) vuoksi halusin tarkastella niiden sisältöjä tarkemmin. Muuttujaksi muovautui yksinkertaisesti kuvituskuvien pääasiallinen aihe. Muuttujien arvoiksi eli kuvituskuvien aiheiksi muodostuivat seuraavat kahdeksan

kategoriaa: oikeuslaitos, poliisi, ihminen viitteellisesti, tietotekniikka, kyltti tai muu tunniste, ajoneuvo, eläin sekä muut aihekuvitukset.

Taulukko 2. Kuvituskuvien aiheet.

Kuvituskuvan aihe	f	f (%)
Oikeuslaitos	73	38,0 %
Poliisi	70	36,0 %
Ihminen viitteellisesti	11	5,6 %
Tietotekniikka	10	5,2 %
Kyltti tai muu tunniste	10	5,2 %
Ajoneuvo	5	2,6 %
Eläin	3	1,6 %
Muu aihekuva	13	6,7 %
Yhteensä	194	100 %

Kuvituskuvien kohdalla aihejakauma oli varsin selkeä, sillä suurimmassa osassa kuvituskuvien sisällöistä olivat poliisia ja oikeuslaitosta käsittelevät ja niitä symboloivat kuvat (ks. Taulukko 2). Yhteensä kyseisiä kuvituskuvia oli yhteensä 143 kappaletta (n. 74 %) eli kolme neljäsosaa kaikista kuvituskuvista. Oikeuslaitos- ja poliisiaiheisiin kuvituskuviiin perehdyn vielä tarkemmin lähiluvun avulla luvussa 5.6.1.

Muita aihekuvituksia lukuun ottamatta seuraavaksi eniten aineistossa oli seuraavanlaisesti määriteltäviä aihekategorioita: ihminen viitteellisesti, tietotekniikka ja kyltti tai muu tunniste. Näissä kolmessa kategoriassa sekä muun aihekuvituksen kategoriassa oli kuvia suurpiirteisesti sama määrä, eli jokaisen kategorian kuvamäärä oli 10–11 kappaletta (n. 5–7 %) kuvituskuvien kokonaismäärästä.

Ihminen viitteellisesti -kategoria sisälsi kuvia, joissa kuvatun henkilön kasvot eivät näy, vaan kuvat on usein rajattu niin, että niiden pääasiallinen sisältö on esimerkiksi ihmisen kädet tai jalat, tai henkilö on kuvattu takaapäin kasvottomana. Lisäksi muutamassa kuvassa oli ihmisestä tai ihmisistä heijastuvia varjoja. Tietotekniikan kategoriassa kuvat olivat tietokoneiden, tablettien tai älypuhelimien näyttöjä tai käsiä näppäimistöllä. Lisäksi kategoriassa on yksi tietomurtoa ja petosta käsittelevän uutisen kuvituksena käytetty kuva, jossa älypuhelimien näytön päällä lepää pieni munalukko.

Kyltti tai muu tunniste -kategoriaan nousi seuraavanlaisia kuva-aiheita: Vastaamo-psykoterapiakeskuksen kylteistä otettuja kuvia, Osuuspankin logo, S-Marketin sisääntuloportit, taksitolppa, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kyltti, Punaisen ristin logo auton kyljessä, Rajavartiolaitos-teksti ajoneuvon hälytysvalossa ja Sodankylä-tienviitta.

Lisäksi kuvituskuvien aihekategorioihin nousi vielä aiheet ajoneuvot ja eläimet. Näihin kategorioihin kuului kumpaankin muutamia kuvia. Ajoneuvoja kuvaavissa kuvissa oli mopoja ja henkilöautoja sekä yksi katalysaattorivarkauksia käsittelevän uutisen yhteydessä ollut kuva auton takaputkesta. Muissa kuvissa ajoneuvot oli kuvattu viitteellisesti, eli kuvissa ei näkynyt ajoneuvojen tarkempia tunnistetietoja, kuten rekisterikilpiä. Eläimiä kuvaavissa kuvissa oli kettu, nauta ja hevonen.

Muun aihekuvituksen kategoriaan määriteltiin loput kuvista, jotka eivät sopineet aiempiin kategorioihin. Jäljelle jääneisiin 13 kuvaan (n. 6,7 % kuvituskuvista) sisältyy kaksi kuvaa palavista muistokynttilöistä tunnistamattomassa paikassa, tunnistamattoman sijainnin luminen maisemakuva, kuva bitcoinkolikosta, kuva karanteenimäärystä kertovasta paperista, kuva kotiin tilatuista viinipulloista sekä kuvat järven pinnasta, ristikistä Raamatun päällä, maahan heitetyistä roskista, muovihanskapakkauksista, raha-automaatista, joulukuusesta sekä alkoholipulloista baarin hyllyllä.

5.3 Kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus

Toimijuutta käsittelevään luokitteluun otettiin aineistosta mukaan kuvat, joissa esiintyy henkilöitä. Mukaan ei kuitenkaan otettu kuvituskuvakategoriaan luokiteltuja, ihmisiä kuvaavia kuvia, sillä niissä ihmiset oli kuvattu vain viitteellisesti, eikä toimijuus ollut näin ollen kuvista tai kuvateksteistä pääteltävissä. Myöskään poliisia kuvaavia kuvituskuvia ei otettu mukaan toimijuutta luokiteltaessa, sillä valtaosa kyseisistä kuvista symboloi poliisia instituutiona eikä yksittäisinä henkilöinä. Toimijuutta tarkasteltiin uutiskuvista, journalistista henkilökuvista sekä muiden tahojen jakamista henkilökuvista. Näitä kuvia kertyi aineistosta yhteensä 97 kappaletta (ks. Taulukko 3).

Kuvat luokiteltiin niissä esiintyvien henkilöiden toimijuuden perusteella. Kategorioita on yhteensä yksitoista. Kategorioiksi muodostui seuraavat: epäilty, syytetty, tuomittu,

uhri, poliisi, mielenosoittaja, asiantuntija, poliittinen toimija, pelastusviranomainen, rikosilmoituksen tehnyt henkilö sekä muut toimijat.

Taulukko 3. Kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus.

Henkilöiden toimijuus	f	f (%)
Epäilty	16	16,5 %
Syytetty	22	22,7 %
Tuomittu	12	12,4 %
Uhri	9	9,3 %
Poliisi	12	12,4 %
Mielenosoittaja	6	6,2 %
Asiantuntija	3	3,1 %
Poliittinen toimija	5	5,2 %
Pelastusviranomainen	4	4,1 %
Rikosilm. tehnyt	4	4,1 %
Muu toimija	4	4,1 %
Yhteensä	97	100 %

Kuvissa esiintyi eniten rikoksesta tai rikoksista syytettyjen henkilöiden kuvia yhteensä 22 kappaletta (22,7 %). Seuraavaksi eniten kuvia oli rikoksesta tai rikoksista epäillyistä, joita oli 16 kappaletta (16,5 %) sekä rikoksesta tai rikoksista tuomituista henkilöistä, joita oli 12 kappaletta (12,4 %). Tuomituista henkilöistä oli yhtä paljon kuvia kuin poliiseista. Rikokseen aktiivisesti liitetty toimijuus (epäilty, syytetty ja tuomittu) on määrällisesti merkittävin osa henkilökuvia, sillä näitä kuvia on yhteensä 50 kappaletta (n. 52 %). Näihin kolmeen toimijuuskategoriaan sisältyi kuvia esimerkiksi oikeudenkäynnin istunnoista, joissa syytetyt peittivät kasvonsa, aktiivisista ja poseeratuista henkilökuvista, tunnistamattomaksi käsitellyistä kuvista vangitsemisoikeudenkäynnistä, kuvista henkilöistä puhumassa julkisissa tilaisuuksissa ja poliisin jakamia esitutkintamateriaalissa olevia kuvia epäillyistä.

Poliisia esittäviä kuvia oli aineistossa yhteensä kaksitoista kappaletta. Näistä neljä oli perinteisiä poseerattuja henkilökuvia tai yksittäinen poliisi puhumassa esimerkiksi tiedotustilaisuudessa. Lopuissa kuvista esiintyi useampi poliisi, jotka työskentelivät rikosten tapahtumapaikoilla sekä yhdessä kuvassa pitivät tiedotustilaisuutta liittyen Kankaanpään terroriepäilyyn.

Uhrina esittäviä kuvia oli aineistossa yhdeksän kappaletta. Näistä kuvista neljä oli journalistisia henkilökuvia, joissa henkilö poseeraa kuvaajalle. Näistä kuvista yhdessä henkilö on kuvattu ikkunaa vasten ja takaviistosta niin, ettei hänen henkilöllisyytensä paljastu. Muissa kolmessa kuvassa henkilöt ovat tunnistettavasti kuvattu ja he esimerkiksi katsovat suoraan kameraan. Lopuissa viidessä kuvassa kyseessä on poliisin jakama kuva uhrista.

Yhdeksi toimijuuskategoriaksi muodostui mielenosoittaja. Henkilöitä esittävistä kuvista löytyi yhteensä kuusi mielenosoittajia esittävää kuvaa. Kaikki kyseiset kuvat oli otettu ympäristöliike Elokapinan mielenosoituksissa. Myös toimijuuden poliisikategoriassa oli kuvia samoista tilanteista, ja useissa kuvissa esiintyi sekä poliiseja että mielenosoittajia. Määrittely poliisi- ja mielenosoittajakategorioiden välille tehtiin kuva- ja juttukohtaisesti kuvien aktiivista toimijuutta arvioiden. Kaikissa mielenosoittajia esittävässä kuvissa oli useampi mieltään osoittava henkilö, ja heidät oli kuvattu etäältä. Kuvateksteihin ei ollut nostettu mielenosoittajien henkilöllisyyksiä.

Loppuihin toimijuuskategorioiden päätyi verrattain sama määrä kuvia. Nämä kategoriat ovat asiantuntijat, joiden kuvia oli kolme kappaletta (3,1 %) ja poliittiset toimijat, joiden kuvia oli viisi kappaletta (5,2 %). Loppuihin kategorioiden sijoittui jokaiseen neljä kappaletta kuvia (4,1 %), ja nämä kategoriat ovat pelastusviranomaisen, rikosilmoituksen tehnyt henkilö ja muut toimija. Asiantuntijoiksi luettiin professorit sekä ylitarkastaja. Poliittisen toimijan kategoriaan kuului entisiä ja nykyisiä ministereitä, poliittinen johtaja sekä erään puolueen pormestariehdokas. Pelastusviranomaisten kategoriaan kuului merivartioston, palokunnan ja ambulanssin henkilökuntaa. Rikosilmoituksen tehneitä henkilöitä oli yhteensä kaksi, joista kummastakin oli tehty kaksi erillistä juttua. Molemmat toimijat olivat poliittisesti aktiivisia, ja heidän tekemänsä rikosilmoitukset koskivat epäiltyjä pahoinpitelyä ja uhkausviestejä. Muu toimija -kategorian alle päätyneiden kuvien henkilöiden toimijuus ei ollut luokiteltavissa mihinkään edellä mainittuun kategoriaan. Kyseiset neljä juttua käsittelivät rikollisuutta varsin yleisellä tasolla (vartijoiden kohtaama väkivalta, vakava koulukiusaaminen ja seksuaalinen häirintä) tai kuvassa olleiden ihmisten toimijuus ei käynyt ilmi kuvasta tai kuvatekstistä (pukuihin

pukeutuneet henkilöt kävelevät vartijoiden ja poliisin ohi oikeussaliin käsissään salkut, kuva otettu henkilöiden selän puolelta eli kasvot ovat piilossa).

5.4 Uutiskuvien aiheet rikosuutisissa

Rikoksia koskevien uutiskuvien (N = 83) tarkemman tarkastelun myötä kuvat jaettiin muuttujiin niiden pääasiallisen aiheen perusteella. Kuudeksi kategoriaksi muodostuivat rikoksen tapahtumapaikka, oikeudenkäynti, rikokseen liittyvä objekti, mielenosoitus, muu aihe ja tiedotustilaisuus.

Taulukko 4. Uutiskuvien aiheet.

Uutiskuvan aihe	f	f (%)
Rikoksen tapahtumapaikka	33	39,8 %
Oikeudenkäynti	19	22,9 %
Rikokseen liittyvä objekti	12	14,5 %
Mielenosoitus	9	10,8 %
Muu aihe	9	10,8 %
Tiedotustilaisuus	1	1,2 %
Yhteensä	83	100 %

Suurimman aihekategorian muodosti rikoksen tai rikosten tapahtumapaikkoja esittävät kuvat, joita oli 33 kappaletta (39,8 %). Uutiskuvista yli kolmasosa esitti tapahtumapaikkoja. Suurin osa kuvista esitti rakennuksia tai katuja, ja osassa kuvista esiintyi myös poliiseja tai pelastusviranomaisia sekä tapahtumapaikalle tuotuja muistokynttilöitä. Pienin aihekategoria on tiedotustilaisuutta esittävät kuvat, joita oli aineistossa yksi kappaletta, jo edellä mainittu kuva Kankaanpään terroriepäilyn tiedotustilaisuudesta.

Kaikissa oikeudenkäyntikategorian 19 kuvassa (22,9 %) esiintyi ihmisiä. Kuvissa oli pääasiassa yksi tai kaksi henkilöä, usein rikoksen aktiivinen toimija (epäilty, syytetty, tuomittu) sekä vieressä istuva asianajaja tai muu avustaja. Joissain kuvissa näkyi myös oikeussalia laajemmin ja näin ollen kuvien taustalla oli myös oikeudenkäyntiä seuraavia henkilöitä. Rikokseen liittyvän objektin kategoriaan kuuluu kuvia rikoksen kohteena olleista tai rikokseen tai sen epäilyyn muuten liittyvistä objekteista, ja näitä kuvia on yhteensä 12 kappaletta (14,5 %). Kuvissa esiintyi esimerkiksi töhritty liikenteenvalvontakamera, lentokoneesta ulos lastattavia suojarusteita, tuhotyön kohteeksi joutunut

henkilöauto, 3D-printattuja aseiden osia, taidevääreennysepäilyn kohteena olevia taide-teoksia, varastettu vene, varastettuja sateenkaarilippuja, kuntavaalimainos, kolaroitu ajoneuvo ja rikosteknisessä tutkinnassa oleva vaatekappale.

Myös uutiskuvien aihekategoriaksi nousi mielenosoitus, jonka alle luokiteltiin yhdeksän kuvaa (10,8 %). Kaikki kuvat olivat ympäristöliike Elokapinan mielenosoituksista otettuja. Mielenosituskuvilla kuvitetut uutiset koskivat esimerkiksi mielenosoituksen ilmoitusvelvollisuuden epäiltyä laiminlyöntiä, niskoittelusta seuranneita sakkoja, mahdollista rikosnimikettä käsittelevää juttua ja yhdistyksen rahankeräystavan laillisuutta käsitteleviä juttuja.

Muihin uutiskuvien aiheisiin, joihin luokiteltiin yhdeksän kuvaa (10,8 %), kuului esimerkiksi uutisaiheita, jotka käsitelivät rikoksia tai rikollisuutta yleisluontoisesti, eikä juttujen fokuksessa ollut yhtä tiettyä tapahtumaa tai rikosta. Näiden uutisaiheiden kuvat sisälsivät esimerkiksi viitteellisesti kuvattuja vartijoita, yleisluontoista kuvaa vankiloista ja rajavartiolaitokselle työskentelevän ruokakoiran, jonka avulla estetään kiellettyjen ruokien tuominen laittomasti rajojen yli. Lisäksi kategoriaan luokiteltiin useampi juhlapyhiä koskeva juttu, jossa kerrottiin juhlinnan aikana tapahtuneista, epäillyistä rikoksista. Näiden uutisten kuvat esittivät esimerkiksi puistossa tai kaupungilla partioivia poliiseja.

5.5 Väkivalta rikosuutisten kuvissa

Viimeisenä muuttajana halusin käsitellä aineiston kuvissa ilmennyttä väkivaltaa, sillä aiempaan tutkimukseen perehdyttyäni väkivalta vaikutti teemalta, jonka esiintyvyydestä aineistossa olisi voinut tehdä varsin vaihtelevia olettamuksia. Aineiston kuvia tarkastellessa kävi hyvin nopeasti ilmi, että väkivallan tai sen uhan esiintyminen kuvissa on vain hyvin marginaalista. Tämän vuoksi väkivallan muuttuja-asteikoksi määriteltiin kysymys siitä, ilmeneekö väkivaltaa tai sen uhkaa kuvissa. Muuttujan arvoiksi määriteltiin kyllä ja ei. Muuttujan mukaan tarkasteltiin kaikkia kuvan sisältäneitä juttuja aineistosta, eli yhteensä 386 juttua (ks. Taulukko 5).

Taulukko 5. Kuvissa esiintyvä väkivalta tai sen uhka.

Väkivallan tai sen uhan esiintyminen kuvissa	f	f (%)
Kyllä	5	1,3 %
Ei	381	98,7 %
Yhteensä	386	100 %

Aineistosta etsittiin toiseen ihmiseen kohdistuneen väkivallan merkkejä tai sen uhkaa. Väkivaltaa tai sen uhkaa esiintyi yhteensä vain viiden jutun kuvituksessa. Kaikki viisi juttua koskivat Kankaanpään terroriepäilyä, ja kyseiset väkivallan uhkaa esittävät kuvat olivat poliisin jakamia esitutkimusmateriaalikuva. Viidestä uutisesta kaksi oli Ylen ja kolme Ilta-Sanomien julkaisemia. Juttujen pääkuvista neljä viidestä oli kollaasikuvia useammasta kuvasta. Neljässä jutussa oli kuvituksena sama kuva hiihtopipoon naamioituneesta, käsiasetta ja suurikokoista veistä käsissään pitelevästä henkilöstä (ks. Kuva 8 ja 10). Viidennessä kuvassa esiintyi takavarikoituja aseita (ks. Kuva 9). Lisäksi kollaaseissa oli Kankaanpää-tieviitta, Jämijärvi merkittynä karttagrafiikkaan ja muita esitutkimusmateriaalista otettuja kuvia (ks. Kuva 8 ja 9). Kankaanpään terroriepäilyn kuvallisuutta käsitellään tarkemmin alaluvussa 5.6.3.

5.6 Lähilukua

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen lähiluvun keinoin muutamia aiheita, jotka nousivat aineistosta esiin erityisen kiinnostavina. Ensimmäisenä aiheena on poliisia ja oikeuslaitosta symboloivien kuvituskuvien merkittävän suuri määrä, 143 kappaletta, suhteessa kuvituskuvien kokonaismäärään: poliisi- ja oikeuslaitoskuvia on yhteensä 74 prosenttia kuvituskuvista. Seuraavaksi käsitelen Koskelan murhan uutisoinnin yhteydessä käytettyjä kuvia, ja lopuksi perehdyn Kankaanpään epäillyn terroristiteon uutisointiin ja kuvankäyttöön.

5.6.1 Poliisi ja oikeuslaitos kuvituskuviissa

Perehdyn seuraavaksi kuvituskuviin, jotka symboloivat poliisia ja oikeuslaitosta. Poliisia symboloivia kuvituskuvia on aineistossa yhteensä 70 kappaletta ja oikeuslaitosta symboloivia kuvituskuvia yhteensä 73 kappaletta, eli aiheet ovat kuvituskuviissa yhtä usein käytettyjä. Käsitelen tässä alaluvussa kyseisiä kuvituskuvia kolmesta näkökulmasta,

jotka ovat kuvituskuvien symboliikka, mahdolliset syyt kuvituskuvien käytön takana sekä kuvituskuviin liittyvä problematiikka.

Kuvituskuvien symboliikka

Poliisia symboloivien kuvituskuvien kohteena tässä aineistossa ovat poliisin miekkaa ja leijonaa esittävä tunnuskuva tai ”poliisi”-teksti joko poliisiauton kyljessä tai poliisin yllä olevassa vaatteessa (ks. Kuva 1 ja 2). Lisäksi näissä kuvituskuissa esiintyy esimerkiksi poliisin varustevyö, poliisiauton hälytysvalo, poliisin virkamerkki, ylinopeustutka ja puhallustesti poliisin käsissä sekä poliisilaitoksia.

Henkirikokset

15-vuotias poika otettu kiinni epäiltynä tapon yrityksestä Helsingin Myllypurossa – vakavasti haavoittunut 17-vuotias uhri sairaalahoitossa

Poliisin mukaan teon motiivi on vielä täysin auki.

Poliisin mukaan puukotuksen motiivi on vielä epäselvä. Kuvituskuva. Kuva: Kristiina Lehto / Yle

SAARA HIRVONEN

4.1.2021

KOTIMAA

Helsinki-Vantaalle laskeutuneessa koneessa oli itkuinen nainen – nyt poliisi tiedotti vakavasta rikos-epäilystä

Poliisi epäilee noin nelikymppistä miestä törkeästä ihmiskaupasta, jonka uhri on hänen oma puolisonsa.

JAA

Poliisi kuvituskuvasa. KUVA: VESA MOILANEN / LEHTIKUVA

Riika Nykänen
19.8.2021 11:59

Kuva 1, vasemmalla. Kuvituskuvasa lähikuva poliisin miekkaleijonaa kuvaavasta tunnuskuvasa. (Yle, 4.1.2021, kuva: Kristiina Lehto / Yle)

Kuva 2, oikealla. Kuvituskuvasa poliisi seisoo selin kameraan poliisiauton vieressä. (Ilta-Sanommat, 19.8.2021, kuva: Vesa Moilanen / Lehtikuva)

Poliisin miekkaleijonologo hihamerkissä on eniten poliisia symboloivissa kuvituskuvasa ilmennyt kuva (ks. Kuva 1). Kuvan tiukka rajaus mahdollistaa sen monipuolisen käytön, sillä kuvasta ei käy ilmi poliisin henkilöllisyys saatikka tilanne, jossa kuva on otettu. Pääsääntöisesti vain poliisilla on oikeus käyttää miekkaa ja leijonaa esittävää tunnuskuvasa.

Tunnuskuvan käyttöä määritellään poliisista annetussa valtioneuvoston asetuksessa, joka myös säätelee tunnuskuvan muusta käytöstä ja luvan hakemisesta tunnuskuvan käyttöön. Esimerkiksi Puolustusvoimat saa käyttää tunnuskuvaa sotilaispoliisin koulutushaaramerkissä. Poliisihallitus voi lisäksi myöntää luvan tunnuskuvan käyttöön, mikäli edellytykset sen käyttöön ovat olemassa. (Poliisin verkkosivut 2022.)

Poliisin lähes yksinomaisen miekkaleijonaa esittävän tunnuskuvan käyttöoikeuden vuoksi kyseinen tunnuskuva on erittäin helposti katsojan tunnistettavissa eikä vaadi oikeastaan muita vihjeitä suomalaisessa kulttuurissa tullaan tulkituksi oikein. Miekkaleijona viittaa lähes poikkeuksetta poliisiin ja poliisin läsnäoloon, mikä lieneekin merkittävin syy sille, miksi tunnuskuvaa käytetään kuvituskuviissa paljon. Miekkaleijonan lisäksi myös poliisien asut ja poliisiautojen ulkonäkö ovat varsin tunnistettavia piirteitä, jotka näin ollen tuovat kuvituskuville havainnollistavan vaikutuksen poliisin läsnäolosta rikoksen tutkinnassa.

Oikeuslaitosta symboloivat kuvituskuvat esittävät pääasiassa ulkoa päin kuvattuja rakennuksia, joissa oikeudenkäynnit tapahtuvat sekä rakennuksien seinillä tai edustoilla olevia kylttejä, joista käy ilmi rakennuksen funktio (ks. Kuva 3). Lisäksi aineistosta löytyy myös muutamia muita Suomen lakiin ja oikeudenkäyntiin viittaavia kuvia, kuten pinoissa ja riveissä olevia lakikirjoja, tuomarin nuija, nimikylttejä ja istuntosalien ovia (ks. Kuva 4).

Rikokset

Isä teippasi tutin vauvan suuhun kaksi kertaa, äiti esti vierasta puuttumasta – molemmat vanhemmat tuomittiin vankeuteen

Pienen vauvan vanhemmat saivat vankeustuomiot muun muassa heitellepanosta, törkeästä pahoinpitelystä ja huumausainerikoksista.

Kolmen kuukauden ikäisen vauvan kaltoinohjelua alettiin käsitellä keskiviikkona 28.4. Helsingin kärjäoikeudessa. Kuvassa Helsingin kärjäoikeus Ruoholahdessa 19.2.2021 Kuva: Silja Viitala / Yle

KATRI KIRSI

28.4.2021 • Päivitetty 28.4.2021 15:22

Oikeuden päätöksen muuttaminen

Tuomio Puumalan leirintäalueella sattuneesta pahoinpitelystä koveni hovioikeudessa

Syyttäjä oli hakenut rangaistusta taposta. Hovioikeus päätti ratkaisussaan toisin.

Kuva: Yle

JUHO LIUKKONEN

13.10.2021

Kuva 3, vasemmalla. Kuvituskuvassa ulkokuva Helsingin kärjäoikeudesta. (Yle, 28.4.2021, kuva: Silja Viitala / Yle)

Kuva 4, oikealla. Kuvituskuvassa lakikirja ja tuomarin nuija. (Yle, 13.10.2021, kuva: Yle)

Aineistossa esiintyneet muut kuin oikeustaloja ulkoapäin kuvaavat symboliset kuvituskuvat ovat puolestaan varsin perinteisiä kuvituskuvia, jotka soveltuvat hyvin moninaisten rikosuutisten kuvittamiseen. Niissä ei ole maantieteelliseen sijaintiin tai muihin tunnistetietoihin viittaavia tietoja, minkä vuoksi ne ovat hyvin monikäyttöisiä. Tuomarin nuija ja lakikirjat ovat merkitykseltään suhteellisen tunnistettavia elementtejä kuvissa, vaikka niitä ei mielestäni voi tunnistettavuudeltaan verrata esimerkiksi poliisin miekkaleijonaan.

Aineistosta käy ilmi, että valinta poliisia ja oikeuslaitosta symboloivien kuvituskuvien välillä on pitkälti johdettavissa rikosprosessin uutisoitavaan vaiheeseen ja siihen liittyvään suurimpaan toimijaan. Rikoksen epäily- ja tutkintavaiheissa uutisiin valitaan poliisia symboloivia kuvia, sillä poliisi on näissä rikosprosessin vaiheissa merkittävin toimija. Syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevat uutiset puolestaan kuvitetaan oikeuslaitokseen viittavilla kuvituskuvilla.

Syyt kuvituskuvien käytön taustalla

Kuvituskuvien tuotanto on medioille nykyään suhteellisen helppoa. Yhteistyön merkitys viranomaisten ja median välillä on kasvanut ja poliisi järjestää nykyään esimerkiksi mediapäiviä, joissa on mahdollista kuvata poliisia esittäviä kuvituskuvia. Oman työurani ja -kokemukseni perusteella poliisia koskevat kuvituskuvat kuvataan juuri näissä järjestetyissä tilaisuuksissa, sillä kun poliisia koskeva tilanne on todella päällä, poliiseilla tai kuvaajilla ei ole aikaa ruveta toteuttamaan kuvituskuvia, vaan huomio keskittyy tapahtumiin. Mediapäivien lisäksi poliisi kertoo verkkosivuillaan tarjoavansa pyynnöstä erilaista kuvitusmateriaalia poliisia koskeviin journalistisiin juttuihin. Tällaista materiaalia ei löytynyt tämän tutkielman aineistossa, vaan kuvien kuvaajatietojen mukaan poliisia koskevia kuvituskuvia oli pääasiassa ottanut medioiden omat kuvaajat. Kaiken kaikkiaan viestintä medioiden ja viranomaisten välillä on nykypäivänä varsin sujuvaa, mikä mahdollistaa esimerkiksi erillisten kuvaushetkien järjestämisen.

Ulkoa päin otetut kuvat oikeusrakennuksista selittyvät ainakin osittain sillä, ettei kaikissa oikeudenkäynneissä sallita kuvaajia tai muuta mediaa. Oikeudenkäyntien julkisuutta voidaan rajoittaa, mikäli esiin voisi tulla sellaisia seikkoja, joita ei saisi yleisen edun vuoksi julkistaa. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi kansallisen turvallisuuden ja moraalinäkökohtien tai nuorten henkilöiden, kansalaisten yksityiselämän tai liiketoiminnan suojaaminen (Jokela 2018, 14). Rakennuksien ulkoa päin kuvaamiselle ei ole rajoituksia. Rakennusta esittävien kuvituskuvien suosiota saattaa selittää myös se, että ne ovat paikallisten silmään todella tunnistettavia ja laajemmalle yleisölle verrattain tunnistettavia oikeudenkäyntiin viittaavia symboleja. Oikeustaloja kuvaavat kuvituskuvat voivat siis tuoda uutisiin mukaan myös paikallista näkökulmaa, toisin kuin poliisikuvituskuvat, jotka ovat usein hyvin viitteellisiä eivätkä anna vihjeitä esimerkiksi rikoksen maantieteellisestä tapahtumapaikasta.

Kuvituskuvien monikäyttöisyys ja tätä kautta helppous selittävät kuvituskuvien suurta käyttömäärää. Rikosuutisointiin liittyvät yksityisyyttä koskevat seikat tekevät uutisoinnin visuaalisesta puolesta usein haastavan, sillä esimerkiksi henkilökuvien käytön mahdollisuus riippuu monesta tekijästä, kuten asianosaisten yhteiskunnallisesta asemasta

tai oikeuden päätöksestä estää kuvaaminen oikeudenkäynnissä. Rikosuutisoinnin määrää ohjaa vahvasti yleisön mielenkiinto, mutta kiireisessä toimitusarjessa jokaista rikostapausta ei ole mahdollista seurata esimerkiksi oikeudenkäynnin penkiltä käsin, vaan juttuja tehdään oikeuslaitoksien julkaisemien tiedotteiden tai muiden asiakirjojen perusteella. Tällaisissa tapauksissa kuvituskuvien puoleen kääntyminen on hyvin käytännönläheinen ratkaisu.

Kuvituskuvien problematiikka

Kuvituskuviin uutisten yhteydessä liittyy kuitenkin myös tiettyä problematiikkaa, jota kohtaan niin tutkijat kuin toimittajatkin ovat esittäneet huolta (Kobre 2008, Mäenpää ja Seppänen 2008, Mortensen ym. 2021). Uskottavuuden ja totuuden vääristyminen nähdään riskeinä, joita kuvituskuvien käyttö tuo mukanaan. Tämä koskee erityisesti todellisuutta imitoivia kuvituskuvia, mutta myös kuvituskuvia yleisesti, sillä kuvien tulkinta riippuu lopulta pitkälti niiden katsojasta. Esimerkiksi Kobre (2008, 339) kehottaa ehdottomasti välttämään dokudraamaksi nimeämäänsä kuvitustyyppiä, joka imitoi todellisuutta.

Tämän tutkielman aineiston poliisia ja oikeuslaitosta esittäviä kuvituskuvia tarkasteltaessa kävi ilmi, että kuvien kuvateksteissä on paljonkin vaihtelua kuvien läpinäkyvyyden suhteen. Karkeasti arvioituna noin kolmasosassa kuvia kuvatekstissä on lyhyenä toteamuksena ”kuvituskuva” tai ”arkistokuva” tai ”aihekuva”. Kuvituskuvia käytetään myös ilman kuvatyyppiä selittävää tai jutun aihetta täydentävää kuvatekstiä. Joissain tapauksissa kuvan yhteydessä ei ollut lainkaan tekstiä, tai kuvateksti oli jopa harhaanjohtava. Esimerkiksi yhden poliisia esittävän kuvituskuvan kuvatekstiksi oli kirjoitettu ”Tehtävään osallistui useita poliisipartioita”, mikä ainakin oman tulkintani mukaan viittaisi siihen, että kuvassa oleva poliisi olisi yksi tehtävään osallistuneista.

Suurella osalla tämän aineiston poliisia ja oikeuslaitosta symboloivia kuvituskuvia tulkinta kuvan taustasta ja tarkoituksesta jääkin täysin kuvan katsojalle. Tämä havainto tukee esimerkiksi Mäenpään ja Seppäsen (2008, 62–63) tutkimushaastatteluissa esiin nousutta kysymystä siitä, voidaanko katsojan olettaa erottavan symbolisesti tai

yleisesti aihetta esittävän kuvituskuvan uutiskuvasta, joka esittää uutispaikkaa ja -hetkeä sekä todella paikalla olleita ihmisiä ja tapahtumia.

Kuvituskuvien todenperäisyydellä leikittelevä dynamiikka on nähdäkseni varsin keskeistä suomalaisessa mediaympäristössä, sillä kuvituskuvin symbolisesti esiintyvät poliisit ja oikeustalot esiintyvät usein myös uutiskuvissa. Oikeudenkäynnit ja rikosten tapahtumapaikat poliiseineen tai ilman ovat merkittävä osa rikosuutiskuvia (ks. Taulukko 4). Myös esimerkiksi Pienimäki (2013, 101) on tunnistanut ilmiön, jossa alun perin dokumentaarisessa tarkoituksessa otetut uutiskuvat päätyvät uutisointiin uudelleen tarkoituksenaan vain havainnollistaa sen kertaisia uutisaiheita. Eri kuvatyypeissä toistuvien aiheiden vuoksi konteksti- ja juttukohtainen tulkinta on kuvan katsojalle ainoa tapa selvittää, millainen on uutisessa käytetyn kuvan tausta ja tarkoitus. Kaiken kaikkiaan aineiston kuvituskuvin vihjeitä tällaiselle tulkinnalle annetaan varsin vähäisesti, mikä on journalismin uskottavuuden kannalta ongelmallista.

5.6.2 Koskelan teinisurman uutisoinnin visuaalisuus

Helsingin Koskelassa joulukuussa 2020 tapahtuneen teinisurman uutisointi nousi aineistoon useamman uutisen voimin. Kyseinen tapaus sai paljon mediahuomiota poikkeuksellisuutensa ja yhteiskunnallisen merkityksensä vuoksi. Henkirikoksen uhri oli vain 16-vuotias ja tekijät olivat myös samaa ikäluokkaa. Henkirikosta on kuvailtu poikkeukselliseksi ja se aiheutti suurta julkista järkytystä. Tässä luvussa perehdyn Koskelan tapauksen uutisoinnin visualisuuteen.

Koskelan tapaus oli uutisarvoltaan merkittävä, sillä tapaus oli useammasta näkökulmasta varsin poikkeuksellinen ja nosti esiin laajempia yhteiskunnallisia keskusteluita esimerkiksi nuorten tekemästä väkivallasta, koulukiusaamisesta ja lastensuojelun toiminnasta. Surmassa poikkeuksellisia tekijöitä olivat esimerkiksi osallisten nuori ikä, epäiltyjen toiminen yhdessä ja raaka tekotapa. Myös poliisi tiedotti tapauksesta jo poikkeuksellisen varhaisessa vaiheessa tutkintaa tapauksen yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi. Tapauksen poikkeuksellisuuden vuoksi myös siitä kertova uutisointi on ollut laajaa ja pitkäaikaista.

Tämän tutkielman aineistossa on yhteensä 15 juttua, jotka käsittelevät Koskelan surmaa. Juttujen joukossa on yksi pääkirjoitus. Loput 14 juttua ovat uutisia, joista puolien eli seitsemän pääkuvan paikalla on video. Jutuista seitsemän on Ilta-Sanomien ja kahdeksan Ylen verkkosivuilla julkaistuja. Videollisista jutuista kaksi on Ylen ja viisi Ilta-Sanomien. Ylen verkkosivuilla juttujen videoiden katseluaika on päätynyt ennen aineiston keräämistä, minkä vuoksi näitä videoita ei ollut enää mahdollista katsoa. Videoiden yhteydessä olleiden tekstien perusteella videoilla haastatellaan jutun aluesyyttäjää ja erikoissyyttäjää. Ilta-Sanomien videoilla haastatellaan samoja henkilöitä (ks. Kuva 8), minkä lisäksi videoilla on yleisluontoista videokuvaa surman tapahtumapaikalta, jonne on tuotu kynttilöitä ja muistoesineitä.

Vapaaottelu

Koskelan murhasta syytettyjen puolustus selitti väkivaltaa vapaaottelun katsomisella – "Lajin seuraamisessa voisi olla 16 vuoden ikäraja", ehdottaa vapaaottelun ammattilainen

Koskelan murhasta syytettyjen käsitys ihmisen väkivallan kestokyvystä perustui vapaaotteluvideoihin, väittää puolustus.

Rikospaikalle on tuotu edelleen runsaasti kynttilöitä ja kukkia uhrin muistoksi. Kuva: Petteri Juuti / Yle

KATRI KIRSI
4.3.2021

Koulukiusaaminen

Opetusministeri: Pelko kovemmista rangaistuksista ei olisi estänyt Koskelan tapausta – kansalaisaloite vaatii koulukiusaamisen kirjaamista rikoslakiin

Kansalaisaloite on tähän mennessä kerännyt yli 35 000 nimeä.

Maanantaina Koskelan tapahtumien paikalla oli runsaasti muistokynttilöitä. Kuva: Vesa Moilanen / Lehtikuva

TUULIA THYNELL, CLARISSA JÄÄRNI
1.3.2021 • Päivitetty 2.3.2021 11:10

Kuva 5, vasemmalla. Muistokynttilöitä ja kukkia rikoksen tapahtumapaikalla. (Yle 4.3.2021, kuva: Petteri Juuti / Yle)

Kuva 6, oikealla. Muistokynttilöitä ja -esineitä Koskelan tapahtumien paikalla. (Yle 1.3.2021, kuva: Vesa Moilanen / Lehtikuva)

Aineiston tapausta koskevat jutut sijoittuvat ajallisesti vuoden 2021 alulle, jolloin tapausta vielä tutkittiin, sekä alkukeväälle, jolloin oikeudenkäynti alkoi. Tätä lähilukua varten tarkastelin edellä esiteltyjä aineiston juttuja pääkuvan lisäksi myös muiden kuvien osalta saadakseni paremman kokonaiskuvan uutisoinnin visuaalisuudesta. Kaikissa edellä mainituissa jutuissa pääkuvassa on kynttilöitä, joko tapahtumapaikalla tai esimerkiksi muistotilaisuuksissa muilla paikkakunnilla (ks. Kuva 5, 6 ja 7). Tapahtumapaikalla otetuissa kuvissa näkyy myös muita muistoesineitä, kuten kirjeitä ja kukkia. Varsinkin tapahtumapaikalla olevien kynttilöiden määrä on erittäin suuri, ja kynttilät on aseteltu rakennuslavan päälle. Paikalta otetut kuvat ovat varsin tunnistettavia kyseisen rakennuslavan ja kynttilöiden suuren määrän vuoksi.

Kuva 7, vasemmalla. Kynttilöitä rakennustyömaalla, jolta uhri löydettiin. (Ilta-Sanomat 5.3.2021, kuva: Seppo Solmela / Ilta-Sanomat)

Kuva 8, oikealla. Uutisen pääkuvan paikalla on video, jossa erikoissyyttäjä Yrjö Reenilä kommentoi päivän oikeudenkäyntiä. (Ilta-Sanomat 3.3.2021)

Yksi jutuista käsittelee eri puolilla Suomea järjestettyjä muistotilaisuuksia, joista oli myös paljon kuvia jutussa. Jutuissa on myös muutamia henkilökuvia, joissa esiintyvät tapauksen syyttäjät, uhrin asianajaja sekä muutamia asiantuntijoita, jotka kommentoivat surmaa. Lisäksi yhdessä aineiston Ilta-Sanomien jutussa on käytetty kuvituksena oletetusti tutkintamateriaalista otettuja kuvia, joissa näytetään tekijöiden päällä olleet vaatteet mallinukkejen päällä. Kuvien yhteydestä ei käy ilmi niiden lähde. Jutussa käydään läpi syytettyjen näkemyksiä tapahtuneesta sekä heidän taustojansa ja keskinäisiä suhteita. Syytettyjä kutsutaan jutussa kirjaimilla A, B ja C. Toisessa Ilta-Sanomien jutussa on myös grafiikka, jossa käydään läpi vastaavilla kirjaintunnisteilla läpi syytettyjen taustoja, toimintaa tapahtumien aikana sekä puolustusta. Aineistossa tekijöihin liittyvää kuvastoa on siis ainoastaan viittaukset vaatteisiin, jotka tekijöillä on ollut päällään surman aikana. Pääasiassa uutisoinnin kuvallisuus kuitenkin perustuu muistokynttilöistä ja tapahtumapaikalta otettuihin kuviin.

Koskelan surman tapauksessa uutisointia ja kuviin liittyviä valintoja onkin ohjannut vahvasti uhrin ja tekijöiden yksityisyys. Yksityisyyden säilyttämistä puoltavat niin toimistusten omat eettiset ohjeet kuin myös oikeuden päätös käydä oikeudenkäynti osittain suljetuin ovin. Vastaajien kuulemista koskeva oikeudenkäynnin osuus ei ollut julkinen. Oikeus nojasi suljetun oikeuskäsittelyn päätöksen oikeudenkäynnin julkisuutta yleisessä tuomioistuimessa koskevaan lakiin (Halonen 2021). Suljetun käsittelyn edellytyksiä ovat esimerkiksi seuraavat kohdat: ”asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista” ja ”alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua” (Jokela 2018, 450). Journalistin ohjeissa kohdat 33 ja 34 ohjeistavat suojaamaan arkaluontoisen rikoksen uhria. Ohjeiden mukaan tietoja rikoksentekijästä ei tule julkaista, mikäli ne voivat paljastaa arkaluontoisen rikoksen uhrin, ja arkaluontoisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Lisäksi ohjeiden kohta 31 kehottaa olemaan erityisen pidättyväinen alaikäisen tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että surman tapahtumapaikka on merkittävin elementti tapauksen uutisoinnin visuaalisuudessa. Tapahtumapaikan kuvaaminen on

varsin selkeä ratkaisu erityisesti näin paljon huomiota saaneen rikoksen takia. Tapauksen saama huomio ja sen myötä syntynyt jaettu julkinen suru kiteytyy hyvin tapahtumapaikalle tuotuun kynttilämereen. Aineiston juttujen kuvista ja kuvateksteistä käy ilmi myös se, että tapahtumapaikkaa on käyty kuvaamassa useamman kerran uutisrannan aikana, ja jokaisella kuvauskerralla tapahtumapaikka on peittyntä muistokynttilöihin. Koskelan tapauksen uutisoinnissa toistuvat ja toisiaan muistuttavat kuvat myötäilevät Kiviojan (2008, 142) havaintoa siitä, että rikosuutisten kuvallisuus on tietyllä tapaa yksitoikkoistunut.

Oman tulkintani mukaan rikoksen julkinen tapahtumapaikka on vaikuttanut uutisoinnin visuaalisuuden rakentumiseen. Julkinen tila on mahdollistanut niin surijoille kuin mediallekin pääsyn tapahtumapaikalle, minkä myötä sen kuvaaminen useaan eri kertaan on ollut mahdollista. Surijoiden vapaa pääsy paikalle näkyy kuvissa, ja näin ollen kuvat välittävätkin tietoa julkisesta surusta ja järkytyksestä, jotka tapausta seurasivat. Tässä mielessä en Koskelan tapauksen kuvallisuuden kohdalla allekirjoita Kiviojan (2008) näkemystä siitä, että samankaltaisten kuvien toistuminen johtaisi niiden informaatioarvon laskemiseen. Julkisella paikalla kuvaaminen ei myöskään häiritse esimerkiksi omaisia tai heidän kotirauhaansa, mikä tekee kuvaamisesta hienotunteista.

Vaikka Koskelan surman uutisointiin liittyvä kuvallisuus on varsin yksipuolista, kertoo se kuitenkin osuvasti ja tunteita herättävästi tapauksesta seuranneesta suuresta surusta sekä yhteiskunnallisesta keskustelusta. Tässä mielessä Ovaskaisen (2007, 62) näkemys rikosten tapahtumapaikkoja esittävistä kuvista ”tragedian maisemina” on Koskelan uutisoinnin kuvallisuutta koskien varsin osuva kuvaus. Ei liene liioittelua arvioida, että Koskelan tapauksesta puhuttaessa valtaosalle suomalaisista mieleen tulee ensimmäisenä kuvat surman tapahtumapaikasta; monien kynttilöin, kukkien ja kirjeiden peittämästä rakennuslavasta, jonka liepeille yhden nuoren elämä loppui traagisesti ja aivan liian aikaisin.

5.6.3 Kankaanpään terroristiepäilyyn uutisoinnin visuaalisuus

Lounais-Suomen poliisi kertoi joulukuussa 2021 järjestetyssä tiedotustilaisuudessa ensimmäisestä äärioikeistoon kytkeytyvästä terrorismirikosepäilystä Suomessa.

Tutkinnan pääasialliset rikosnimikkeet olivat tiedotustilaisuuden aikaan terroristisessa tarkoituksessa tehty törkeä ampuma-aserikos, terroristisessa tarkoituksessa tehty tahallinen räjähdeterikos, terroristisessa tarkoituksessa tehtävä rikoksen valmistelu ja terroristisessa tarkoituksessa tehty törkeä varkaus. Tutkinnallisista syistä johtuen poliisi ei voinut kertoa suunnitellun teon mahdollista kohdetta tai ajankohtaa. Tämän tutkielman aineistoon nousi yhteensä kahdeksan Kankaanpään terroriepäilyä koskevaa juttua. Tapaus valikoitui lähilukuun, koska sitä koskevassa uutisoinnissa oli käytetty paljon poliisin esitutkintamateriaalista otettuja kuvia, ja aineiston määrällisessä tarkastelussa (ks. Taulukko 5) vain näissä kuvissa oli viitteitä väkivallan uhasta.

Aineiston kahdeksan tapausta käsittelevää juttua ovat jakautuneet tasan Ylen ja Ilta-Sanomien välille, sillä molemmilta medioilta löytyy aineistosta neljä tapausta koskevaa juttua. Jutuissa käytetyt kuvat ovat kuvia poliisin esitutkintamateriaalista, Kankaanpäälle osoittavia tieviittoja, yleiskuvaa oletettavasti Kankaanpäältä, Jämijärvi merkittynä karttografiikkaan sekä yksi kuva poliisin tiedotustilaisuudesta terrorismirikosepäilyä koskien. Kahdeksasta pääkuvasta viisi on koostettu useammasta kuvasta kollaasiksi. Neljässä pääkuvassa kahdeksasta esiintyy sama kuva, jossa on hiihtopipoon pukeutunut ja aseistautunut henkilö (ks. Kuva 9).

Kankaanpään terrorismijutulla on harvinaisen suuri uutisarvo, koska tapaus on Suomessa ensimmäinen äärioikeistoon kytkeytyvä terrorismirikosepäily. Satakunnan käräjäoikeus vangitsi viisi satakuntalaismiestä epäiltynä terrorismirikoksista samana päivänä, kuin poliisi tiedotti kyseisistä rikosepäilyistä. Poliisi kertoi tutkinnan olleen käynnissä jo joulukuusta 2019, jolloin tapauksen epäiltyjä epäiltiin törkeästä ampuma-aserikoksesta. Yhteiskunnallisesti merkittävän uutisen kohdalla on selvää, että uutisten yhteyteen tarvitaan myös kuvia. Kankaanpään tapaus on ollut kuvittamisen osalta haaste, sillä esimerkiksi konkreettista tapahtumapaikkaa ei ollut. Tapauksesta julkaistujen uutisten perusteella epäiltyjen vangitsemisoikeudenkäynti käytiin ennen tapauksesta tiedottamista, joten medially ei ollut mahdollista päästä seuraamaan tapahtumia.

Äärioikeistoryhmät ottavat mallia maailmalta ja pyrkivät toimimaan näkymättömästi – aktiivien määrä on vähentynyt, mutta radikaali ydin on jäljellä

Tutkijan mukaan Kankaanpään tapaus on Suomessa monella tavalla poikkeuksellinen, mutta se heijastaa uutta suuntausta äärioikeistolaisessa toiminnassa. Aktiivien määrä on vähentynyt, mutta toiminnan aiheuttama uhka ei.

Poliisi esitteli Kankaanpään terrorismirikoksen esitutkinnassa löydettyjä esineistöä ja kuvia. Kuva: Poliisi
Kuva: Poliisi

JESSE MÄNTYSALO

12.12.2021

Yksi Kankaanpään terrorismijutun epäillyistä on päästetty vapaaksi – todennäköisiä syitä rikosepäilylle ei ole

Vapautettua henkilöä epäillään yhä terrorismirikoksista, ja hänen osallisuuttaan tapaukseen tutkitaan edelleen. Poliisin arvion mukaan vapautuvasta henkilöstä ei ole tällä hetkellä vaaraa.

Poliisi kertoi Kankaanpään epäillyn terrorismirikoksen tutkinnasta tiedotustilaisuudessa viime viikolla. Kuva: Juha Sinisalo / Lehtikuva

JESSE MÄNTYSALO, MERJA NILOLA

10.12.2021 • Päivitetty 10.12.2021 14:18

Kuva 9, vasemmalla. Terrorismirikoksen esitutkimateriaalin kuvia. (Yle 12.12.2021, kuva: Poliisi)

Kuva 10, oikealla. Poliisi kertoi epäillyn terrorismirikoksen tutkinnasta tiedotustilaisuudessa. (Yle 10.12.2021, kuva: Juha Sinisalo / Lehtikuva)

Tapauksen uutisoinnissa esiintyykin pääasiassa kahdenlaisia kuvia: poliisin esitutkimateriaalista otettuja kuvia sekä Kankaanpään yleisesti viittaavaa kuvastoa (ks. Kuva 11 ja 12). Poliisin julkaisemien tutkintakuvien puoleen kääntyminen on varsin looginen ja helppo ratkaisu monen uutisoitavan rikostyyppin kohdalla. Esitutkimateriaalin kuvien hyödyntäminen päästää katsojan näkemään poliisin tekemän työn taakse, jonne edes medialla ei ole yleensä pääsyä tutkinnallisista syistä johtuen. Esitutkimateriaalista otettavien kuvien kohdalla on kuitenkin hyvä tiedostaa, että kuvien taustalla olevat julkaisupäätökset on tehty jo aiemmin kunkin tapauksen tutkijoiden toimesta. Onkin siis syytä kysyä, vastaavatko ulkopuolisilta lähteiltä saadut kuvat uutiskuvalle annettuja kriteereitä, kun uutiskuvien oleellimmat arvot ovat faktapohjaisuus ja objektiivisuus? Vai liittyvätkö nämä arvot vain toimitusten omien kuvaajien ottamiin kuviin? Voidaanko poliisin esitutkimateriaalista otetut kuvat luokitella uutiskuviksi tai ja

millä perustein? Minkälaista harkintaa ulkopuolisista lähteistä tulevien kuvien julkaisemisen kanssa tehdään?

Kuva 11, vasemmalla. Kollaasikuvassa esitutkimateriaalin kuvia aseista ja muusta terrorismirikokseen liittyvää esineistöstä sekä Kankaanpäälle osoittava tienviitta ja Jämijärvi merkittynä karttagrafiikkaan. (Ilta-Sanomat 7.12.2021, kuva: IS / Poliisin esitutkinta)

Kuva 12, oikealla. Kollaasikuvassa Kankaanpäälle osoittava tienviitta sekä kaksi yleiskuvaa oletettavasti Kankaanpäältä. (Ilta-Sanomat 7.12.2021, kuva: IS)

Kankaanpään tapauksen kohdalla toimituksissa on selkeästi tultu ainakin siihen lopputulokseen, että uutisoinnin yhteyteen tarvitaan esitutkimateriaalin kuvien lisäksi toimitusten omien kuvaajien ottamia kuvia. Tämä on pääteltävissä Kankaanpäällä otetuista kuvista, joiden informaatioarvo on tosin varsin vähäinen ainakin aineistossa olevien juttujen sisältöihin nähden. Kiviojan näkemys (2008, 142) uutisissa käytettyjen kuvien informaatioarvon vähenemisestä visuaalisen paineen alla ja uutiskuvien puutteesta johtuen vaikuttaa toteutuneen ainakin Kankaanpään tapauksen kohdalla. Uutiskuvan (toimituksellisen valokuvan) kriteerien (valokuva liittyy tapauksen, joka on

äskettäinen ja sillä on uutisarvoa) voidaan kuitenkin ainakin jossain määrin nähdä täytyvän Kankaanpäällä otetuissa miljöökuvissa. Kuvat paikallistavat uutista, mutta yleiskuvissa esitetty pienen kaupungin miljöö ei juuri eroa muista suomalaisista samankokoisista paikkakunnista, eli sinällään kuvat kaduista eivät tuo uutiselle lisäarvoa. Kankaanpäästä otetut miljöökuvat ovat siis uutiskuvia, mutta niiden välittämä tieto on varsin vähäistä. Paikan päältä Kankaanpäästä raportoinnin suurin anti on nähdäkseni paikallisten antamat haastattelut, joita oli muutamassa aineiston jutussa.

Uutiskuvan kriteerien soveltaminen ulkopuolisten lähteiden jakamiin kuviin on kiinnostava kysymys. Ulkopuolisten tahojen jakamia kuvia ei voida nähdä uutiskuvina, koska ne eivät ole journalistiseen tarkoitukseen tai sen käytäntöjä noudattaen tuotettuja, mutta niiden julkaisupäätökseen sovelletaan uutiskuvan kriteereitä. Kankaanpään tapauksen uutisoinnin kohdalla huomio kiinnittyi erityisesti jo moneen kertaan mainittuun kuvaan, jossa on hiihtopipoinen ja aseistautunut henkilö (ks. Kuva 9). Aineiston jutuissa kyseisen kuvan kuvateksteissä viitataan kuvaan ”esitutkimateriaalikuvana” ja ”esitutkinnassa löydettyä kuvana”, josta selviää, että kuvaa ei ole otettu esitutkinnan vuoksi, vaan se on nimenomaan *löydetty* esitutkinnan yhteydessä. Kuvan alkuperäinen tarkoitus ei selviä jutuista eikä myöskään poliisin julkaisemasta tiedotteesta.

Kyseinen kuva on aineistossa varsin poikkeuksellinen, sillä kuten edellä on mainittu, aineistossa esiintynyt väkivalta tai sen uhka on hyvin marginaalista (ks. Taulukko 5), ja juuri kyseinen kuva useassa eri uutisessa käytettynä muodostaa merkittävän osan aineistossa havaitusta väkivallasta tai sen uhasta. Väkivallan tai sen uhan vähäinen näkyminen kuvastossa on sinällään linjassa esimerkiksi Ovaskaisen (2007, 54–55) tekemien havaintojen kanssa. Aineiston muutoin olematonta väkivaltakuvastoa vasten tarkasteltuna kyseinen kuva on uhkaava ja pelkoa herättävä. Kuvan poikkeuksellisuuden vuoksi on tarpeellista pohtia, miksi kuvaa on käytetty Kankaanpään tapauksen uutisoinnissa. Uskon kuvan julkaisemista puoltaneen ainakin kaksi syytä, joista ensimmäinen on poliisin tekemä kuvan julkaisupäätös ja toinen on kyseisen tapauksen uutisoinnin visuaalisuuden haastava luonne.

Poliisi julkaisi kuvan verkkosivuillaan tapauksesta kertovan tiedotteen yhteydessä (Poliisi 2021), ja aineiston juttujen perusteella kuvaa on muun esitutkimateriaalin ohella esitelty myös tapausta koskien järjestetyssä tiedotustilaisuudessa. Poliisin tekemä julkaisupäätös kuvan suhteen on nähdäkseni vaikuttanut merkittävästi siihen, että myös journalistiset mediat päätyivät käyttämään kuvaa uutisoinnissa. Tätä näkemystä tukee esimerkiksi Mäenpään (2021, 12) tutkimuksessa esiin noussut havainto siitä, että kuvien julkaisemisesta päättävät henkilöt saattavat julkaista muutoin mahdollisesti julkaisematta jätettäviä kuvia, mikäli ne ovat jo ennestään yleisön nähtävillä. Poliisi julkaisi kyseisen kuvan omilla avoimilla verkkosivuillaan eikä esimerkiksi pelkän mediapalvelunsa kautta, minkä myötä kenellä tahansa on ollut mahdollisuus nähdä kuva huolimatta siitä, millaisia päätöksiä mediat olisivat tehneet julkaisemisen suhteen.

Toisena syynä kuvan julkaisulle näen kyseisen tapauksen uutisoinnin visuaalisuuden puolen haastavuuden. Epäilty rikoskokonaisuus sisältää usean epäillyn rikosnimikkeen, eikä poliisi ole kertonut rikosnimikkeistä saattaka mahdollisesti suunnitellun terroristisen teon luonteesta kovin tarkasti tutkinnallisista syistä johtuen. Koska epäillyn rikoskokonaisuudesta olemassa olevaa julkista tietoa on ollut asiasta tiedottamisen ja uutisoinnin alkamisen ajankohtana maltillisesti, uutisoinnin fokus on nähdäkseni keskitetty juuri terrorismin *uhkaan*, joka ei visualisoitavana aiheena ole helpoimmasta päästä. Sen sijaan kuva aseistetusta ja naamioituneesta henkilöstä kertoo varsin osuvasti mahdollisesta uhasta. Tapauksesta annettujen tietojen vähäisyyden vuoksi medioilla ole ollut mahdollisuutta tuottaa omatoimisesti ainakaan kyseistä kuvaa parempaakaan kuvastoa kuvittamaan terrorismiepäilystä ja siihen liittyvästä uhasta kertovia uutisia. Tässä mielessä kyseisen kuvan uutisarvo on varsin merkittävä.

Väkivallan tasoa kuvissa on arvioitu tutkimuksissa verrattain erilaisia asteikoilla. Yleisluontoisesti arvioituna kuva hiihtopipoisesta, veitsen ja käsiaseen kanssa poseeraavasta henkilöstä ei näytä esimerkiksi aktiivisesti tapahtuvaa väkivaltaa tai sisällä kovin graafisia, esimerkiksi suoraviivaisesti kuolemaan viittaavia elementtejä. Kuten jo edellä on mainittu, kyseinen kuva poikkeaa kuitenkin merkittävästi muista tämän tutkielman aineiston kuvista väkivallan minkäänlaisen ilmentymisen asteikolla tarkasteltuna.

Väkivaltaisten kuvien julkaisemisesta on oltu montaa mieltä. McKinley ja Fahmy (2011, 81) ehdottavat, että graafisten kuvien julkaisemiseen liittyvä problematiikka saattaa olla menneisyyteen jäänyt ilmiö muuttuneen mediaympäristön näkökulmasta, sillä internetin aikakaudella yleisöt ovat tottuneet graafista sisältöä esittävien kuvien näkemiseen. Toisaalta Haaran ym. (2017, 79) tutkimuksen yleisöhaastatteluissa nousi esiin näkemys siitä, että väkivaltaa korostetaan mediassa paljon, mikä lisää ihmisten pelkoja rikollisuuteen liittyen. Haastateltavat kokivat väkivallan ”tulleen iholle”, mikä sinällään kannustaisi pitämään väkivaltaan viittaavien kuvien julkaisemista hillittynä myös jatkossa.

Viimeisenä kuvaan 9 liittyvänä seikkana voidaan pohtia kuvan alkuperäistä tarkoitusta suhteessa sen julkaisuun eri medioissa. Kuvan alkuperäinen tarkoitus ei käy ilmi aineiston uutisissa eikä poliisin julkaisemassa Kankaanpään tapausta koskevassa tiedotteessa. Yhden uutisen kuvatekstistä on pääteltävissä, että kuva on löydetty esitutkinnan yhteydessä, eli tästä päätellen kuva on otettu rikoskokonaisuudesta epäiltyjen toimesta tai ainakin heidän toimintaansa liittyen. Muutoin kuvalle annetaan hyvin vähän tulkintakontekstia, mikä on mielestäni journalismin läpinäkyvyyden kannalta huolestuttavaa. Tilanne on kuitenkin toimitusten osalta haastava, mikäli esimerkiksi poliisi ei kommentoi tai anna muita lisätietoja julkaisemaansa kuvaan liittyen.

Kuvan kontekstietojen puutteellisuudesta johtuen voidaan pohtia, onko kuvan alkuperäisenä tarkoituksena ollut päätyä julkisuuteen, mikäli epäiltyjen tekoihin ei olisi ehditty puuttua. Poliisin tiedotteen mukaan terrorismi on toimintaa, joka ”sisältää kansallisen lain tai kansainvälisen oikeuden vastaisia tekoja, väkivaltaa tai sillä uhkaamista ja levottomuuden tai pelon aiheuttamisen tavoittelua” (Poliisi 2021). Yhden kuvan aiheuttamia reaktioita voi vain arvailla, mutta esimerkiksi pelko lienee varsin luonnollinen reaktio Kankaanpään tapauksen uutisointiin ja erityisesti esitutkintamateriaalin kuvaan liittyen. Tämä näkökulma huomioiden voidaan pohtia, onko kuvan julkaiseminen ollut perusteltua poliisin tai medioiden osalta. Kaiken kaikkiaan tarkemmat tiedot kuvasta ja sen kontekstista olisivat helpottaneet sen tulkitsemista niin tämän tutkielman osalta kuin myös mediakentällä yleisesti.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia kuvia suomalaisessa uutismediassa käytetään rikosuutisoinnin yhteydessä ja millaista kuvaa rikollisuudesta rikosjournalismin yhteydessä käytettävät kuvat tuottavat. Tutkielma toteutettiin visuaalisen aineiston sisällönanalyysillä, jossa hyödynnettiin määrällisiä ja laadullisia tutkimusmenetelmiä. Tutkittu aineisto on kerätty vuoden 2021 rikosuutisista, joita Yle ja Ilta-Sanomat ovat julkaisseet verkkosivuillaan. Sisällönanalyysin keinoin muodostin viisi erilaista muuttujaa, joihin ryhmittelin aineiston jutut. Kyseiset muuttujat ovat rikosuutisten kuvatyypit, kuvituskuvien aiheet rikosuutisoinnissa, rikosuutisten kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuus, rikoksia koskevien uutiskuvien aiheet sekä väkivallan tai sen uhan esiintyvyys rikosuutisten kuvissa. Näiden muuttujien lisäksi tarkastelin lähiluvun keinon kolmea tapausta, jotka nousivat aineistosta esiin.

Rikokset vaikuttavat aineiston perusteella olevan varsin vakiintunut uutisaihe molemmissa tarkastelluissa medioissa. Aineiston jutut jakautuivat määrällisesti suhteellisen tasaisesti medioiden kesken. Rikosuutisten kuvallisuuden kokonaiskuvaa tarkastellessa esiin nousi huomattava määrä kuvituskuvien kanssa julkaistuja juttuja (38,5 % aineistosta) sekä jonkin verran juttuja, joissa ei ollut kuvaa laisinkaan (17 % aineistosta). Kuvituskuvista suurin osa on julkaistu Ylen verkkosivuilla, ja kuvattomat jutut ovat pääasiassa Ilta-Sanomien julkaisemia uutisia. Uutiskuvia (16,5 %) on aineistossa suunnilleen yhtä paljon kuin kuvattomia juttuja (17 %), mutta uutiskuvat jakautuvat tasaisesti molempien medioiden välille.

Uskoakseni Ylen ja Ilta-Sanomien välistä eroa uutisten kuvatyyppeiden käytössä selittää ainakin medioiden erilaiset taustat rikosuutisoinnin suhteen. Ilta-Sanomien uutiset ovat yleisesti olleet profiloituneita rikosuutisiin ainakin vuosituhaten alussa, ja vaikka niiden tyyli on muuttunut viime vuosina maltillisemmaksi, ovat rikosuutiset edelleen merkittävä osa niiden uutisrepertuaaria. Tästä johtuen uskon, että Ilta-Sanomien kuvattomien rikosuutisten huomattava määrä selittyy sillä, että kyseisiä uutisia luetaan myös ilman visuaalisia ”houkuttimia”. Ilta-Sanomien uutiset ovat myös yleisesti tunnettuja

nopeudestaan, joka saattaa olla myös syynä sille, että verrattaen monet uutisista päätyvät julki ilman kuvaa.

Suomalaisissa rikosuutisissa käytetään kuvatyypeittäin eniten kuvituskuvia (38,5 %), uutiskuvia (16,5 %) sekä journalistisia henkilökuvia (8,7 %). Kuvituskuvien aiheissa korostuu erityisesti poliisia ja oikeuslaitosta symboloivat kuvat, joiden osuus on kuvituskuvista yhteensä noin kolme neljäsosaa. Näiden lisäksi kuvituskuvien aiheita ovat esimerkiksi viitteellisesti ihmisiä kuvaavat kuvat, tietotekniikkaa symboloivat kuvat, sekä erilaiset kyltit ja muut tunnisteet.

Uutiskuvissa useimmiten esiintyviä aiheita ovat rikosten tapahtumapaikat, rikoksiin liittyvät oikeudenkäynnit sekä rikokseen liittyvä esineistö. Rikosuutisten kuvissa esiintyvien henkilöiden toimijuutta tarkasteltaessa kävi ilmi, että noin puolet kyseisistä kuvista esittävät rikoksen niin sanotusti aktiivista toimijaa, eli rikoksesta epäiltyä, syytettyä tai tuomittua. Uhreja kuvastavia kuvia oli vain noin kymmenen prosenttia henkilöä esittävistä rikoskuvista. Yksityisyyden suoja on kuitenkin merkittävä tekijä rikoksista uutisoitaessa, mistä johtuen aineistossa olevien henkilöiden henkilöllisyys on osassa jutuista tavalla tai toisella suojattu. Tästä poikkeuksia ovat esimerkiksi julkisuudessa oleviin henkilöihin liittyvät rikostapaukset, jotka voidaan nähdä yhteiskunnallisesti merkittävänä. Yksityishenkilöt pysyvät aineistossa pääosin nimettöminä. Rikosuutisten kuvissa havaittu väkivalta tai sen uhka on hyvin marginaalista, ja aineistossa väkivallan uhkaa esiintyi ainoastaan esitutkimamateriaalikuivissa. Kokonaisuudessaan aineistossa korostuu erityisesti poliisin ja oikeuslaitoksen tuottamat kontrollitoimet rikollisuutta kohti ja rikollisuudesta kertova uutiskuvasto on varsin maltillista.

Rikosuutisten tutkimus on aiemmin ollut lööppi- ja etusivupainotteista (Syrjälä 2007, Kivivuori, Kemppe ja Smolej 2002), ja rikosuutisten kuvia on tutkittu vain vähän (Ovaskainen 2007). Tästä syystä johtuen tutkielman tuloksia on haastavaa peilata suoraan aiempiin tutkimuksiin. Vuosituhannen alussa havaittiin väkivaltaotsikoiden yhteydessä julkaistujen kuvien määrällinen kasvu, mutta kuvissa itsessään esiintyvä väkivalta oli pienimuotoista (Ovaskainen 2007). Verkkouutisointiin liittyvä rikosuutisten tutkimus painottuu lähinnä iltapäivälehtien muutoksia käsitelleisiin tutkimuksiin (Kivioja 2008 ja

2018). Kivioja havaitsi (2008, 142), että kasvava visuaalinen paine on luonteeltaan sensitiivisten rikosuutisten osalta johtanut kuvituskuvien nousuun ja kuvitusten yksitoikkoistumiseen iltapäivälehdissä. Tämän tutkielman tulokset ovat jossain määrin samansuuntaisia, mutta on kuitenkin syytä huomioida, että verkko- ja printtieuutiset ovat toimintaperiaatteiltaan varsin erilaisia, mistä johtuen tulokset eivät suoraan ole verrannollisia keskenään. Samasta syystä johtuen Ovaskaisen (2007) tutkimustulos lööppien kuvissa esiintyvän väkivallan pienimuotoisuudesta voidaan nähdä suuntaa antavana tuloksena, jota myös tämän tutkielman tulokset tukevat.

Kuvituskuvien suuri määrä on aineiston kokonaiskuvan kannalta merkittävä tulos suhteessa siihen, että kuvituskuviin uutisten yhteydessä on aikanaan suhtauduttu nihkeästi (Mäenpää ja Seppänen 2008, 62–63). Kuvituskuvien laajaa nykyistä käyttöä selittää kuvituskuvien monikäyttöisyys, helppous ja verkkouutisoinnissa vaadittava nopeus. Aineistossa esiintyvät kuvituskuvat ovat varsin dokumentaarisia ja todentuntuisia, sillä poliisit ja oikeuslaitos ovat aiheita, jotka näkyvät myös uutiskuvissa paljon. Pie-nimäki (2013, 101) on tunnistanut suomalaisessa journalististen kuvien käytössä ilmiön, jossa alun perin dokumentaarisessa tarkoituksessa otetut uutiskuvat päätyvät käyttöön uudelleen havainnollistamaan uutta uutisaiheita. Erityisesti todenmukaisten kuvituskuvien käyttöön liittyy kuitenkin tiettyä problematiikkaa, sillä jos kuvan alkupe-räinen tarkoitus ei käy uutisesta ilmi, riskiksi muodostuu journalististen kuvien uskottavuuden ja totuuden vääristyminen.

Kaiken kaikkiaan niin aineiston kuvat kuin myös niiden tuottama kuva rikollisuudesta ovat varsin hillittyjä. Merkittävän suuressa osassa aineistoa ovat kuvat, jotka esittävät poliisia tai oikeuslaitosta, eli rikollisuutta kontrolloivia instituutioita. Aineistossa havaittava visuaalinen järjestys korostaa poliisin ja oikeuslaitoksen läsnäoloa suomalaiseen rikollisuuteen liittyen. Medioissa esiin nostettavat rikostapaukset ovat sellaisia, joihin kontrollitoimet ovat jo puuttuneet. Rikosuutisointiin aiemmin liitetty sensaatiomaisuus ja väkivaltaisuus eivät ole teemoja, jotka olisivat nousseet esiin aineiston kuvissa. Rikoksilla ”revittelyä” on enemminkin nähtävissä uutisten otsikoinnin tasolla. Edellä mainittu kontrollitoimien merkitystä kuvastava visuaalinen järjestys kuitenkin hillitsee rikosuutisoinnin kokonaiskuvaa, vaikka otsikot ovat joissain tapauksissa varsin värikkäitä.

7 LOPUKSI

Tässä tutkielmassa tuotettu tieto kertoo suomalaisessa mediassa käytetyistä rikosuutisten kuvista. Poliisia ja oikeuslaitosta symboloivat kuvat ovat aineistossa eniten esiintynyt kuvatyyppejä. Kontrollitoimet näkyvät myös muissa kuvatyypeissä, sillä media seuraa myös rikoksien oikeudenkäyntejä ja kuvaa rikosten tapahtumapaikkoja, joissa poliisit mahdollisesti tekevät vielä työtään. Viranomaisten ja oikeuslaitoksen vahva läsnäolo kuvissa tuottaa käsitystä siitä, että rikollisuus on Suomessa vahvasti kontrollin alla ja yhteiskunnallisesti poikkeavasta käyttäytymisestä on seurauksia.

Koska tutkielmassa on tarkasteltu vain kahta mediaa (Yle ja Ilta-Sanomat), tutkielman tulos ei ole suoraan yleistettävissä koskemaan suomalaista mediakenttää kokonaisuudessaan, mutta kertoo suuntaa antavasti siitä, millainen on rikosjournalismin yhteydessä vallitseva visuaalinen järjestys. Tutkielman tuloksia tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon, että sisältöluokkia on osin muodostettu aineistolähtöisesti ja kuvien tulkintaan vaikuttaa aina tulkitsijan oma tausta ja käsitykset kuvista, joten tulosta ei ole mahdollista pitää täysin objektiivisena. Jo pelkästään journalististen kuvatyyppeiden vaihtelevat määrittelyt tekevät täysin yleistettävissä olevan tuloksen saamisesta mahdollista. Kuvatyyppejä ja muiden muuttujien rakentamista helpotti huomattavasti oma työskentelytaustani uutistoimiston kuvatoimituksessa. Tästä käytännön kokemuksesta johtuen arvioin tutkielmassa muodostettujen muuttujien olevan nimenomaan käytännönläheisiä ja siksi luotettavia kuvaamaan rikosuutisten visuaalisuuden kokonaiskuvaa.

Yhtenä jatkotutkimusvaihtoehtona ehdotankin journalististen kuvatyyppeiden tulkintaan ja ymmärtämiseen liittyvää yleisötutkimusta. Esimerkiksi Mäenpään ja Seppäsen (2008, 62–63) kuvanmuokkausta ja siihen suhtautumista käsitelleessä tutkimuksessa haastatellut toimittajat arvioivat, että lukijalle asetetaan tiettyjä odotuksia kuvantulkinnasta ja -ymmärryksestä, mikäli kuvituskuvia käytetään uutisten yhteydessä. Lukijan oletettiin tunnistavan symboliikkaa sisältävän tai yleisluontoisesti aihetta esittävän kuvan ja tyypillisen uutiskuvan välinen ero. Haastateltavat suhtautuivat tähän oletukseen vaihtelevasti, sillä osan mielestä lukijoiden ei voida olettaa tulkitsevan uutisen

yhteydessä olevaa kuvaa erilaisten tilanteiden mukaan, kun taas osan mielestä kuvituskuvien käyttö on uutisten yhteydessä täysin perusteltua kasvavan visuaalisen paineen vuoksi. Tähän problematiikkaan liittyen olisikin hyvä saada tutkimustietoa siitä, miten yleisöt tulkitsevat uutisten yhteydessä käytettäviä erilaisia kuvatyyppejä ja vaikuttavatko erilaiset kuvatyypit esimerkiksi käsityksiin uutisten luotettavuudesta tai kiinnostavuudesta.

Tutkielman tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida myös eräs tämän tutkielman aineistoon liittyvä laajempi seikka, joka vaikuttaa tutkimustuloksen yleistettävyyteen. Vuonna 2019 alkanut koronaviruspandemia on vaikuttanut yhteiskuntaamme monella tavalla, ja tämän tutkielman kannalta on tarpeen huomioida, että pandemian vaikutukset näkyvät niin rikollisuudessa kuin myös uutistoimitusten arjessa. Ainakin yksi taudin aalloista sijoittui vuodelle 2021, minkä vuoksi rajoitustoimenpiteistä johtuen kuvaajien liikkumista kuvauskeikoille on saatettu vähentää. Pandemian rajoitustoimenpiteet ovat voineet vaikuttaa siihen, että kuvituskuvia on käytetty normaalia enemmän, jos uutisaiheelle suunniteltu muu kuvatuotanto on jouduttu perumaan rajoituksista johtuen. Rikollisuuden muutokset puolestaan näkyivät koronapandemian alussa poliisin kotihälytystehtävien kasvuna, kun perheväkivaltaan liittyvien poliisin kotihälytystehtävien osuus kasvoi maaliskuussa 2020 vuoden takaiseen verrattuna noin 14 prosentilla (Kirsi, Mäki ja Mikkonen 2020). Kotien seinien sisällä tapahtuva rikollisuus ei välttämättä ole päätynyt medioiden tietoon tai sitä ei ole nähty uutiskynnystä ylittäväksi.

Koronapandemian kautta on osuvaa siirtyä käsittelemään muita yhteiskuntaamme kohdistuvia uhkia. Kivivuori ym. (2018, 142) mukaan kasvussa olevia rikoslajeja ovat petosrikollisuus, kyberrikollisuus sekä maailmanlaajuisesti terrorismi, joista jokaisesta uutisointia on havaittavissa myös tämän tutkielman aineistossa. Uutisoinnin näkökulmasta nämä rikoslajit ovat verrattain haastavia kuvitettavia ainakin perinteisin valokuvauksen keinoin. Esimerkiksi kyberrikollisuuden uutisointi näkyy aineistossa tietotekniikkaan viittaavana kuvituskuvastona, joista yleisempiä kuvituskuvia ovat kädet näppäimistöillä tai viitteellisiä tietoja kuvattuna tietokoneen tai muun laitteen näytöltä. Kuvista kyllä välittyy nopeasti tieto siitä, minkä tyyppisestä rikollisuudesta niiden yhteydessä uutisoidaan, mutta tulevaisuudessa kuvat käsistä näppäimistöillä eivät

välttämättä riitä kuvaamaan sitä vahinkoa, jota kyberrikollisuudella on potentiaalia aiheuttaa. Tulevaisuudessa onkin syytä tarkastella sitä, miten medioissa päädytään uutisoimaan ja kuvittamaan juttuja rikostyypeistä, joiden jättämät jäljet eivät välttämättä ole konkreettisesti nähtävissä ja kuvattavissa.

Viimeisenä aineiston kiinnostavana seikkana ja mahdollisena tulevaisuuden arvokkaana tutkimuskohteena haluan nostaa esiin mielenosoitukset, joista käytiin runsaasti julkista keskustelua vuoden 2021 aikana. Mielenosoitukset muotoituivat tässä tutkielmassa yhdeksi uutiskuva-aiheiden kategoriaksi. Kaikki aineistossa olevat mielenosoituksia esittävät kuvat liittyvät ilmastoliike Elokapinan järjestämiin mielenilmauksiin. Ilmastoan liittyvä liikehdintä nousi aineistoon jutuissa, jotka kertoivat esimerkiksi mielenosoituksesta tehdystä rikosilmoituksesta, mielenosoittajien sakottamisesta ja liikkeen taustayhdistykseen liittyvistä epäillyistä rahankeräysrikoksista. Lisäksi yhdessä uutisessa pohdittiin harvinaista rikosnimikettä ”törkeä julkisrauhan rikkominen”, joka on yksi eräästä Elokapinan mielenosoituksesta seuranneista alustavista rikosnimikkeistä. Elokapina hyödyntää liikehdinnässään kansalaistottelemattomuutta, joka tarkoittaa ”avointa ja julkisuushakuista toimintaa, jossa erityisesti moraalisiin perusteisiin rikotaan tietoisesti lakia tai lakiin perustuvaa määräystä tai päätöstä, tavoitteena korjata koettu epäoikeudenmukaisuus” (Konttori 2022). Kansalaistottelemattomuuden, rikollisuuden ja ilmastoliikehdinnän välisen dynamiikan ja näihin liittyvän julkisen keskustelun ja visuaalisuuden tutkiminen tuottaisi erittäin tärkeää tietoa ajankohtaisesta ja yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta.

Rikollisuuteen liittyvän journalismin tärkeys on hiljattain huomioitu myös journalismin ammattikentällä, kun Tutkivan journalismin yhdistys palkitsi Paavo Teittisen Helsingin Sanomissa julkaistun, ihmiskaupparikosten tutkinnan ongelmista kertovan artikkelin Lumilapio 2021 -palkinnolla. Kyseinen palkinto myönnetään vuoden parhaalle tutkivalle juttukokonaisuudelle. Tutkivan journalismin yhdistyksen hallitus nosti palkinnon finalistien julkistamisen yhteydessä esiin, että useammassa ehdokkaana olleessa jutussa tekijät olivat löytäneet poliisin rikostutkinnasta puutteita tai tuoneet julki poliisin epäasiallista suhtautumista rikoksen uhriin tai tekijöihin, ja yhdistys toteaa kyseisen aihepiirin olevan sellainen, johon journalistien on jatkossakin syytä kiinnittää huomiota.

(Tutkivan journalismin yhdistys 2022). Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että rikosjournalismi on erittäin ajankohtainen aihe, jonka suuntaan myös tutkimuksen katsetta tulisi siirtää.

8 LÄHTEET

Arolainen, Teuvo. 1999. Käräjät mediassa. *Media & Viestintä*, 22(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62797>

Arolainen, Teuvo. 2002. Journalismikritiikkiä käräjillä. *Media & Viestintä*, 25(1). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62749>

Haara, Paula, Esa Reunanen, Matti Näsi ja Janne Kivivuori. 2017. *Väkivalta pirstaloituvassa mediamaisemassa: fokusryhmätutkimus uhkan kokemuksesta ja rikostiedon lähteistä*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Halonen, Antti. 2021. "Oikeus salasi osan Koskelan teinimurhasta: kolmikkoa kuullaan sadistisesta henkirikoksesta suljetuin ovin". *Iltalehti*. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/514ff846-30e3-4f85-8033-ed31a4280b8b> luettu 16.5.2022

Jokela, Antti. 2018. *Rikosprosessioikeus*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Julkisen sanan neuvosto. 2011. Journalistin ohjeet ja liite. https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ luettu 10.5.2022

Julkisen sanan neuvosto. 2022. JSN. <https://www.jsn.fi/jsn/jsn/> luettu 10.5.2022.

Kirsi, Katri, Markus Mäki ja Nadja Mikkonen. 2020. "'Pysykää kotona' on helppo sanoa, mutta mitä jos koti ei olekaan turvallisin paikka? Koronatilanne lisäsi kotihälytyksiä." *Yle*. <https://yle.fi/uutiset/3-11259988> luettu 22.5.2022

Kivioja, Pasi. 2008. *Iltapäivälehtien evoluutio median murroksessa: hiipuva printti, nouseva digitaalinen mahti ja ansaintamallin uusi asento*. Väitöskirja. Tampere University Press.

Kivioja, Pasi. 2018. *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.

- Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää ja Petri Danielsson. 2018. *Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Kivivuori, Janne, Sari Kemppi ja Mirka Smolej. 2002. *Etusivujen väkivalta: väkivalta ilta-päivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kobré, Kenneth. 2008 *Photojournalism: The Professional's Approach*. 6. painos. Burlington: Focal Press.
- Konttori, Johanna. 2022. "Kansalaistottelemattomuus". Jyväskylän yliopiston kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaistottelemattomuus> luettu 22.5.2022
- Kunnallisanalan kehittämissäätiö, 2021. "Ylen ja STT:n uutisointiin luotetaan eniten". <https://kaks.fi/uutiset/ylen-ja-sttn-uutisointiin-luotetaan-eniten/> viitattu 1.12.2021
- Leino, Piia. 2005. *Toimittajan eettinen harkinta rikos- ja oikeusjournalismissa*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-14970>
- Mäenpää, Jenni. 2008. *Muokkausta ja manipulaatiota: digitaalisen kuvankäsittelyn rajat suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä*. Tampere: Tampere University Press.
- Mäenpää, Jenni. 2021. "Distributing ethics: Filtering images of death at three news photo desks". *Journalism*. Helmikuu 2021. <https://doi.org/10.1177/1464884921996308>
- Mäkipää Leena ja Tuomo Mörä. 2009. "Henkirikos yhdistää." Teoksessa *Journalismi murroksessa*, toimittanut Esa Väliaverronen. 207–221. Helsinki: Gaudeamus. 207–221.
- Mäkipää, Leena. 2004. *Henkirikos Ilta-Sanomissa: journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi*. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- McKinley, Christopher J. ja Shahira Fahmy. 2011. "Passing the "breakfast test": Exploring the effects of varying degrees of graphicness of war photography in the new media

environment.” *Visual Communication Quarterly*, 18(2), 70–83.

doi:10.1080/15551393.2011.574060

Mörä, Tuomo. 2005. Henkirikos iltapäivälehdessä: Mikä murhassa kiinnostaa? Teoksessa *Kenestä saa kertoa? Viestintäoikeuden vuosikirja 2004*, toimittanut Teuvo Arolainen. 73–78. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Mortensen, Tara Marie, Brian P McDermott ja Khadija Ejaz. “*Measuring Photo Credibility in Journalistic Contexts: Scale Development and Application to Staff and Stock Photography.*” *Visual Communication Quarterly*, 18(2), 70–83.

doi:10.1080/15551393.2011.574060

Mustonen, Anu. 2000. *Mediapsykologia*. WSOY.

Ovaskainen, Emma-Leena. 2007. *Väkivaltaotsikoiden kuvitus Ilta-Sanomien ja Iltalehden lööpeissä*. 51–63. Raportissa *Väkivalta lööppijulkisuudessa*, toimittanut Hanna Syrjälä. Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.

Pienimäki, Mari. 2013. *Valokuvien kriittinen tulkitseminen medialukutaitona ja lajityypittely sen kehittäjänä*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museo.

Pietilä, Veikko. 1973. *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.

Poliisi. 2021. ”Lounais-Suomen poliisi tutkii terrorismirikosten kokonaisuutta.”

<https://poliisi.fi/-/lounais-suomen-poliisi-tutkii-terrorismirikosten-kokonaisuutta> Viimeksi muokattu 3.12.2021.

Potter, W. James ja Stacy Smith. 2000. “The Context of Graphic Portrayals of Television Violence”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(2), 301–323.

https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4402_9

Raittila, Pentti, Katja Johansson, Laura Juntunen, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Ville Kumpu, Ilkka Pernu ja Jari Väliaverronen. 2008. *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.

Raittila, Pentti, Paula Haara, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Ville Kumpu ja Jari Väli-
verronen. 2009. *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampereen yliopisto, Journalismin
tutkimusyksikkö.

Salo, Merja. 2000. *Imageware: Kuvajournalismi mediafuusiossa*. Jyväskylä: Gummerus
Kirjapaino Oy.

Seppänen, Janne. 2005. *Visuaalinen kulttuuri: teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsi-
jalle*. Vastapaino.

Smolej, Mirka ja Janne Kivivuori. 2006. "The Relation Between Crime News and Fear of
Violence". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 7(2),
211–227. <https://doi.org/10.1080/14043850601002429>

Smolej, Mirka. 2011. *News Media, Crime and Fear of Violence*. Väitöskirja, Helsingin yli-
opisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-704-402-8>

STT. 2022. Tyylikirja. <https://stt.fi/tyylikirja/esittely/> Luettu 10.5.2022.

Syrjälä, Hanna. 2007. *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampereen yliopisto, Journalismin
tutkimusyksikkö.

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudis-
tettu laitos)*. Tammi.

Tutkivan journalismin yhdistys. 2022. "Lumilapio-ehdokkaat 2021 valittu".
<https://www.tutkiva.fi/lumilapio-ehdokkaat-2021-valittu/> Viimeksi muokattu
15.4.2022

Tutkivan journalismin yhdistys. 2022. "Lumilapio-palkinto ihmiskauppatutkintojen on-
gelmat paljastaneelle jutulle". [https://www.tutkiva.fi/lumilapio-palkinto-ihmiskauppa-
tutkintojen-ongelmat-paljastaneelle-jutulle/](https://www.tutkiva.fi/lumilapio-palkinto-ihmiskauppa-
tutkintojen-ongelmat-paljastaneelle-jutulle/) Viimeksi muokattu 12.5.2022

Von Hofer, H. 2000. Criminal Violence and Youth in Sweden: A Long-term Perspective. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1(1), 56–72.
<https://doi.org/10.1080/14043850050116264>

Yle. 2021. Ylen ohjelmatoiminnan ja sisältöjen eettiset ohjeet (OTS).
<https://yle.fi/aihe/s/ylen-ots> Luettu 10.5.2022.